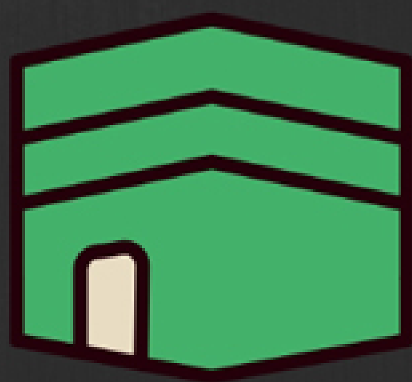
HAKİKAT KİTABEVİ TOLEO NAMBA

IMÂN NA
UİSLAM

TAFSİİR YA I'TIQÂD-NÂMA
NA

MAWLÂNÂ BIYÂ' AD-DÎN KHÂLID AL-BAGHDÂDÎ

Hakikat Kitabevi Toleo Namba: 1

Imân na Uislam

Tafsiir ya I'TIQÂD-NÂMA

NA

MAWLÂNÂ BIYÂ' AD-DÎN
KHÂLID AL-BAGHDÂDÎ

Toleo la Kituruki lilitolewa na

Hüseyn Hilmi Işık

TOLEO LA THALATHIN

Hakîkat Kitâbevi
Darüşşefeka Cad. 53/A P.K.: 35
34083 Fatih-ISTANBUL/TURKEY
Tel: 90.212.523 4556–532 5843 Fax: 90.212.523 3693
http://www.hakikatkitabevi.com
e-mail: info@hakikatkitabevi.com
2016

KUMBUKA

Mwandishi wa kitabu I’tiqad-nama, Mawlana Diya’ad-din Khalid al Baghdadi al-Uthman (alizaliwa mwaka 1192 hijiri sawa na 1778 miladi katika mji wa Shahrazur kaskazini mwa Baghdad, na alifariki dunia mwaka 1242 hijiri sawa na 1826 katika mji wa Damascus (syria) quddisa sirruh), Aliitwa Uthman kwasababu anatokana na ukoo wa Uthman Dhu’nurain radiya-Allahu ta’ala anh ambaye ni khalifa wa tatu. Alipokuwa anamfundisha ndugu yake Hadrat Mawlana Mahmud Sahib hadith ambayo ni maarufu sana kama **Hadith al-Jibril**, na ndio ya pili ndani ya kitabu **Al-ahadith al-arba’un** zilizotolewa na mwanachuoni marufu **an-Nawawi**, Hadrat Sahib alimuomba kaka yake mkubwa kuifafanua zaidi hadith hiyo. Mawlana Khalid, ili kuridhisha moyo wa mdogo wake na kutimiza ombi lake alikubali kufafanua hadith as-sharifu hiyo na akatunga kitabu kwa lugha ya ki faris kwa jina la **I’tiqad-nama**. Tafsiir yake kwa lugha ya kituruki kinaitwa **“Herkese Lazim Olan Iman”**, na pia kilitafsiriwa kwa lugha ya kingereza na kuitwa Belief and Islam, Kifaransa **(Foi et Islam)** na Kijerumani **(Glaube und Islam)** mwaka 1969, na baadae kikatafsiriwa katika lugha mbali mbali kama: Kitamil, Kiyoruba, Kihausa, Kimalayalam na Kidanish. Tunamuomba Mwenyezi Mungu Awabariki vijana wetu wasio na hatia kwa kusoma na kujifunza i’tiqad sahihi (iman) kama ilivyo fikishwa na wana vyuoni wa Ahhl as-Sunna.

Kumbusho la mchapishaji:

Yeyote anayetamani kuchapisha kitabu hiki kwa nakala yake asili au kitafsiri kwa lugha nyengine anaruhusiwa kufanya hivyo; pia na watu wanaofanikisha manufaa ya tendo kubwa hili wanapewa vibali kupata baraka ambazo badae tunaziendeleza mbele ya Mwenyezi Mungu kwa majina yao pia shukuran zetu na tunawashukuru sana. Hata hivyo, ruhusa inategemea na hali ya

karatasi hutumika wakati wa kuchapisha kwani ni lazima ziwe nzuri na ubunifu wake uwe mzuri na mandishi yawe yamewekwa vizuri bila makosa yeyote.

Tahadhari: wamisionari wanafanya juhudi kubwa kutangaza Ukrisito; Wayahudi nao wanafanya bidi kusambaza Talmudi; na Hakikat Kitabevi (hifadhi ya vitabu) Istanbul wanapambana kutangaza Uislamu; ma freemason wanafanya jitihada za kuangamiza dini. Mtu mwenye busara, elimu na fahamu atafahamu na atafata moja ya hizo njia ilio ya ukweli na atasaidia kusambaza wokovu huo kwa binadamu wote. Hakuna njia bora zaidi na ya thamani kwa kuwahudumia binadamu kuliko kufanya hivyo.

"Subhan-Allahi wa bi-hamdihi subhan-Allahil-adhim." Dua hii inayitwa Kalima-i-tenzih, ikitajwa na mtu kila asubuhi mara mia moja(100x) na jioni pia kwa idadi hiyo hiyo, inamfanya mtu kusamehewa madhambi yake na inamfanya pia kulindwa dhidi ya kutenda maovu tena. Dua hii pia imenukuliwa kutoka kwenye barua ya mia tatu na saba (307) na mia tatu na nane (308) katika juzuu ya kwanza kwenye kitabu kinachoitwa **Maktubat** kilichoandikwa na Walii pia mwanachuoni mkubwa Imam Rabbani quddisa sirruh vile vile kwenye toleo la kituruki.

Ya Rahman, ya Rahim, ya afuwwu ya Kerim.

Lengo la **Hakikat Kitabevi** (hifadhi la vitabu tukufu linalopatikana Fatih, Istanbul) ni kuelimisha imani yetu, Uislamu na kufanya nchi yetu iliobarikiwa kupendwa na watu ulimwenguni. Tunaomba Mwenyezi Mungu awe radhi na watu wanaotusaidia! Amin.

Mpenzi msomaji, Assalamu alaikum warahmatullahi wabaraqaatuh.

Mandishi yote ndani ya kitabu hiki yamenukuliwa kutoka kwenye vitabu vilivyo andikwa na wanavuoni waisilamu. Hatujaongeza kitu chochote kwenye nakala hizi. Tumefanya kazi hi ambayo ni muhimu sana kwa madhumuni maradufu, kutumikia watu na pia kutambulishwa kutoka kwenye watu wanao fanya kazi kwa lengo la kufanya watu wafurahie maisha yao na wale wanaopigania au wanaolinda haki za binadamu. Unaposoma

mandishi ya hawa wanaviuoni wakubwa ulimwenguni kote kwa uangalifu na kuyatilia maanaani, hupata elimu yenye manufaa Insha-Allahu ta'ala. Tunaeneza Salamu zetu na upendo wetu kwenu. Tunaomba Mwenyezi Mungu awabariki na afya njema na maisha marefu yenye matunda! Amin.

Wa sall-Allahu ala Sayyidina Muhammadin wa ala Al-i-Muhammadi wa barik ala Sayyidina Muhammadiin wa ala Al-i-Muhammadi. Allahumma Rabbana atina fi-d-dunia hasanatan wafi-l-akhirat-i-hasanatan wa qina adhab-an-nar bi-rahmatika ya Arham-ur-Rahimiin! Amiin.

Hakikat Kitabevi

DIBAJI

Tunanza kitabu na Basmala; jina lake Allah ndio lenye ulinzi bora Zawadi zake hazina kipimo; Ni mwengi wa rehema na Anapenda sana kuwaondolea waja madhambi na kuwasamehe.

Allahu ta'ala watu wote waliopo ardhini anawafungulia milango ya kutafuta kile watakacho. Ameumba vitu venye faida na kuvituma au kuteremsha kwa kila mtu. Na Anawaongoza nakupata furaha ya kudumu. Na vile vile Anawaongoza Atakao kwenye njia sahihi miongoni mwa wale watu ambao waliacha njia sahihi (siaratwal-mustakim) wakakufuru kwasababu ya kudanganywa na nafsi zao potofu au makundi mabaya au vitabu vyenye madhara makubwa au vyombo vya habari badae wakatubu. Na Anawaokoa kutoka kwenye kuangamia kwa milele. Hawateremshie neema Zake wale wenye jeuri ya kupindukia Anawaacha kuendelea kuishi ndani ya upotofu wanaopenda na kuridhia. Siku ya mwisho(kiyama) Atawasamehe wale Atakaopenda miongoni mwa waumini watakaokuwa wanafaa kuingi moto(jahannam) na Atawaingiza pepo(jana). Yeye pekee ndie muumbaji wakila kitu ambacho kina uhai, Allah Ndiye Anayelinda kila kitu kwa mda wote dhidi ya hofu na vitishio. Kwakujiamini wenyewe kwajina la Allahu ta'ala tukufu nakutegemea msaada kutoka Kwake tunanza kuandika kitabu hiki.

Sifa njema ni zake Allahu ta'ala. Amani na baraka ziwe ju ya kipenzi chake Mtume Muhammad alaihi-s-salam. Na sala bora ziwendea watu wanyumba yake (Ahl al-Bayt) na juu ya wale wote ambao wameipigania dini hi kusonga mbele(maswahaba zake/ as-Sahabat al-kiram).

Maelfu ya vitabu vyenye thamani vimeandikwa kuhusu mafundisho ya imani, yanayoamrishwa na yanayokatazwa na uislamu, na vingi miongoni mwa vitabu hivi vimetafusiriwa kwenye lugha tofauti tofauti za kigeni na kusambazwa kwa kila nchi. Kwa upande mwengine, watu wabaya(zindiki) ambao hawaoni mbali na

majasusi waingereza mara kwa mara wanashambulia faida za uislamu, ukarimu na mwanga wake yani yale yalioamrishwa na yale yaliokatazwa kwamba haya yanakiuka na haki za binadamu na kujaribu kuyafanyia mabadiliko pamoja na kudanganya waislamu.

Hata hivyo, ni shukurani kwamba sasa hivi kila sehemu (nchi) wanavyuoni wakislamu wanafanya juhudi kubwa kueneza na kuulinda Uislamu. Wanavyuoni waislamu kwa kusikia kutoka kwa masahaba Mtume Sallallahu aleihi wa sallam watukufu walioandika vitabu wanaitwa **(Wanaviuoni wa Ahli-i sunnat)**. Hotuba sizizofaa na makala kwa upande mwengine yameshuhudiwa ambayo yanatajwa kuwa yametolewa kwa kutumia Kur'an na hadith za mtume na kikundi cha watu ambao hawajapitia na kusoma vitabu vilivyoandikwa na wanaviuoni wa **Ahl ssuna**. Hali yakuwa hotuba hizi na makala haya yamethibishwa kuwa ye ufanisi usiofaa kwa ndugu zetu waislamu, ila yanawonyesha tu ujinga wa mawakala wake.

Mtu yeyote anayedai kuwa Muislam au akaonekana anasali jamaa basi huyu mtu anafaa kutambulika kama Muislam. Badae akionekana kwenye mazungumzzo yake kwa mfano, mandishi yake au katika mwenendo wake ikitokea kitu ambacho kina hitilafu na mafunzo ya iman kama yalivyoelezewa na wanavyuoni wa Ahl as-Sunna, basi atambiwa kwamba anayoyafanya ni kinyume na Uislamu na asipoacha yatamfanya kuwa mpotofu au murtadi(mtu ambaye ametoka kwenye Uislamu baada yakua Muislamu). Na atambiwa ku yaacha kabisa na kutuubu. Na kama kwakutumia akili zake ndogo akapuuza yanayomwambiwa na kusema kwamba hataacha anayoyafanya basi huyu anafahamika kuwa ni mpotofu au murtadi. Hata akiendelea kusali sala (namaz) tanu kila siku, akaenda Makka na akafanya hijja na akaendelea kufanya ibada tofauti na kutenda mema hatoepuka janga hili hadi pale atakapoacha kufanya mambo hayo yanayomfanya mtu kafir na akafanya toba[1] hatokuwa Muislamu. Kwa kujifunza vizuri vitu ambavyo vinamfanya mtu

[1] Kufanya tauba ya madhambi maana yake ni kujuta kwakufanya dhambi, kisha ukamuomba Allahu ta'ala msamaha, kwamfano, kwakusema dua hi: " Estaghfirullah al-adhim al-ladhi lailaha illa Anta Huwal hayy-ul-qayyum wa atubu ilaih" na kumuahidi Allah kutorejea kufanya madhambi tena.

kafiri, ni jukumu la kila Muislamu kujikinga mwenyewe dhidi ya mambo yanayomtoa ndani ya Uislamu na kusababisha kuwa murtadi, na pia anapaswa kutambua vyema makafiri na waongo ambao wanajifanya kuwa Waislamu, hasa Majasus wauingereza na kukaa mbali na madhara yao.

Rasulullah sall-Allahu ta'ala alaihi wa sallam alielezea katika hadith-i-sherif kwamba habari za uongo na zenye makosa zitatolewa ndani ya Kur'an al-karim na hadith-i-sherif nakusababisha makundi sabini na mbili(72) potofu kujitokeza. Hadith-i-sherif hi inafafanuliwa kwenye vitabu **al-Beriqa na al-Hadiqa**, ambavyo vilinukuu hadith-i-sherif hi kutoka kwenye vitabu viwill (2) maaruf **Bukhari na Muslim**. Hatupasui kuamini vitabu na mihadhara ya kikundi hiki ambao wanajitokeza kwa majina kama wanaviuoni wa kiislamu au profesa wa dini; na vilevile tunapasua kuwa uangalifu ili tusianguke kwenye mitego ya wezi wa dini na imani hawa. Zaidi ya hayo Waisilamu wasio nelimu au wenye elim ndogo, makominisit, mafreemasons pamoja na mamisionari wakikrisitu kwa upande mwengine maWahabi ambao wamepokea mafunzo kutoka kwenye wangereza na mayahudi, wanafanya jitihada kupoteza watoto wa Waisilamu kwa kufufua na kutumia mbinu mpya. Wafanya wawezalo ili kuteketeza au Kuangamiza Iman na Uislamu kwa kutumia makala yenye uongo, filamu, ukumbi wa michezo, radio na matangazo ya runinga pia mitandao ya kijami kama facebook, tweeter, whatsup, google, yahoo nakadhalika. Wantumia mamilion ya fedha kufanikisha lengo hili. Wanaviuon wakiislamu 'rahimahumullah' wamefanya jitihada kwa kuwajibu watu hawo na wamendelea kuonyesha njia ya Allahu ta'ala ambayo ni yenye furaha na uokovu. Miongoni mwa hao, tumechagua kitabu kinachoitwa **I'tiqad-nama** kilichoandikwa na Mawlana Diya'ad-din Khalid al-Bagdadi al-Uthmani 'quddisa sirruh; ambaye nu mwanachiuoni maarufu. **I'tikad-nama** ni kitabu kilichotafusiriwa kwa lugha ya kituruki na marehem Haji Faizullah Efendi mkaazi wa Kemah, Erzinjan, nakupewa jina **Faraid al-fawaid** na kuchapishwa mwaka 1312 A.H Egypt. Tafsiiri hi imerahisishwa kwa jina Iman na Uislamu. Toleo lake lakwanza ni mwaka 1966. Maelezo yetu yamewekwa kwenye mabano (   ). Tunamshukur Allahu ta'ala kwa Kutujaalia kuweza kuchapisha kitabu hiki kwa lugha ya Kiswahili na

kwa mara ya kwanza. Asili ya kitabu hiki I'tikad-nama, ni lugha ya kifaaris na bado ipo kwenye maktab ya chuo cha Istanbul (Idara ya Ibnul Emin Mahmud Kemak, nambari F. 2639). Tafsiir yake ya Kituruki ilichapiswa na **Hakikat Kitabevi**) kwa jina la **(Iman ve Islam)**.

Katika kitabu **(Durr-ul-muhtar)** kilichoandikwa na mwanaciuoni mukubwa Alauddin-i Haskefi "rahimahullahu ta'ala", mwisho wa mlango wa ndoa ya kafir anaelezea kwamba, " binti wa kiislamu alieolewa au kuposwa halafu akabalehe au kutimza miaka ya uzima na akawa hajuyi nguzo za iman na hajitambui kama ni muislamu basi ndoa yake inakuwa batili (anakuwa murtadi). Anapaswa kufundishwa majina ya Allahu ta'ala na anafaa kuyarudia na kusema na'amini haya. Kufafanuwa haya, mwanachouin Ibn Ab'd'n rahmahullah ta'al alisema; mtoto wa kike anapokuwa mdogo, hufuata itikadi ya wazazi wake; na anakuwa Muislamu. Lakini anapokuwa (kubalehe) hafati tena itikadi ua wazazi wake kwasababu anajamulia mwenyewe. Anapotimiza umri wa utu uzima (kubalehe) na akawa hana elimu kuhusu Uislamu na hajitambui kuwa Muislamu basi anakuwa murtadi. Akijifunza nguzo sita za Iman bila kuamini na asipojua umuhimu wa Uislamu, basi hata akitamka kalimatu tauhid (akitoa shahada) yani Lailaha illallah Muhammad rasulullah hawezi kuendelea kama Muislamu. Anafaa kufahamu mambo sita ndani ya (Amantu billah...) piaamri zake Allahu ta'ala na Aliokataza kuyakubali na kuyatekeleza. Ibn Abidin katika uchambuzi hu anaonyesha kwamba mtu kafir akisema kalimatu ttauhid na akamini maana yake basi mda huo anakuwa Muislamu. Lakini kama waislamu wengine akipata nafasi anafaa kukariri maneno yafatayo pamoja na maana yake: **"Amantu bi'llahi wa Mala'ikatihi wa Kutubihi wa Rusulihi wal-yawm-il-akhiri wa bil-qadari khairihi wa sharrihi minallahi ta'ala walba'thu ba'dal maut haqqun ash-hadu an la ilaha illallah wa ash-hadu anna Muhammadan abduhu wa Rasuluhu."** Pia mtoto wa kiume (kijana) ambaye ni Muislamu asipojifunza nguzo sita hizi na akasema kwamba anazamini anakuwa murtadi anapofikisha umri wa watu wazima(kubalehe). Bada ya kujifunza nguzo hizi sita na kuzamini basi anakuwa amepata imani, bada ya hapo anawajibika kutafuta mafundisho ya kiislamu yote na kujielimisha, kwa mfano kujua amri

za Uislamu zinazoitwa **farz** na yaliokatazwa yanayoitwa **haramu**, jinsi ya kutia udhu, kuoga, sala inasiliwa vipi, mtu anasitiri vipi (awrat) utupu wake/sehemu za siri. Anapouliza mtu kuhusu mafunzo haya basi ni lazima kwa yule alieuilwa kumfundisha au kumuelekeze kitabu sahihi kitakachomsaidia kupata maelezo hayo. Akikosa kupata kitabu au mwalimu basi ni lazima atafute mmoja au kitabu. Binti wa kike muislamu naye anawajibika kama anavyowajibika mtoto wa kiume. Basi pale anaposhindwa kutafuta mwalimu au kitabu kuhusu dini yake ya Uislamu anakuwa kafir. Atapata udhuru kwakutojua endapo atendelea kutafuta mwalimu au kitabu sahihi kya kiislamu asipotafuta basi anakuwa kafir moja kwa moja. Muislamu ambaye hatimizi farz (yale yalioamrishwa na Uislamu) kwa wakati wake au akatenda maovu(haramu) basi ataingizwa kenye moto jahanam. Kitabu hiki kya Iman na Uislamu kinaelezea kwa kina mafunzo kuhusu nguzo sita za iman. Basi kila Muislamu anapaswa kusoma kitabu hiki vizuri na afanye awezalo ili watoto wake na wale anowajua wapate kukisoma. Sehemu za awrat (utupu) zimefafanuliwa zaidi katika kitabu Endless Bliss juzu ya nne. Katika mandishi ya kitabu kiki maana ya ayet-i kerimas imeitwa ma’al inayomanisha ‘maana kama yalivyotolewa na wanaviuoni wa Tasfiir; kwani ayet-i karima au Kur’an maana yake aliifahamu Mtume Sall-Allahu alaihi wasala peke yake ; na halafu aliwafundisha masahaba zake. Wanaviuon wa tafsiir (ufafanuzi wa Qur’an al-karim) walitofautisha na kuchuja hadith zilizoletwa na wanafik na mazindiki ambao walipata mafunzo ya dini kutoka kwa Waingereza kama watu wasiofuata madhehebu ili waweze kuiharibu dini, na kuhusu zile hadith sherif wasizofahamu wanazitafsiir kulingana na maoni yao. Kinachofahamika na watu hao ambao hawajasoma dini ya Uislamu na wanasema kiarabu bila ilimu ya Tafsiir, basi ufafanuzi wao haujulikani kama tafsiir ya Qur’an tukuf. Ndio sababu hadith-i sherif inasema kwamba: **‘Mtu anayetafsir Qur’an karim(tukufu) kulingana na ufahamu wake basi anakuwa kafir.’** Kamusi ya kiarabu na maneno mengine yasiokuwa ya kingereza na ni mageni kwa msomaji wa kingereza yanaongezwa.

Tunamuomba Allahu ta’ala Atuongoze kwenye njia sahihi ambayo ilionyeshwa na maulamaa wa Ahl as-Sunna! Tunamuomba

pia Atulinde dhidi ya kuamini uongo, udanganyifu na kuendelea kukubali uongo wa madui wa Uislamu wanaojiita la-madhab yani wasiokuwa na madhabu rasmi wanaotumia majina kama ' maulamaa wakuu wa Uislamu'!

Vitabu vyote vinavyochapishwa kwenye lugha nyingi tofauti vinasambazwa ulimwengu kote kwa kutumia mtandao wa internet.

KUMBUSHO: wa kristu wanajitahidi kuutangaza ukrisitu, Wayahudi nao wanajaribu kueneza Talmud, Hakikat Kitabevi wanafanya wawezalo kutangaza Uislamu na wa freemasons wanapigania kuhangamiza dini. Mtu mwenye akili, mwenye elimu na mwenye hoja atatumia mantik yake na kufanya chaguo sahih. Kwakutoa msada kwa kuenezaji wa njia sahih, itakuwa sababu ya binadamu kupata furaha katika dunia hi na badae(Akhira).

Ulimwengu wa Uislamu hivi sasa umegawanyika kwenye makundi makuu matatu. Kundi la kwanza ni Waislamu wa ukweli ambao wanafuata nyayo za ma Sahaba wa Mtume Sallallahu wa sallama. Na hao wanaitwa **Ahl as-Sunna au Sunni Muslims au Firqa-i-naajiya**, inayomanisha kundi ambalo limejiokoa kwenye moto. Kundi la pila ni madui wa masahaba, na hao wanaitwa **Shi'i** (mashia) au **Firqa-i-dalla** (kundi lililopotea) . kundi la tatu linaitwa **Wahhabi** au **Najid**, mahali pa kuzaliwa kwao ni Najid Uarabuni. Na vilevile wanajulikana kama **Firqa-i-mal'uuna** (kundi lililola'niwa). Na katika kitabu chetu kinachoitwa **Endless Bliss** (Neema zisizo na mwisho) na **The Rising and the Hereafter** (Kufufuka na Kiyama) inaelezewa kwamba watu hawa wanaita Waislamu 'makafir'. Na Mtume wetu Sallallahu aleih wasallama alilaani watu wanoita Waislamu vile. Uislamu kugawanyika kwenye makundi matatu haya ni natija/matokeo ya hila za Wayahudi na Waingereza.

Kila Muislamu anapaswa kusema **"La ilaha il-l-Allah,"** mda wote ili kuitukuza nafsi yake, mfano kuitukuza nafsi yake kutokana na ujinga na maovu ambayo yanarithiwa na maumbile, na daima anafaa kurudia dua hi **"Estaghfirullah,"** ili autakase muoyo wake, mfano kuokoa moyo wake kutokana na ukafir na maovu ambayo yamefunika moyo wake kwa sababu ya nafsi yake kujingiza kwenya kundi la shetani na maovu, na katika kusoma vitabu hatari. Dua za watu wenye kuufuata Uislamu na kufanya tawba kwa makosa yao

waliofanya watakubaliwa na Allahu ta'ala. Mtu asiposali namazi(sala) tano kila siku, na akawatizama wanawake ambao hawajajifunika vizuri na wengine wanaonesha awrat(utupu) wao, na akala akanywa yale yalio haramu kula na kunywa, basi itahitimishwa kwamba mtu huyu hafuati Uislamu. Na dua zake hazitokubalika.

Miladi	Hijri Shamsi	Hijri kamari
2001	1380	1422

UTANGULIZI

Kwa mwanzo mwenye baraka na mzuri, Mawlana Khalidi Baghdadi 'quddisa sirruh' anaanza kitabu chake kwa kunukuu baruwa ya 17 ambayo imo katika juzu ya tatu(3) kwenye kitabu **Maktubat** kilichoandikwa na al-Imam ar-Rabbani Ahmad al-Faruqi as=Serhendi[1] "rahmatullahi alaih". Imam-i Rabbani 'quddisa sirruh' ndani ya baruwa hiyo anaeleze kama ifatavyo:

Naanza baruwa yangu na Basmala. Utukufu usio na kikomo na shukrani ni za Allahu ta'ala ambaye Ameteremsha neema za kila aina ju yetu na neema kubwa zaidi ni yakutujaalia kuwa Waisilamu na Akatuthamini kwa kutuweka ndani ya umma wa mtume Muhammad 'sall-Allahu ta'ala alaihi wasallam' na ndio neema ya juu zaidi.

Tunabudi kutafakari na kutambua kwamba Allahu ta'ala peke ndie anayebariki kila mtu na neema zote. Yeye peke ndie anayeumba kila kitu ulimwenguni. Yeye peke ndie anayelinda kila kilichopo hai kuishi. Nguvu na sifa njema za binadamu ni baraka na neema zake. Uhai wetu, sababu, maarifa, unguvu, hisia za kusikia na kuongea vyote ni kutoka kwake. Mara kwa mara ndie peke anaeteremsha baraka na neema zisizokua na mwisho. Ndie peke anayeokoa binadamu kutoka kwenye taabu na dhiki, ndie anayekubali dua za binadamu na kuwaondolea dhiki na huzuni. Yeye ndie anatengeneza riziki na kufanya zitufikie sisi. Baraka zake ni nyingi mno na kwasababu hiyo hawakatie riziki zawo wale ambawo wanafanya maovu. Ufichaji siri uake ni mkubwa mno na ndio maana hawaibishi wala hawafanyi kudharauriwa na wengine wala hawavuwi vyeo vyao wale wasiotii amri zake na kujiepusha na yale alioyakataza. Ni mwenye kupenda sana kusamehe, na ni

[1] Imam-i Rabbani alifariki mwaka 1034 sawa na 1624 miladi.

mwenye rehema nyingi na harakishi kuwaadhibu wale ambao wanasitahiki kuadhibiwa. Anasambaza baraka na neema zaake kwa wote wale anaopenda (wanaomtii)na madui zake (wasiomtii). Hamkatalie kitu mtu yoyote na ehsani yake yenye thamani kubwa anatuonesha njia sahihi kuelekea furaha na wokovu. Anatuonya tusipotea njia ili tuweze kwenda peponi. Na pia anatuamrisha kumfata kipenzi cheke mtume 'sall-Allahu ta'ala ala'h' wa sallam' ili tuweze kupata baraka zote bila kikomo na furaha isiyoisha, pamoja na riza yake na mapenzi yake ndani kwenye pepo.

Kwahiyo neema za Allahu ta'ala ni dhahiri kama jua. Fadhila zinazotoka kwa wengine, kwa hakika zinatoka kwake. Na ndie anayefanya wengine kuwa wapatanishi na anatoa matamanio, nguvu na uwezo wa kusaidia. Kwa sababu hi, daima ndie peke anayetuma neema zote kupitia kwa watu wote na sehemu zote. Kutegemea neema na baraka kutoka kwa mtu yeyote isipokuwa yeye ni kama kuomba mlinzi kitu au kuomba maskini sadaka. Jahili pia ni kama wenye elimu, na wapumbavu ni kama wenye akili kwakujua hayo tunayoyasema kuwa ya ukweli na yenye msimamo. Hata hakuna umuhimu wa kuyafikiria.Yule anayefanya wema anafaa kupewa shukrani na heshima. Kwahivyo ni jukumu la kila binadamu kumshukur Allahu ta'ala ambaye ametuneemesha na neema hizi. Jukumu linalo amrishwa na akili basi ni deni. Lakini si rahisi kutekeleza shukrani hizi kwake, binadamu saili yake kwakuwa kaumbwa kutokana na kitu chochote, ni dhaifu, masikini, wanamahtaji na wana kasoro. Lakini kwa yeye Allah daima milele yupo. Amejiweka mbali na kasoro yani yeye si kama binadamu. Aina ya ukubwa wowote unamilikiwa na yeye tu. Binadamu kwa njia yoyote ile hana ukaribu wowote au kufanana na Allahu ta'ala. Kweli binadamu ambaye ni duni sana, kumshukuru Allahu ta'ala ambaye yuko ju ya kila kitu kwa njia ya kutakasa heshima yake? Kuna vitu vingi ambavyo binadamu kuona kama vizuri na venye thamani, lakini Allahu ta'ala mwenyewe anajua kwamba ni vibaya na havitaki. Vitu vingi ambavyo tunaona kama vina umuhimu sana lakini vinaweza vikawa havitakiwi hata kidogo. Kwa sababu hi, binadamu na akili zao zenye kasoro na zisizoona mbali, haziwezi kubainisha vitu vinavyoonyesha heshima na shukrani za Allahu ta'ala. Isipokuwa jinsi ya kumshukuru na kumheshimu Allahu ta'ala

imeonyeshwa na Yeye Allahu ta'ala, vitendo vinavyochukuliwa kama ni vya kumsifu vinaweza vikawa kashifa tena.

Kwa hiyo, heshima ya kuonyeshwa na majukumu ya binadamu kufanya kwa Allahu ta'ala na moyo, ulimi na mwili yote ilielezwa na Allahu ta'ala kupitia kipenzi chake mtume 'sall-Allahu ta'ala alaihi wa sallam'! majukumu ya binadamu ilionyeshwa na kuamrishwa na Allahu ta'ala inaitwa Islam(Uislamu). Mtu anamshukuru Allahu ta'ala kwa kufata mafunzo ya mtume Wake aliofundisha. Allahu ta'ala hakubali wala hataki kitu chochote kinachohusiana na ibada kinapotoka nje ya mafunzo haya ya mtume sallahu alaihi wa sallam, kwasababu kuna mambo mengi ambayo binadamu huona kama ni mazuri haliyakuwa Uislamu unaona kinyume kyake na haukubali na unavitambulisha kuwa vibaya.

Kwa hivyo, kwa kumshukuru Allahu ta'ala, watu wenye akili wanapaswa kumfata mtume Muhammad 'alaihis-salam'. Njia hi inaitwa **Uislamu**. Mtu ambaye anamfata mtume 'Muhammad alaihis-salam' huitwa **Muislamu**. Kumshukuru Allahu ta'ala (Mwenyezi Mungu), inamanisha kumfata Muhammada 'alaihis-salam', na kitendo hiki kinaitwa **ibada** (kuabudu). Mafunzo ya kiislamu ni ya aina mbili: ya kidini na ya kisayansi.

1) Mafunzo ambayo yanahitaji kuhifadhi na moyo yanaitwa **Usul-i-din** au mafunzo ya **Iman**. Kwa ufupi, **Iman** ni kuamini nguzo sita zilizofundishwa na Muhammad 'alaihis-salam' na kuukubali Uislamu na kujepusha kusema na kutumia ishara za kikafir. Kila Muislamu anawajibika kujifunza ishara za kikafir na pia kujiweka mbali nayo. Mtu mwenye iman anaitwa **Muislamu**.

2) Mafunzo ya kuabudu ambayo yanafaa kutekelezwa na mwili na moyo pamoja na hayo yanayositahiki kujiepusha na mwili na moyo. Mafunzo yanayositahiki kutekelezwa yanaitwa farz(lazima) na yale ambayo yanasitahiki kuepuka yanaitwa **haram**. Basi mafundisho haya yanaitwa **Furu-i-din** au **Ahkam-i-islamiyya** au **Mafundisho ya kiislamu**.

Kwa kusema **Kalima-i-tawhid (neno la tawhid)**, na kuamini maana na ukweli uliomo, ni jambo lakwanza kwa mtu yeyote kufanya. Kalima-i-tawhid (neno la tawhid) ni **"La ilaha il-l-Allah Muhammadun Rasulullah,"** na maana yake ni: "Mungu yupo na ni

mmoja. Muhammad alaihs-salam ni mtume Wake.” Kuamini ukweli hu inamaana “kupata au kuwa na Iman,” na “kuwa Muislamu.” Mtu mwenye Iman huitwa **Mu’min** (muumini) na **‘Muislamu.’** Iman ni lazima iwe ya kuendeleya. Kwa hivyo, ni lazima kuepukana na vitendo ambavyo vinasababisha ukafiri na kutumia vitu amabavyo vinaashiria ukafiri.

Qur’an al-karim (tukufu) ni neno la Allah (Mungu). Allahu ta’ala (Mwenyezi Mungu) Aliteremsha neno lake kwa Muhammad alaihis-salam kama ujumbe kupitia kwa malaika Jebrail (Gabriel) ‘alaihis-salam’. Maneno yaliotumika ndani ya Qur’an al-karim yako katika lugha ya Kiarabu. Lakini yaliandaliwa na kupangwa ayet ba ya nyingine na Allahu ta’ala. Maneno yanayopatikana ndani ya Qur’an al-karim (tukufu) yalishushwa kwa ayat, kwa mfano herufi na maneno yalipangwa upande kwa upande yani utaratibu na uratibu wa Qur’an wote ulipangwa na Allahu ta’ala. Maana ya inayobebwa na herufu hizi na maneno yanachukua Kalam-i-ilahi (maneno ya Allahu ta’ala). Herufi na maneno haya yanaitwa **Qur’an al-karim** (Qur’an tukufu). Maana inayonyesha kalam-i-ilahi (maneno ya Mungu) ni Qur’an. Maneno ya Mungu Qur’an sio kiumbe. Kama ilivyokuwa sifati zake Allahu ta’la Qur’an nayo haina mwanzo na itadumu milele. Kila mwaka Jibrail ‘alaihis-salam’ alikuwa anamtembelea mtume sallallahu alaihi wa sallama, na kusoma zile ayati ambazo zilikuwa zimeteremshwa kwa wakati huo kwa mpangilio kama zilivyopangwa kwenye Lawh-i-mahfudh,[1] na mtume wetu sallallahu alaihi wa sallama alikuwa anarudia baada ya malaika mkuu. Kiumbe bora (mtume sallahu alaihi wa sallama) alipokuwa anakaribia kuondoka dunia kuelekea akhira, malaika mwnye thamani kubwa Jebrail alaihis-salam alimtembelea mara mbili, na kupitia Qura’an al-karim yote. Mpendwa wetu mtume salllahu alaihi wa sallama na wengi wao masahaba walikuwa wameshakariri Qur’an al-karim yote. Kwenye mwaka ambao kipenzi chake Allahu ta’ala aliaga dunia na neema za umbile wake, Abubakar as-Siddiq ambaye ni halifa wakwanza wa mtume sallallahu alaihi wa sallama aliwakusanya pamoja masahaba wote waliokuwa wameisoma Qur’an nakuikariri kwenye vifua vyao na vipande vilivyokuwa vishandikwa, na alianda kamati na kukusanya Qur’an pamoja na kuiandika. Hivyo, kitabu kiitwacho **Mushaf**,

kilitokea(nusha ya Qur’an tukufu ilioandikwa). Elfu thelathini na tatu (32,000) masahaba walikusanyika pamoja wakakubaliana nakuhakikisha kwamba kila herufi imeka pahali npake asili.

Matamko au maneno ya mtume Muhammad alaihis-salam yanaitwa **hadith-i-sherif** (hadith tukufu). Miongoni mwa hadith tukufu hizi amabazo maana yake ni kutoka kwa Allahu ta’ala na kutamkwa na mtume Muhammad alaihis-salam zinaitwa **hadith-i-qudsi**. Kuna vitabu vingi vya hadith lakini **Bukhari** na **Muslim** ndivyo vinavyojulikana zaidi.

Katika maamrisho ya Allahu ta’ala (Mwenyezi mungu), mafundisho yanayoamrisha kuamini huitwa Iman, yanayopaswa kutekelezwa huitwa **Farz** (fardha) na yale yanayopaswa kuepuka huitwa **Haram**. Farz na haram huitwa **Ahkam-i-Islamiyya** (hukumu za kiislamu). Mtu anayekanusha hata moja katika mafundisho ya kiislamu anaitwa **kafir (kafiri)**.

Kitu chapili ambacho ni lazima mtu afanye ni utukuza moyo wake. Na tunaposema “moyo,” vitu viwili vitafahamika. Kipande cha nyama kinachopatikana vifuwani mwetu kinaitwa ‘moyo’ na kila mtu. Kwa maana hiyo moyo hupatikana hata kwenye wanyama. Moyo wa pili ni ule usionekana na unakaa ndani ya moyo unaojulikana na kila mtu. Moyo hu wapili pia huitwa nafsi. Ndio moyo hu ambao umeandikwa kwenye vitabu vya dini. Ndio moyo hu unaozingatia mafundisho ya uislamu. Na ndio moyo hu tena unaoweza kuamini au kukanusha na kukataa mafundisho ya kiislamu. Moyo unaoamini ni safi. Na moyo unaokata na kukanusha ni chafu, umekufa. Ni jukumu letu la kwanza kusafisha moyo kwakufanya jitihada sana. Kuabudu, hasa kutekeleza namaz(sala) na kuomba dua maalum (istighfar), inasafisha moyo. Kutenda yale yaliokatazwa na Mungu (haram) huchafua moyo. Mtume wetu aliebarikiwa alisema: **“Sema istighfar sana! Muislamu akisema dua inayoitwa istighfar kwa kasi, Allahu ta’ala Anamlinda dhidi ya magonjwa yote na bala zote. Anawateremshia riziq (vyakula,riziq) kutoka kwenye maeneo ambao hawakutarajia hata kidogo.”** Istighfar ni kusema: **“Estaghfirullah”** dua kukubaliwa inategemea na muombaji kuwa ni Muislamu, kufanya tawba kwa makosa alioyafanya na kuomba dua kwa kujua maana yake na imani. Dua

inayombwa na moyo wenye giza basi dua yake haikubaliwi na Allahu ta'ala. Moyo wa mtu anayeomba dua mara tatu kila sik na kutekeleza namazi (sala) mara tan ona unanza kusema. Dua inayombwa kwa mdomo tu bila ya moyo basi dua hiyo haitakuwa na faida.

Mafundisho ya kidini yaliofundishwa na dini ya kiislamu ni yale ambayo yaliandikwa kwenye vitabu vya maulamaa wa **Ahl as-sunnat**. Mafundisho yaliyofundishwa na maulamaa wa Ahl as-sunnat kuhusu Iman na Uislamu miongoni mwa hayo Zipo ayat-i-karim (ayat za Qur'an tukufu) na hadith-i-sherif (hadith tukufu) ambazo maana yake yanafahamika moja kwa moja na yako wazi, na huitwa **nass**, basi yule asieamini hayo anakuwa **Kafiri** na akificha kutoamini kwake mafundisho hayo basi anaitwa **Munafik**. Na yule anayeficha kutoamini kwake na akajifanya kuwa Muislamu ili kuwapoteza waisilamu, huyu anaitwa **Zindiq**. Hata hivyo katika (nass) ayat ambazo maana yake sio ya moja kwa moja mtu wakati wakuzichambuwa na kutafakari akifahamu vibaya na kuamini vivyo basi huyu hawi Kafir. Lakini kupotoka kwenye njia sahih ya Ahl as-sunnat itamsababisha kwenda moto jahannam. Lakini kwakuwa aliamini zile na nass ambazo maana yake iko wazi na inafahamika moja kwa moja hatokaa ndani ya jahannam milele; ataokolewa kutoka kwenye moto na na kupelekwa kwenye Janna. Watu wa aina hi na **watu wenye bid'at au firkat dalalat** (makundi yaliopotea). Kuna makundi sabin na mbili (72) waliopotea. Hawa na makafiri, murtadi wote Ibadat zao wala wema na msaada wao kwa watu walivyofanya havitokubaliwa na Allahu ta'ala na havitowasaidia siku ya kiyama. Wuislamu wenye Iman wanaitwa **Ahl as-sunna wa-l-jama'at au waislamu wenye itikadi ya ki sunn**. Waislamu wa ki sunni jinsi ya kutekeleza ibada ya wamegawanyika katika makundi (madhehebu) manne (4)[1]. Watu hawa wanachukuliana kuwa waislamu wa Ahl as-sunna, wanasalimiana, wanapendana na wanasaidiana. Mtu ambaye hayumo katika makundi manne haya hawezi kuwa Muislamu mwenye itikadi ya ki sunni. Mtu huyu

---

[1] Makundi manne (madhehebu) ni 1. Madhehebu ya Hanafi, 2. Madhehebu ya Shafi, 3. Madhehebu ya Malik, 4. Madhehebu ya Hanbali.

ambaye sio katika Ahl as-sunna anatambulikana kama ni kafiri au mtu mzushi kwa mujibu wa Imam Rabbani katika baruwa zake alioandika, hasa kwenye juzu ya kwanza baruwa ya mia mbili thamanini na sita (286) **(maktubat)** vile vile katika vidokezo vya **Tahtawi** kwenye kitabu **Darr-ul-mukhtar**, somo lake la **Zebayikh**, na katika kitabu **al-Besair li-munkir-it-tawassul-i-bi-ahl-il-maqabir**, aliandika kwa kutoa ushahidi. Vitabu vyote viwili ni vya kiarabu. Baruwa iliandikwa na kuchapishwa India mnamo mwaka 1395(1975 A.D). na badae Hakikat Kitabevi walioko Istanbul, Uturuki, kwa njia ya ofset walitoa tena kitabu hicho na kukichapisha.

Wanaotekeleza ibada zao Kulingana na moja katika madhehebu haya manne, wanapofanya dhambi au wakafanya makosa ya aina yoyote kwenye ibada zao, halafu wakafanya tawba (wakamuomba Mungu msamaha) basi Allahu ta'ala Akitaka Atawasamehe na Hatowadhibu na moto jahannam. Na Akitaka pia kuwadhibu kutokana na madhambi yao Atawadhibu halafu Atawaokoa na kuwatoa kwenye adhabu.

Kwa wale ambao hawakuamini hata kwa mambo yale yaliokuwa wazi na lazima kuaminiwa katika Uislamu, kwa mfano yale yanayofahamika hata na wajinga, basi hao wanaitwa **makafiri** na **murtadi** na watakaa kwenye janhannam milele. Kuna ayna mbili za makafiri: makafiri wenye kitabu (Ahl-il-kitabu) na makafiri wasiokua na kitabu. Mtoto akizaliwa na wazazi waislamu halafu badae akatoka kwenye Uislamu, huyu anaitwa **"murtadi"**. ibni Abidin 'rahmahullahu ta'ala' alipokuwa anaelezea sababu za shirik na ndoa haram alisema kwamba, "Murtadi, Muldidu, Zindiq, majusi (wanaoabudu moto), wenye kuabudu viumbe(sanam), wanafalsafa wa zaman wa Ugiriki, wanafiki, kwenye makundi sabini na mbili (72) ambao walipindukia (wabarahima, wafasi wa budha), wabatin, ma ibaha, na maduruzi wote ni makafiri wasiokuwa na kitabu. Makominisit, ma freemason nao ni mfano wa makafiri bila kitabu. Wakrisitu na wayahudi ambao wana vitabu kama **Tawrat** na **Bibilia** vilivyoteremshwa kutoka mbiguni badae wakavifanyia maerkebisho na kuharibu ni makafiri wenye kitabu. Mtu kama huyu akiabudu kiumbe au viumbe kwa kuvipa sifa za kiungu basi akakuwa **mushrik**. Sifa zake Allahu ta'ala **(Sifat-i zatiyya)** pamoja na **(Sifat-i subutiyya)** zake huitwa **(Sifat Uluhiyya)**

yani sifa za Kiungu.

Watu wenye kitabu na wale wasiokua na kitabu wote ni makafiri, lakini wakiukubali na wakaingia kwenye Uislamu wanakua wameokolewa kuingia moto jahannama. Wanakua waislamu safi bila dhambi yoyote lakini ni lazima wawe waislamu wa Sunni (Ahl as-sunna), wakislimu halafu wakajiunga na makundi mengine kama mashia, ahmadia na hali kadhalika basi wanakua hawajaokolewa na wataadhibiwa. Kuwa Sunni maana yake ni: kusoma na kujielimisha vitabu vilivyoandikwa na mmoja wa maulamaa wa Ahl as-sunna na kufata yalioandikwa kwenye kitabu. Katika Dunia mtu anafahamika kama ni Muislamu au siomuislamu kutokana na matamshi yake pale anaposema bila kulazimishwa. Mtu huyu akiondoka dunia kuelekea akhirat basi kutokana na pumzi za mwisho anajulikana kwamba ameondoka na iman au hapana. Muislamu mwenye madhambi chungu mzima akifanya tawba kwa mabhambi hayo, atapata msamaha kutoka kwa Allahu ta'ala na atakuwa Muislamu safi bila dhambi. Haya kuhu tawba maana yake na inafanywa vipi yamelezewa zaidi katika vitabu 'ilm al-hal', kwa mfano cha kiarabu **Iman wal Islam (Iman na Uislamu)** na cha kituruki **Se'adet-i ebediyye (Furaha isioisha)**.

IMAN NA UISLAMU

Katika kitabu hiki, **I’tiqad-nama**, hadith-i-sherif ya Mtume ‘sall-Allahu ta’ala alaihi wa sallam’ inayohusiana na Iman na Uislamu itafafanuliwa. Na matumaini kwamba, kwa njia ya baraka za hadith-i-sherif(hadith tukufu) hi, iman ya Waislamu itakamilishwa, na badae watapata wokovu na furaha. Na natumai tena itanifanya mimi Khalidi, ambaye madhambi yake ni mengi kuokolewa (kasema vile sio eti ni mfanya maovu lakini kwakua binadamu hajakamilika katika utendaji wake wa ibada na unaweza ukajihsabu katika wema wakati haumo kutokana na mambo tofauti unayoyafanya kimaksudi na kimakosa yani bila kujua). Na muomba Allahu ta’ala ambaye na iman kubwa nayeye kwamba hataki chochote kutoka kwa mja, na baraka na neema zake ni nyingi mno, na anawaonea huruma sana waja wake, kumsamehe Khalid ambaye ni maskini ambaye hisa yake ni ndogo sana na moyo wake una giza, kutokana na maneno yake yasiofaa, kukubali ibadat zake zenye kasoro. Allah tunamuomba atulinde dhidi ya maovu ya udanganyifu na uongo wa shaitani (na pia dhidi ya kudanganywa na uongo, maneno na mandishi yenye makosa inayoletwa na madui wa Uislamu) na atupe furaha, kwani yeye ndio mwenye rehema zaidi.

Wanachuoni wa Kiislam wanasema kila **Mukallaf** (mtu aliefikisha umri wa kujiamlia) awe mume au mke ambaye ni Muislamu, aliefikisha umri wa kubalehe na kufanya uamuzi, anapaswa kujua na kuamini as-Sifaat adh-Dhaatiyya[1] na as-Sifaat ath-Thubuutiyya[2] za Allahu ta’ala kwa usahihi. Fardhi ya msingi kwa

---

[1][2] Allahu ta’ala ana sifa sita zinazoitwa **As-Sifat adh-Dhaatiyya: al-Wujuud** (kuwepo), **al-Qidam** (kutokua na mwanzo), **al-Baqaa** (kutokua na mwisho na kuendelea kuwepo milele), **al-Wahdaaniyya** (kutokua na mshirika), **al-Mukhaalafatu li-l-hawaadith** (kuwa tofauti na viumbe wote kwa namna yoyote), **al-Qiyaamu bi nafsihi** (kutotegemea kitu katika kuwepo kwake). Hakuna kiumbe mwenye

kila mtu ndio hi.

kutojua sio udhuru; ni kosa. Khalidi ibn Ahmad al-Baghdadi aliandika kitabu hiki sio kuonyesha ushujaa wake na elimu yake kwa wengine au kuingia kwenye daftari la watu maarufu lakini lengo lake ni kuacha kumbusho ambalo litakua huduma kwa watu baada yake. Allahu ta’ala(Mwenyezi Mungu) amusaidie Khaalid[1] mwenye upole na Waislamu wengine kupitia nguvu na rehema zake ameen.

Kila kitu zaidi ya Allahu ta’ala kinaitwa **ma-siwaa** au aalam (uumbaji, Ulimwengu), kinachoitwa kwa sasa **(maumbile)**. Viumbe vyote havikuwepo. Allahu ta’ala ndiye alieviumba vyote. Viumbe vyote ni **mumkin** (kitu kinachoweza kutokea hali yakuwa hakikuwepo mwanzo) na **haadith** (ni kitu kinachotokea bada ya kutokuepo); yani , vinaweza kutokea haliyakuwa havikuwepo, na vilevile vinatokea bada ya kutokuepo. Hadith-i-sherif inaonesha ukweli kwamba **Allahu ta’ala alikuepo, kipindi ambacho hakukua na kitu.**

Ushahidi wa pili unaonyesha kwamba ulimwengu wote na viumbe waliomo wote ni haadith ni ukweli kwamba viumbe wote wanaendelea kubalilika kutoka kwenye sura moja kwenda nyengine mda wote; kwa kweli, kitu kilicho qadiim(kutokua na mwanzo) hakitobadilika kamwe.

Sifa za Allahu ta’ala ni qadiim(hazina mwanzo) na hazijawahi kubadilika.[2] madiliko ndani ya viumbe kama hayo hayawezi yakatoka kwenye kitu cha milele. Ni lazima yawe na mwanzo na vile vile kuja kuepo kutokana na vipengele au dutu, ambavyo

---

sifa sita hiza, wala mwenye uhusiano na moja kati ya sifa hizi. Ni za Allahu ta’ala peke. Badhi ya wanchuoni walisema kwamba al-Mukhallafatu li-l-hawaadith na al-Wahdaaniyya zilikuwa pamoja na idadi ya as-Sifat adh-Dhatiyya ni tano.

[1] Khalid-i Bagdadi alifariki mnamo mwaka wa 1247 (1826 A.D) kwenye mji wa Damascus.

[2] Hata hivyo, katika ulimwengu hali ya vitu inabadilika kwenye tukio ya kimwili. Katika mmenyuko kemikali, mfumo wa dutu huwa namabadilika. Tunaona molekuli hutokea na badae hubadilika kwenda sura nyingine. Leo kwenye mabadiliko ya atomiki na mmenyuko ya nyuklia, ambavyo vimevumbuliwa hivi karibuni, hutoweka na kubadilika kwenda hali ya nishati.

vimeumbwa kutokana na kutokuepo.

Ushahidi mwengine kuhakikisha kwamba ulimwengu ni mumkin, ni kwamba inaweza kuepo kutokana na kutokuepo mwanzo, kwa hivyo viumbe kama tunavyoona ni haadith; yani vinatokea wakati wakutokuepo.

Kuna aina mbili za viumbe: **mumkin** na **waajib**.[1] mumkin tu ingekuepo peke yake, au waajib al-wujud isingekuepo, kila kitu kisingeweza kuepo.[2] kwa sababu hi, mumkin haikuweza kutokea au kwenda katika hali ya kutokea yenyewa.

Kama haikuathiriwa na nguvu fulani, basi ingebaki katika hali ya kutokuepo na isingeweza kutokea. Kwakua mumkin haiwezi kujiumba yenyewe; insingeweza na haiwezi kimaumbile kuumba mumkin nyingine. Aliyeumba mumkin wote ni lazima awe Waajib al-wujuud. Kuepo kwa ulimwengu ni ishara kubwa kwamba kuna muumbaji aliyeiumba wakati haikuepo. Sasa mumbaji wa kipekee aliyeweza kuumba mumkin wote, viumbe wote ni wajib al-wujud tu bila yakuwa haadith wala mumkin, lakini mda wote alikuepo na ni qadiim (hana mwanzo). 'Waajib al-wujuud' maana yake ni kuepo kwake hakujatoka kwenye kitu kyengine bali kitu kyenyewe, hi inashiria kwamba Waajib al-wujud mda wote tokea mwanzo ipo na haikuumbwa na kitu kyengine. Kama si hivyo basi itakuwa ni kiumbe (mumkin na haadith) ndikyo kilikyoumbwa na mtu mwengine. Na haya yanapingana na yaliothibitishwa ju. Katika

---

[1] Wujuud maana yake ni **'kuwepo'**. Na kuna ayna tatu za kuwepo. **Ya kwanza ni Waajib al-wujuud**, ni lazima awepo. Na daima yupo. Amekuepo tokea zamani na hakutokana na kitu chochote, na hatosita kuendelea kuepo. Allahu ta'la peke yake ndio Wajib al-wujud. Ya pili ni mumtani' al-wujud, kitu ambacho kamwe hakiwezi kutokea. Na haijaweza kutokea. Kwa mfano shariik al-barii (msaidizi wa Allah)ni kitu kisichowezekana. Mungu zaidi ya Allah au anayemfanana hawezi kutokea. Na ya tatu ni mumkin al-wujuud, ni kitu kinachoweza au kutoweza kutokea. Mfano, ulimwengu, viumbe wote bila istisna. Wujuud Kinyume kyake ni **Adamu** (kutokuepo). Viumbe wote vilikuwa katika hali ya 'adamu'(yani havikuepo) mwanzo lakini vilikuja kutokea tu.

[2] Haya ni mabadiliko, tukio, kutokea kuepo kutotokana na kitu chochote, na katika elimu yetu ya fiziki, ili mabadiliko yaweze kutokea kwenye dutu, dutu hiyo itabidi ibadilike.

lugha ya kiajemi neno **'Khudaa'** (hutumika kama jina la Allah) linalomaanisha ' aliopo mwenyewe milele.Tunaona kwamba tabaka la viumbe liko kwenye mpanpilio wa kushangaza, na wanasayansi kila mwaka wanakuja (wanavunbua) sheria mpya zinazoendana na mpangilio huo. Mumbaji wa mpangilio huo ni lazima awe **Hayy** (mda wote yupo hai), **Aliim** (mjuaje wa kila kitu), **Qaadir** (mwenye uwezo), **Muriid** (mwenye kutaka), **Samii** (mwenye kusikia kila kitu), **Baswiir** (mwenye kuona kila kitu), **Mutakallim** (mwenye kusema) na **Khaaliq** (mwenye kuumba).[1] kwa sifa kama kifo, ujinga, kutoweza au kuondolewa na wengine, kulazimishwa, uziwi, upofu na ububu zote ni sifa zenye kasoro na hazijakamilika. Kwa hivyo basi sifa zenye kasoro kama hizo haziwezi kuwa za Mungu Alieumba ulimwengu na viumbe wote kwenye mpangilio mzuri na Analinda viumbe wote dhidi ya kuangamia.[2]

Zaidi ya hayo, sifa za ukamilifu tulizozitaja juu tunaona pia kwenye viumbe alivyoumba. Sifat hizo ameziumba akaziweka tene kwenye viumbe wake. Kama sifat hizi hazipatikani kwake yani ingekuwa hana sifat hizo, angewezaje tena kuziumba na kuzieka kwenye viumbe wake wakawa ndio wanaomiliki sifat hizo, laa sivyo viumbe wake wangegeuka kuwa wa juu kuliko yeye. Na tunafaa kuongeza kwamba muumbaji wa vyote vilivyomo kwenye

---

[1] Hizi ndio sifa nane za Mwenyezi Mungu zinazoitwa Sifat ath-Thubuutiyya.

[2] Her kiumbe kuazia atomi hadi nyota, vimeumbwa kutokana na mahesabu na kanuni malumu. Utaratibu wa ndani ya kanuni zinzojulikana za fiziki, kimya, astronomy (falaki) na biolojia huchanganya akili za binadam. Hata Darwin alilazimika kusema kwamba anapofikiria kwenye utaratibu na unyeti wa jicho, anahisi kama anakwenda wazimu. Hewa ni mchanganyiko wa nitrojeni (78%), oxygen (21%) na noble gas ambayo ni (1%). Hewa sio kitu kimoja bali ni mchanganyiko. Basi oksijeni angezidi kipimo cha 21% angeweza kuyachoma mapafu yetu. Na angekuwa chini ya 21% asingeweza kuchoma rutuba za damu. Na isingewezekana kwa binadamu na wanyama kuishi. Kipimo hiki hakibadiliki kutoka kwenye sehem kwenda nyingine hata nvua ikinyesha. Na hi ni neema kubwa. Sasa basi neema hii haionyeshi upatikanaji wa Allah (Mungu), Uwezo wake na rehema zake juu ya viumbe hai? Muundo wa jicho sio kitu ukilinganisha na makubwa haya. Je inawezekana kwa muumbaji wa kanuni zote zinazoendesha na kufundishia maisha ya kisayansi na mahisabu nyeti awe mwenye kasoro?

ulimwengu anapaswa kuwa mwenye sifa zenye ukamilifu kama hizo na lazima awe mwenye ukuu kuliko kitu chochote na hana sifa yoyote yenye upungufu, kwasababu mtu ambaye ana upungufu hawezi kuwa mbunifu kiyasi hicho.

Mbali na ushahidi wa kiakili huu, aayat-i kariima(ayaat tukufu za Kur'an) na hadiithi sharif(hadiith za mtume) zinafafanua vizuri kwamba Allahu ta'ala ana sifa zenye ukamilifu zisizokua na kasoro hata kidogo. Kwa hiyo, hairuhusiwi kuwa shaka yoyote juu ya hilo. Na shaka juu ya sifat za Allahu ta'la husababisha mtu kuwa kafir. Sifat nane ze ukamilifu zilizotajwa hapo awali zinaitwa **as-Sifat ath-Thubuutiyya**. Allahu ta'la ni mwenye sifat nane hizo zenye ukamilifu. Hakuna kasoro, mchanganyiko wala mabadiliko kwenye utu, sifa wala vitendo vyake. **Sifaat-athubuutiyya** na **Sifaat-adhaatiyya** zinaitwa **Sifa** za **uluhiyyat** (sifa za kiuungu). Mtu akiamini kwamba kuna kiumbe ambacho kinamiliki sifa za kiuungu, basi mtu huyu anakuwa **Mushrik**.

NGUZO ZA UISLAMU

Kwa usaidizi na nguvu zinazotolewa na Allah Ta'ala (Mwenyezi Mungu) mwenye kulinda ulimwengu na vilivyomo vyote, na ndiye anayetoa neema zote na zawadi na ndie asiyelala, sasa tunaanza kufafanua maneno ya Mtume wetu "Sall-Allahu ta'ala alaihi wa sallam".

Kipenzi chetu Hadrat umar ibn al-Khattab radiya-Allahu ta'ala anhu na ambae alikuwa kiongozi shujaa wa Uisilam. Na mwenye cheo cha juu miongoni mwa masahaba zake mtume Sall-Allahu ta'ala alaihi wasallam, na alikuwa marufu kwa ukweli wake anaeleza kwamba:

Ilikuwa ni siku ambayo badhi yetu (masahaba) tulikuepo mbele ya Mtume Sall-Allahu ta'ala alaihi wa sallam, siku hiyo na mda huo ulikuwa mwenye baraka, siku yenye thaman kadir kwamba kila mtu angependa kuishi katika siku hiyo mara kwa mara akipata fursa tena. Katika siku hiyo, sote tulijaa furaha na heshima ya kuwa kukusanyika pamoja (masahaba) za Mtume na kukaa karibu nae na tukaona uso wake na maneno yake mazuri ambayo yalikuwa ni chakula cha roho na kutuliza nyoyo. Kusisitiza thamani, heshima ya siku hiyo, Masahaba waliobarikiwa wanasema: " ilikuwa ni siku...." ni siku ambayo haikadiriki kwasababu ni siku ambayo Jibril alaihi s-salam alijitokeza mbele ya binadamu na sote tukamuona, tukapata kusikia sauti yake na kusikia elimu nzuri mtu anayopenda kujisikilizia mwenyewe kwa makini kupitia mdomo wa Rasulullah sall-Allah ta'ala alaihi wa sallam.

Katika mda huo, mwanaume alikuja karibu nasi kana kwamba mwezi kamili unajitokeza. Nguo zake zirikua nyeupe kabisa na nywele zake zilikuwa nyeusi. Hakuwa na alama yoyote ya safari kama vumbi mwili kwake. Na hakuna yoyote aliekuwa anamtambua miongoni mwetu yani masahaba za Mtume sall-Allahu alaihi wa sallam, kwa mfano hakuwa mtu ambaye tuliwahi kumuona aukabla

ya hapo au kumjua. Alikaa chini mbele ya Mtume sall-Allahu ta’ala alaihi wa sallam; na akaweka magoti yake karibu na magoti ya Mtume sall-Allahu ta’ala alaihi wa sallam. Mtu huyu pamoja na kujitokeza katika sura ya binadam lakini alikuwa malaika Jibril. Pamoja na kwamba muundo wa kukaa kwake haukuendana na adabu, lakini ilituonyesha ukweli kwamba wakati tunajifunza elimu ya dini, aibu au haya havina nafasi, na wala kiburi au jeuri kupewa fursa ya kuongoza. Jibril Alaih salam alitaka kuonesha maswahaba kwamba kila mtu anaweza kuuliza suala lolote analotaka kufahamu kuhusu dini ya Uisilam bila yakupata aibu/haya, kwahivyo hakuna kuona aibu wakati tunajifunza Uisilam au kudhalilisha katika utendaji, mafundisho au mtu kujielimisha uwajibu wake mbele ya Allahu ta’ala.

Mtu mtukufu huyu, akaweka mikono yake kwenye magot ya Mtume ‘sall-Allahu ta’ala alaihi wa sallam’. Akauliza mtume: **‘ewe mtume wa Mungu! Ebu niambie maana ya Uisilam na vipi unaweza kuwa muisilam.’**

Uisilam maana yake ni ‘kujisalimisha.’ Mtume sall-Allahu ta’ala alaihi wa sallam alifafanua kwamba neno Uisilam ni mkusanyiko wa nguzo tano za Uisilam kama ifatayo:

1– Mtume ‘sall-Allâhu ta’âlâ alaihi wa sallam’ alisema kwamba nguzo ya kwanza katika nguzo tano za Uisilam ni **“kutamka kalimat ash-shahada (kutamka neno la shahada)”**; na neno hili ni mtu lazima aseme, **“Ash’hadu an lâ ilâha il-Allah wa ash’hadu anna Muhammadan abduhu wa rasûluh.”** kwa maneno mengine, mtu mwenye busara ambaye amebaleghe na anayeweza kuongea anafa kusema kwa mdomo wake, **“ardhini na mbiguni, hakuna anayestahiki kuabudiwa isipokuwa Allâhu ta’âla. Allâhu ta’âla peke ndie anayefaa kuabudiwa**. yeye ndie wâjibu al-wujûd. Ukuu wa aina yoyote unapatikana kwake. Hana kasoro ya aina yoyote ndani yake. Na jina lake ni **Allah**,” na kuamini ukweli huu kwa nyoyo zao. Na pia mtu anafaa kusema na kuamini: “Mtu mtukufu zaidi aliyekuwa mwenye ngozi ya waridi, mweupe-mwekundu, mwenye kung’aa na mwenye uso wenye kupendeeza, mwenye macho na nyushi vyeusi; mwenye paji la uso mpana, mwenye tabia na mwenendo mzuri; na kivuli chake hakikuanguka chini hata siku moja, alikuwa mwenye sauti laini na alikuwa anayitwa Muarabu kwasababu alizaliwa Makka kwenye kizazi kya banu Hashim na

akapewa jina **Muhammad ibn Abdullah, ni mtumwa(abd) wa Allâhu ta'âlâ na vilevile mtume (Rasûl)**. Mama wake mtume alikuwa akiitwa Âmina bint Wahab. Alizaliwa kwenye mji wa Makka (alfajir ya jumatatu, 20th mwezi wa nne mwaka 571 A.D). Mwaka wa 611 alipotimiza myaka arubaini (40) alijiulishwa kwamba yeye ni mtume(nabii) na mwaka hu unaita sanatul bi'itha (mwaka wa utume/unabii). Na bada ya tukio hilo alianza kufanya da'awa ya kuwaita watu wa Makka kwenye dini ya Uisilam kwa mda wa myaka kumi na mitatu (13). Halafu badae kwa amri ya Allâhu ta'âla alihamia mji wa Madina. Huko akasambaaza Uisilam kila sehemu. Myaka kumi (10) bada ya Hijrat (kuhama) siku ya jumatatu 12, Rabî' al-Awwal (July,632)[1] alifariki dunia na kuelekea kwa rafiki wake wa juu.

2– Nguzo ya pili katika nguzo tano za Uislamu ni kusali salat(namâz) tano kila siku, pamoja na kutimiza masharti ya msingi wakati mda wa kila salat unapokaribia. Ni farz (wajibu) kwa kila muisilam kutekeleza ibada hi ya salat mara tano kila siku, pamoja na kusali kila salat katika wakati wake uliowekwa, sio mapema sana

---

[1] Kulingana na wana historia, Mtume alingia pango kwenye mlima wa Sawr jioni mwa Alhamisi, 27 Safar, mwaka wa 622 A.D(mîlâd), wakati alipokuwa anahama kutoka Makkat al-Mukarrama kwenda al-Madînat al-Munawarra. Aliondoka tena kwenye pango siku ya jumatatu usiku na akaigia Qubâ kijiji kilicho karibu na mji wa Madina, kwenye siku ya jumatatu 8 Rabî'ul-awwal sawa na (20 mwezi wa Septemba kwenye kalenda ya gregori na sawa na 7 mwezi wa Septemba ukilinganisha na kalenda ya juliyan. Siku hi yenye furaha ndi chanzo cha kalenda ya Waisilam inayoitwa Hijriyyah- shemsî (solar) calendar. Mwanzo wa Kalenda ya hijrî ambayo inafuatwa na mashia imeanza miezi sita(6) kabla ya hi. Na sherehe za Nawruz zinazofanywa na Majûsi(wanao abudu moto) inaanza mwezi mach 20. Kwenye siku ya Alhamisi, wakati sehemu zote za ulimwengu zinakua kwenye hali ya usawa kati ya mchana na usiku kwa urefu, alikaa Qubâ na akaondoka kasorobo kuigia siku ya Ijuma, kuingia mji wa Madina siku hiyo hiyo. Na kuanzishwa kwa mwezi wa Muharram kwenye mwaka huo (Ijumaa 16 juni) ilikubaliwa kuwa mwanzo wa kalenda ya Hijrî Qamarî. Siku mpya ya mwaka huo wa Qamarî ilikuwa 16 july, Ijumaa. Mwaka wa Hijrî shemsi unaolingana na siku ya kwanza kwa mujibu wa miaka ya kimagaribi ni mwaka wa 622.

wala sio kuchelewa na kujua kwamba mda ndio huo[1]. Ni dhambi kubwa kusali salat kabla ya wakati wake; na makosa haya mara nyingi husababishwa na kutumia kalenda mbove zilizoandaliwa na wajinga na wale wakina lâ-madhabî people(wasio na madhehebu); salat(namâz) hiyo inayosaliwa kabla wakati wake kuingia au bada ya wakati kumalizika sio sahih. Lâ-madhahabî ni watu ambao hawajafungamaana na moja katika madheheb manne. Kutokana na upotofu hu unasababisha waisilam kusali suna adhuhuri na Alasir kwenye mda ambao ni karaha (kerâhat) kusali.

Mda wa karaha kusali umelezewa katika kitabu **Endless Bliss** (neema bila kikomo) juzu ya nne, na pia kwenye gamba la kitabu **Miftâh-ul-Janna**. Salat (namâz) inafa kusaliwa kwa kutoa nia na kuzingatia faraza zake, wajibu vile vile sunna zake, na kusalimisha mwoyo mbele ya Allâhu ta'âlâ kabla mda wake haujamalizika. Katika Qur'an al-karîm namâz huitwa 'salat'. Salat maana yake ni kitendo cha binadam kuomba , na Malaika kutoa istighfâr, na Allahu ta'âla kupata huruma ju ya waja wake. Katika Uisilam Salat maana yake ni kutenda vitendo fulani, na kusoma vitu fulani kama vinavyonyesha kwenye vitabu vya İlm al-hâl. Salat inanza na maneno **'Allâhu akbar,'** na hi inaitwa **'takbîr al-iftitâh,'** na husemwa bada ya kuinua mikono hadi kwenye masikio na humalizika bada ya kufunga mikono chini ya kitovu (kwa wanaume). Salat pia inamalizika na salâm, inaofanywa kwa kugeuza kichwa kwa upande wa kulia na kushoto bada ya sujudi ya mwisho.

3– Nguzo ya Uisilam ya tatu ni **"kutoa zakat."** Neno zakat kimusamiat ni 'usafi' kusifu, kuwa mzuri na mwema. Katika Uisilam **zakat** maana yake ni mtu mwenye miliki za zakat ambazo ni ziada ya mahitaji yake na imefika idadi fulani inayoitwa **nisâb** kwa kuitenganisha na mali yake halafu kuitoa kwa waisilam waliotajwa ndani ya Qur'ân al-karîmi. Zakat inapewa ayna ya watu saba. Kuna ayna nne za zakat katika madhehebu yote manne: zakat kwenye dhahabu na fedha, zakat kwenye bidha za biashara, zakat kwenye mifugo (kondo, mbuzi, ngombe) inayofugwa kwenye mashamba

---

[1] Soma juzu ya nne kitabu Endless Bliss kwa maelezo zaidi kuhusu namâz (salat). Pia angalia kwenye kitabu miftâh-ul-janna. Toleo lake la kingereza lipo katika Hakîkat kitâbevi, İstanbul,Uturuki.

kwa mda wa zaidi ya nusu mwaka , na zakat ya vitu vyote muhimu vinavyotolewa (kulimwa) kwenye ardhi. Ayna ya nne ya zakat inaitwa **'ushr** na inatolewa mara moja bada ya mavuno. Zile ayna tatu za zakat hulipwamwaka mmoja bada ya kutimiza idad inayoitwa nisâb.

4– Nguzo ya nne ya Uisilam ni **"kufunga mwezi wa Ramadhân."** Na kitendo cha kufunga kinaitwa 'sawm.' Sawm maana yake ni kulinda kitu dhidi ya kitu kingine. Katika Uisilam, sawm maana yake ni kujizuia/kujilinda dhidi ya vitu vitatu wakati wa mchana ndani ya mwezi wa Ramadhan kama alivyo amrisha Allâhu ta'âlâ. Na vitu vitatu vivyo ni: kula, kunywa na kufanya kitendo cha ndoa. Mwezi wa Ramadhan unaanza pale mwezi unapoonekana. Mwezi hu wa Ramadhan unaweza kutoanza kulingana na mahisabu ua kalenda.

5– Nguzo ya tano ni **"kwa mtu mwenye uwezo(mali) kufanya hija mara moja maishan mwake."** Kwa mtu mwenye uwezo (kimâli) kwenda Maka na kurundi bila ya watu wake waliobaki nyumbani kuhangaika na kupata matatizo kimali, basi kwa mtu kama huyu ni wajibu kutekeleza nguzo hi na ni wajibu kufanya tawâf(kuzunguka ka'ba) na kufanya waqfa kwenye kiwanja cha Arafât, pindipo afya yake ni nzuri mara mojo katika maisha yake.

"Baada ya kusikia majibu haya kutoka kwa Rasûlullah(Mtume wa Mungu) 'sall-Allâhu ta'âlâ alaihi wa sallam', mtu huyu alisema , **'Ey Rasûl-Allah! (Mutume wa Mungu) umesema ukweli.' "** sahaba Umar Mungu awe radhi nae anasema kwamba maswahaba wote waliokuepo wakati huo walishangazwa na tabia za mtu huyu ambaye aliuliza suali halafu badae anasadikisha kwamba majibu ni sahih. Mtu anauliza kwa nia ya kujua lakini kusema , "umesema ukweli," inaonyesha kwamba muulizaji alikuwa tayari anajua jibu la suali alilouliza.

Nguzo kuu miongoni mwa hizo zilizotajwa hapo ju ni kalimat ash-shahâda na kuamini maana yake. Na inayofuata ni kusali salat (namâz). Hi inafuatwa na funga (Sawm). Halafu inakuja hija. Na ya mwisho ni kutoa zakat. Inakubaliwa kwamba kalimat ash-shahâda ni nguzo ya juu kabisa. Kuhusu mpangilio wa nguzo zile nne, wanavyion wa kiislam wanasema kama tulivyosema hapo juu. Kalimat ash-shahâda ndio iliofaradhishwa kwanza, mwanzoni wa Uisilam. Namâz (salat) tano za kila siku ilikuja kuwa faradha kwenye siku ya Mi'râj usiku katika mwaka wa kumi na mbili wa Bi'that

(mwaka wa utume), mwaka mmoja na miezi kadha kabla Hijra (kuhama). Kufunga mwezi wa Ramadhan kulifaradhishwa kwenye mwezi waSha'bân, mwaka wa pili baada ya kuhama (Hijira). Kutoa zakat kulifaradhishwa kwenye mwezi wa Ramadhan ndani ya mwaka huo huo ambamo funga (sawm) ilifanyika fardha. Na hija kwenye mwaka wa tisa baada ya hijira[1] (kuhama) ilifaradhishwa.

Mtu akikataa, akikufuru, akikanusha, akifanya mzaha/mashara kwenye moja ya nguzo za Uislam, basi anakuwa kafir, tunamuomba Allah atuepushe! Vile vile, yule asiekubali kitu chochote ambacho kilikubaliwa na kuwekwa wazi kwamba ni halâli au harâm au anayehalalisha vilivyowekwa harâm na ku haramisha vilivyo halâli, basi na yeye anageuka kuwa kafiri. Mtu akikanusha au akichukia moja ya mafunzo yanayojulikana ya kiislam kwa mfano, mafunzo yanayofundishwa na yanajulikana na kila mtu hadi watu wa kawaida wanaoishi ndani ya nchi za waislam, basi anakuwa kafir.[2]

---

[1] maelezo zaidi kuhusu namâz(salat), funga(sawm), zakat, hija na kuhusu Mi'râj yanapatikana kwenye kitabu Endless Bliss(furaha bila kikomo) juzu ya nne. Bi'that maana yake ni kipindi ambacho Allâhu ta'âlâ alituma malaika wake Jibril kwenda kumuambia Mtume wake kwamba yeye ni mtume wa mwisho. Hijira maana yake ni kuhama kwa Rasûlullah sall-Allâhu alaihi wasallam kutoka Makka kwenda Madina.

[2] kwa mfano, kula nyama ya nguruwe, kulewa au kutumia vinyuaji vyenye pombe, kamari, mwanamke au binti kujionyesha mbele ya watu wakati hajafunika kichwa, nywele, mikono pamoja na migu yake na mwanaume pia kujionyesha mbele ya wengine wakati hajasitiri viungo vyake kati ya magoti na kitovu vyote hivyo ni haram. Hivi ni vitendo ambavyo Mwenyezi mungu ameharamisha. Katika Madhehebu manne ambayo yanaelezea maamrisho na makatazo ya Allâhu ta'âlâ, wana mitazamo tofauti kuhusu mwanzo na mwisho wa utupu (awrat) wa muili wa mwanaume, kwa mfano sehemu ya mıili wa mwanaume ambayo ni harâm kuonyesha wengine na ni harâm pia kwao kuangalia kwenye sehem hizo. Ni lazima kwa kila muislam kufunika/kuficha sehemu hizo kulingana na madhehebu anayofata. Na ni harâm pia kwa wengine kuangalia wale ambao hawajafunika sehemu zao hizi. Imeandikwa kwenye Kimyâ-yi Saâdet kwamba ni harâm kwa wanawake au wasichana kwenda nje bila kufunika vichwa viao, nywele zao, mikono yao, migu yao na pia ni harâm kwao kwenda nje wakati wameva nguo nyembamba , zenye kupambwa, zenye kuwabana na ambazo zimejazwa manukato. Mama zao, baba zao, waume na ndugu zao ambao wanawaruhusu kwenda nje kama vile na wakidhani kwamba inafaa na wakiwaunga mkono watagawana

kwenye madhambi yao na pia adhabu watakazozipata; hi ni kwamba watachomwa wote mwotoni. Na wakitûbu, watasamehewa na hawatochomwa. Allâhu ta'âlâ anapenda waja wanaotubu. Katika mwaka wa tatu wa hijra, wanawake na wasichana wenye akili na waliokuwa wamebaleghe waliamrishwa kutojionyesha kwenye wanaume wageni. Lakini majasusi wakiingereza na wajinga ambao walianguka kwenye mitego yao wanadanganya watu kwamba kabla aya ya hijabu haijashuka wanawake wake walikuwa hawajistiri na kujifunika walidanganywa tu na wanavyuoni wa fikih. Mtu anaposema kwamba ni muislam, mambo atakayoyafanya ni lazima kwake kujuwa kwamba yanaruhusiwa na Uisilam au hayaruhusiwi. Asipojuwa basi anafa kuuliza moja wa mwanachuoni wa Ehli-i sunnat au kutafuta moja ya vitâbu vilivyoandikwa na wanavyuoni wa Ehli-i sunnat akasoma na kujifunza ni lazima kwake. Anayoyatenda yakiwa hayafai katika Uisilam basi hatoepuka madhambi wala kukufuru. Kila siku ni lazima kwake kufanya toba ya kweli. Madhambi na mambo ya kikafiri yanayotubiwa yanasamehewa. Mfanya maovu asipotubu adhabu za hapa duniani na jahannama atazipata. Adhabu hizi zimeandikwa kwenye sehem tofauti katika kitabu chetu. Waisilam wenye kufanya madhambi makubwa bada ya kuchomwa kulingana na makosa yao, watatolewa kwenye moto wa jahannam. Wale ambao hawakumwamini Allâhu ta'âlâ na wanafanya juhudi za kuondoa Uisilam kama makafiri, zindiki hawa watadumu milele ndani ya jahannam.

Sehemu zinazofaa kufunikwa kwa wanaume na wanawake wanapokuwa ndani ya sala au pahala pengine huyitwa (sehem za siri). Kufunua sehem za siri na kuangalia sehem za siri za mwengine ni haram. Mtu anayesema kwamba Uisilam hakuna mambo kuhusiana na sehem za siri basi anakuwa kafiri. Ijma yani katika medheb manne kufunua au kuangalia sehem za siri za mwengine anayesema kwamba ni halali au asipojua umuhimu yani asipoogopa adhabu za kufanya makosa ya kufunua na kuangalia sehem za siri za wengine anakuwa kafiri. Wanawake kufunua sehemu zao za siri na kuwa karibu na wanaume wakiimba kama inavyofanywa wanaposoma mawlid. Kwa wanaume kati ya magoti na nyonga kulingana na madhehebu ya Hambali sio utupu(sehem za siri).

Yeyote anayesema kwamba muisilam, ni lazima kujifunza nguzo za Uisilam na za İman kisha mafunzo kuhusu haram na halali kulingana na madhehebu manne na kuyapa umuhimu. Kutojua kwake sio hoja, yani ni kama anayejua halafu akakata kuamini. Wanawake kulingana na madhehebu manne muili wao ni utupu isipokuwa uso wao na mikono yao. Katika İcma yani kulingana na madhehebu mengine sehemu zisizochukuliwa kama utupu na kutopewa umuhimu kuzingatia hata hivyo mtendaji hawi kafiri lakini ikiwa inazingatiwa kwenye madhehebu yake basi anapata dhambi. Mfano mwanaume kuacha wazi mgu wake kuanzia magoti hadi nyonga. Asipofahamu

Mtu wa kawaida anapokuwa hajui mafunzo ambayo yameenea au yanayofaa kwake kujua, basi hawi kafir anakuwa faasiq.

---

kujielimisha ni lazima. Anapojua anapaswa kufanya toba na kuanza kujifunika.

Kusema uongo, kusengenya, kukashif, uizi, kufanya njama, kusingizia, kuvunja mwoyo, kusambaza fitina, kutumia mali ya mwenzako bila ruhusa, kutolipa wafanya kazi mishahara yao, kuasi serikali, yani kutofuata sheria, kwenda kinyme na sheria za serikali, kutolipa ushuru pia ni dhambi. Haya kuyatenda dhidi ya makafiri hata ukiwa kwenye dola isio ya Uisilam kuyafanya ni haram. Kwa wajinga vitu visivyo maarufu au lazima vitu hivo wajinga kutovijua kwao hakuwafanyi makafiri.

NGUZO ZA IMANI

Mtu huyu kauliza tena, ey Rasûlallah “swallallahu teâlâ aleyhi wasallam” ebu nijulishe **Imani ni kitu gani**. Bada yakuuliza Uislamu ni nini na kupata majibu, Jibril “aleyhissalam” alitaka kutoka kwa bwana wetu Rasul “swallallahu aleyhi wasallam” ufafanuzi kwa upana wa ukweli na umuhimu wa Imani. Imani katika lugha maana yake ni kutambua mtu kua mkweli na ku mwamini. Katika Uisilam, Imani ni kuamini kwaukamilifu kwamba Rasûlullah ‘sallallahu ta’âla alaihi wa sallam’ ni mtume wa Allâhu ta’âla; kwamba yeye ni Nabî, mjumbe aliyechaguliwa na Yeye, na kusema haya kwa ımani mwoyoni; na kuamini kwa ufupi yale aliopewa mtume kwa ufupi na kuamini kwa jumla yale aliopata kwa undani kutoka kwake Allâhu ta’âla; na kutamka Kalimat ash-shahâda pale inapofaa. Imani ya kweli ni sawa sawa kama tunavyojua kwamba moto unachoma, nyoka anaua kwa venom/sumu na tunaepuka vitu hivyo, hivyo basi tunafaa kumtambua Allâhu ta’âla na sifat zake zenye ukubwa, kujua haya kiukamilifu na moyo, kutamani neema zake na kukimbilia uzuri wake(jamâl), na kujitahadhari na hasira zake na adhabu zake. Tunafaa kuandika Imani hi kwenye moyo kama maandishi yanayoandikwa kwenye marmari(gololi).

Kama alivyo fundisha Muhammad aleyhissalam Imani na Uisilamu ni kitu kimoja. Maana ya kalimatu shahada ni kuamini na katika mbili yani Imani na Uisilamu ipo. Hata hivyo zinatofautiana kiujumla na kimalengo, na pia maana yake ki lugha lakini havina tofauti katika Uisilamu.

Imani ni kitu kimoja, au ni mchanganyiko va vipande? Na kama ni mchanganyiko, imeundwa kutoka kwa vipande vingapi? Amal, ibadat, hutoka kwenye imani au la? Unaposema kwamba nna imani, inaruhusiwa kuongeza inshâallah au la? Ni kweli Imani inapungua na inaongezeka? Imani ni kiumbe? Ni uwezo wa mtu kuamini? Au waumini walilazimishwa kuamini? Kama kuna nguvu au kulazimishwa mtu kuamini kwa nini kila mtu aliamrishwa

kuamini? Haya yote kuyafafanua moja moja itachukuwa mda. Kwasababu hiyo, sitoayajibu moja moja hapa. Lakini inafaa kujulikana kwamba, kwa mujibu wa madhehebu ya Ash’ari na Mu’tazila, hairuhusiwi kwa Allahu ta’âla kutuamrisha kufanya kitu ambacho hakiwezekani. Na kulingana na Mu’tazila hairuhusiwi kwa Allahu ta’âla kuamrisha kitu ambacho kinawezekana lakini hakilingani na uwezo wa mtu. kwa mjibu wa Ash’ari inaruhusiwa lakini hajaamrisha. Mfano hu ni kama kumuamrisha mtu kuruka hewani. Katika Imani, kufanya ibada au katika amali zote Allâhu ta’âla hajamrisha waja wake zaidi ya uwezo wao.kwa sababu hiyo, mtu akipoteza akili au kasahu au kalala au kafa wakati ni muisilamu basi ataendelea kwa hali ya uisilamu hata asipokuwa katika hali ya kuthibitisha.

Tusifikiriye maana ya hadith hi kilugha kwasababu katika enzi za kijahiliya hakuna muarabu yeyote asiejua kwamba maana yake ni ‘kuthibitisha na kuamini’. Kwa hakika masahaba ‘radiyallahu ta’âlâ anhum ajma’în’ walijua maana yake pia lakini Jibrâ’îl ‘alaihi ssalâm’ alitaka kuwafundisha masahaba kwa kuliza imani ina maana gani katika Uisilamu. Na Rasûlullah ‘sall-Allâhu ta’âlâ alaihi wa sallam’ alisema kwamba **îmân** ni kuamini mambo sita yenye ukweli.

1. **“Mwanzo wa vyote, ni kumuamini Allâhu taâlâ,”** alisema , îmân ni kua na imani ya kweli kwenye mambo sita kwa njia ya utume au ilhâm au kwa kutumia akili kwa kupata ushahidi au kuamini na kufuata maelezo sahihi yaliothibitishwa, na kuthibitisha kwa ulimi.

Yakwanza kati ya nguzo sita ni kwamba Allâhu ta’âlâ ni wâjib al-wujûd na ndio muabudiwa wa kweli na ndiye muumbaji wa vyumbe wote. Inafaa kuaminiwa kwamba ndiye peke alieumba kila kitu [kila dutu, atomu, elementi, molekuli, misombo/maungano, oganik, seli, uhai, kifo, kila tukio, kila mmenyuko, nguvu za aina yote na nishati za aina yote, harakati, sheria, roho, malaika na viumbe wote wenye uhai au bila uhai nje ya kitu chochote, na akavifanya viweze kuishi] kwote hapa duniani na badae bila kifa, zamani au mfano wake, nje ya hali ambayo haijawahi kutokea. Kama alivyoumba viumbe wote kwenye ulimwengu [katika wakati mmoja hali yakua vilikua havijatokezea], hivyo hivyo Aliumba badhi yao kutoka kwa vingine, na wakati wa kiyama utakapofika, kwa wakati mmoja Atateketeza kila kitu. Yeye ndiye mumbaji, mmiliki, mtawala kabisa wa viumbe

wote. Inafaa kuaminika na kukubali kwamba hakuna yoyote anayemtawala, anayempa amri au yuko ju yake. Ubora wa kila aina, sifa zote za ukamilifu, ni zake peke. Hana kasoro, hana sifa zenye upungufu. Ana uwezo wa kufanya anachotaka. Hafanyi kitu kwa ajili ya malipo. Katika kila anachofanya, basi kuna hikma, matumizi, baraka na neema ndani yake.

Allâhu ta'âlâ hafaidiki na uzuri au faida kwa waja wake, wala kwa kuwalipa watu wengine na kuwaadhibu wengine. Ingefaa kwa ubora wake na ukarimu wake akiwaingiza wenye maovu wote peponi. Na ingekuwa haki yake akiwatia wote wanaomtii na kumuabudu kwenye moto. Bada ya kushatangaza kwamba waisilamu wanaomuabudu atawaingiza pepo na atawapa neema, na atawaadhibu makafiri kwenye moto. Hakiuki maneno yake. Viumbe hai wote wangeamini na kumuabudu Hapati faida, wala hapati madhara viumbe hai wote wakiamua kumuâsi kwa wingi. Mtu anapotamani kufanya jambo, basi Anaunda jambo hilo akitaka. Ndio yeye peke anaeyeunda kila kitendo kinachotendwa na binadamu na vitu vyote. Asipotaka au asipounda, hakuna kinachoweza kupiga hatua. Asipotaka hakuna anayeweza kuwa kafiri au mpinzani. Anaunda ukafiri na makosa/madhambi hali yakua hayuko radhi nayo. Hakuna anayeweza kuingilia kazi zake. Hakuna mweye haki kuuliza kwanini kafanya hili au lile au kutoa maoni kwa jinsi gani anavyopaswa kufanya kazi zake. Atasamehe atakapotaka mtu aliefanya dhambi kubwa na akafa bila kufanya tauba, isipokuwa mushiriku au kafiri. Mwenye madhambi madogo Atamuadhibu atakapotaka. Alishatangaza kwamba kafiri na murtadi hatowasamehe na atawadhibu milele.

Atawadhibu pia waisilamu wanaomwabudu lakini îmani yao haiambatani na îmani ya **Ahl as-Sunna** na wanaokufa bila kutubu. Lakini waisilamu hao wenye bid'a hawatoka kwenye moto milele.

Inawezekana (jâ'iz) kumuona Allâhu ta'âlâ kwa macho hapa duniani, lakini hakuna mtu yeyote aliewahi kumuona. [Allâhu ta'âlâ hajawahi kujionyesha. Hata kwa hisia hajawahi kutambulika. Kwa hali hiyo ni rehema kubwa kwa watu. Laiti angeonwa, watu wabaya wange muudhi na kumkejeli, na ingekuwa sababu tena ya kukasirishwa na kutuadhibu.] Kwenye siku ya kiyama Ataonwa na makafiri na waisilamu wenye kufanya madhambi kwenye hali ya gadhabu na hasira, na waumini waisilamu watamuona katika hali

yake ya ukarimu na uzuri. Malaika na wanawake nao watamuona pia. Makafiri watanyimwa fursa ya kumuona katika hali hi. Kuna nakala mbali mbali zinazonyesha kwamba majini nao pia watanyimwa haki. Kulingana na wanavyuoni waliowengi, (waumini wa daraja la juu watamuona kila asubuhi na jioni, na wale wa daraja la chini watakuwa wanamuona ijuma tuu, na kwa wanaweke watakuwa wanamuona kwa mwaka mara kadhaa kama siku za sherehe kwa mwaka, kwa uzuri na heshima yake). [**Sheikh Abdulhak-i Dehlewi**[1] fârisî katika kitabu chake **(Tekmîl-ul-îmân)** anasema kwamba: Hadîth tukufu inasema, (siku ya kiyama Mola wenu mtamuona kama munavyouona mwezi kwenye siku kumi na nne zake!). Allâhu ta'âlâ kama anavyojulikana kwa njia isiyoeleweka hapa duniyani, na siku ya kiyama pia ataonekana kwa njia hiyo. Wanavyuoni wakubwa kama Abu Hasan-i Ash'ari, imam-i suyûtî na imam-i Bayhakî walisema kwamba malaika nao pia watamuona Mungu. Îmâm-i a'zam Abû Hanîfa pamoja na wanavyuoni wengine wanasema majini hawatoplipwa thawabu na hawataokolewa kwenda jahannam, lakini waumini miongoni mwao wataokolewa kwenda jahannam. Kwa wanawake watamuona Mungu mara kadhaa kama inavyotokea siku za sherehe hapa duniyani. Waumini kamili watapata kumuona kila asubuhi na jioni, wengine watamuona ijuma tu. Wanawake waumini, malaika na majini nao wamo katika habari njema hi ya kumuona siku ya ijuma. Wanawake waliokamilika kama Fâtimat-uz-zaharâ, Hadîjat-ul-kubra, Âysha-siddik na wengine wake zake Mtume, Mariyam na Âsiya radhi zake Mungu ziwe juu yao watapewa fursa ya kipekee kuliko wanawake wngine. Na Îmâm-i Suyûtî alimanisha haya.] inafaa huaminiwa kwamba Allâhu ta'âlâ ataonwa. Lakini hatupaswi kutaswiri namna ambayo itatokea; kazi zake hazifahamiki kwa njia ya akili. Hazifanani na masuala ya kidunia. [hazipimwi kwa kutumia vigezo vya kimwili au kikemikali.] dhana kama mwelekeo, kuwa kinyume kyake havina uhusiano na Allâhu ta'âlâ. Mungu is kifaa wala sio mwili [sio elementi/kipengele, mchanganyiko wala sio mungano wa vitu]. Haisabiwi, Hawezi kupimwa wala hapigwi mahisabu. Hana mabadiliko. Yeye sio mahali. Sio eneo. Hayupo kwenye mda. Hana iliopita wala ijayo. Mbele au nyuma, chini au juu, kulia au kushoto.

[1] Abdulhak-i Dehlewî alikufa 1052(1642 m) katika mji wa Delhi.

Kwahivyo hakuna kitu Chake kinachofahamika na fahamu wa mtu, wala akili za binadam au akili tosha kufanya hivyo. Sa mtu havezi kutafakari Ataonwa vipi. Hata hivyo maneno kama mkono, mgu, mwelekeo, mahali na kadhalika, ambavyo havifai kwa Allâhu ta'âlâ, vipo katika âyât na hadîth, lakini maana yake sio kama tunavyofahamu na kutumia sasa. Âyât na ahâdîth kama hizo zinaitwa **mutashâbihât**. Tunapaswa kuzaaminin, lakini hatufai kujaribu kujua jinsi zilivyo. Au zinaweza kufafanuliwa kwa njia ya **Ta'wîl** kwa upana au kwa maelezo; na zinaweza zikapewa maana inayofaa kwa Allâhu ta'âlâ. Kwa mfano, neno mkono linaweza kutafusiriwa kama nguvu/mamlaka.

Mtume Muhammad 'alaihi-s-salâm' alimuona Allâhu ta'âlâ kwenye Mi'râj. Lakini kuona hapa hakukua kwa macho kama hapa duniani. Mtu anayedai kwamba kamuona Allâhu ta'âlâ hapa duniani anakuwa zindik. Kuona kunaotokea na kina Awliyâ' ni tofauti na kuona kwa hapa duniani au kuona katika ahira. Kwa mambo mengine, sio ru'yat (kuona) lakini ni **shuhûd** inayojitokeza kwao, [kwa kusema, wanaona mifano (mithâl) kwa njia ya macho ya nyoyo zao.] Badhi ya awliyâ' walisema kwamba walishamuona . hata hivyo walichanganya shuhûd iliojitokeza wakat wako katika hali ya sekr, tuseme wakati wamepoteza fahamu na ru'yat. Au maneno yao haya yanaitaji ufafanuzi.

Swali: "hapo juu imetajwa kwamba inawezekana (jâ'iz) kumuona Allâhu ta'âlâ kwa macho hapa duniani. Kisha kwanini tena mtu anayesema kintu kinachowezekana kutokea anakuwa zindiq? Kama mtu anayesema hivyo anakuwa kafiri, kuna uwezekano wakusema kwamba kinawezekana?"

Jawabu: neno **'jâ'iz'** lugata maana yake ni 'kuwezekana kutokea au la'. Hata hivyo kulingana na madhehebu ya al-Ash'arî [Abu-l-Hasan Ali ibn Ismâil, alikufa katika mji wa Baghdâd mwaka 330 sawa na 941 milâd.], uwezekano wa ru'yat ina maana kwamba Allâhu ta'âlâ ana uwezo wa kuumba hisia tofauti nda ya mtu inayomuezesha kuona kwenye dunia hi, amayo ni tofauti na kuona kwa karibu au uso kwa uso na yeye, na tofauti na kuona kwa sheria za kimaumbile Alizo umba katika dunia hi. Kwa mfano: Ana uwezo, hivyo inawezekana, kumuonyesha kipofu aliyoko china umbu aliyoko Andalus, na kitu kilicho kwenye mwezi au nyota kwa mtu ambaye yupo ardhini. Nguvu kama hizo ni za kipekee kwa Allâhu

ta’âlâ tu. Jawâbu ya pili, ni kusema, “ nimemuona kwenye dunia hi”, amekwenda kinyume na âyât al-karîma pamoja na maulamâ. Kwahiyo, yule anayetamka kauli hiyo basi anakuwa **mulhid** au **zindiq**.[1] Jawâbu ya tatu, tunasema kwamba, neno “inawezekana kumuona Allâhu ta’âlâ kwenye dunia hi” haina maana kwamba “ inawezekana kumuona ardhini kwa sheria za kimaumbile.” Hata hivyo mtu anaposema kamuona Allâhu ta’âlâ inamaana kwamba kamuona kama anavyoona vitu vingine; hu ni kuona ambakwo hakuwezekani (jâ’iz). Mtu anayetamka maneno ya kikafiri anayitwa **mulhid** au **zindiq**. [Bada ya majibu haya, Hadrat Maulana Khâlid alisema kwamba: “ kuweni wangalifu” hiyo akawa anatilia mkazo jibu la pili].

Kupita kwa mda, mchana au usiku, havivezi kulinganishwa na Allâhu ta’âlâ. Kwa namna yoyote hakutokei mabadiliko kwake, wala haisemikani kwamba alikuwa katika hali hi nyuma au atakuwa katika hali fulani badae. Habadiliki kwenda kitu kingine (hulûl/ incarnation)umwilisho. [kundi moja la washiia wanaojiita **Nusayriyya** wanamini na kusema kwamba Allâhu ta’alâ alingia kwenye Ali. Itikadi mbovu hi inawafanya kuwa makafiri.] Haungani na kitu chochote. Hajawahi kuwa na kinyume, mgeuko, kufanana, mpenzi, msaidizi au mwongozo. Hana baba, mama, mtoto wa kiume, mtoto wa kike au mke. Daima yuko pamoja na kila mtu, amezunguka na anaona kila kitu kwa mbali. Kwa kila mtu yuko karibu naye sana kuliko mshipa kwenye shingo yake. Hata hivyo, kuzunguka kwake kwetu, upatikanaji wake au umoja au ukaribu, sio kama tunavyofahamu sisi kutokana na maneno haya. Ukaribu wake hauwezi kufahamika maarifa ya wanavyuoni, na akili za wanasayansi, au na kashfu au shuhûd ya kina Awliyâ. Akili za binadam haziwezi kuelewa maana yake kwa undani. Allâhu ta’âlâ ni wakipekee kwa utu wake na majina yake. Hakuna mabadiliko wala tofauti zinazojitokeza katika moja yake.

Majina yake Allâhu ta’âlâ yanaitwa **Tawqîfî**; kwa kusema, inaruhusiwa kutumia majina Yake yalioonyeshwa na Uislamu na

---

[1] Mulhid au zindiq anasema kwamba ni muislamu. Mulhid kwa maneno yake anâmini kwamba ni muislamu pia kwamba yupo kwenye njia sahih. Hata hivyo Zindiq yeye ni adui wa uislamu. anadai kuwa muislamu ili aweze kudhuru uislamu kwa ndani na kupoteza waislamu.

hairuhusiwi kutumia maneno mengine kwa kumânisha Yeye.[1] Majina yake Allâhu ta'âlâ hayana kikomo. Inajulikana vizuri kwamba Ana majina elfu moja na moja (1001), kwa kusema majina Yake hayo elfu moja na moja aliyadhihirisha/kutangaza kwa binadamu. Katika dini ya Muhammad 'alaihis-salâm; majina tisin na tisa (99) yanayoitwa **Asmâ' ul husnâ** yalidhihirishwa.

Kuna sifa nane ya Allâhu ta'âlâ yaitwayo **Sifâti-thubûtiyya**, kulingana na madhehebu ya **Mâturîdiyya** na pia saba katika madhehebu ya **Ash'ariyya**. Sifa zake hizi ni za milele kama utu Wake; tuseme kwamba yapo daima. Sifa hizo ni tukufu. Haziko kama sifa za viumbe. Haziwezi kufahamika kwa kutoa hoja au kudhania au kwa kuzilinganisha na binadam hapa duniani. Allâhu ta'âlâ Amewajalia watu mfano wa kila sifa Zake. Kwa kuona mifano hi, kidogo sifa Zake Allâhu ta'âlâ zinaweza kufahamika. Ikiwa mtu hawezi kutafakari Allâhu ta'âlâ basi hairuhusiwi kufikiria au kujaribu kutafakari kuhusu Allâhu ta'âlâ. Sifa zake nane hizi haziko sawa na Yeye; yani sifa zake hazimfanye kuwa Yeye, wala hazimzidi. Sifa nane ndio hizi:

Hayât (uhai), **Ilm** (mjuaji), **Samu'** (kusikia), **Baswar** (kuona) **Qudra** (uwezo) **Kalâm** (kuzungumza) **Irâda** (matakwa) na **Tekwîn** (ubunifu). Kwenye madhehebu ya Ash'ariyya, Takwîn na Qudra ni sifa moja. Mashiyya na Irâda ni sawa.

Kila moja ya sifa nane za Allâhu ta'âlâ ni ya aina yake na katika hali yake. Hakuna mabadiliko yanayoweza kutokea katika moja ya sifa hizo. Lakini kila moja inatofautiana kulingana na ubora katika viumbe. Sifa zake hutofautiana kulingana na uhusiano wake kwa viumbe na kufanya vile hauna madhara yoyote kwenye upekee wake. Vile vile, hata hivyo Allâhu ta'âlâ Ameumba viumbe wengi na anavilinda dhidi ya kuangamia, bado Yeye ni Mmoja. Hakuna

[1] Kwa mfano, Allâhu ta'âlâ anaweza kuitwa "Âlim" lakini hatuwezi kutumia neno 'fiqih' ambalo nalo lina maana ya Âlim, Uislamu hautumie 'fiqih' kumanisha Allâhu ta'âlâ. Hivyo hivyo, hairuhusiwi kutumia neno God badala ya Allâh, kwasababu 'god' maana yake ni 'sanam'; "ng'ombe" ni god(mungu) wa wahindi, kwa mfano. Inaruhusiwa kusema "Allâh ni mmoja; hakuna mungu isipokuwa Yeye." Maneno kama Dieu (kifaransa) na Gott (kijerumani) yanaweza kutumika kwa mungu lakini sio kwa Allâh.

mabadiliko yamewahi kujitokeza Kwake. Kila kiumbe kinamuhitaji kila mda kwa hali yoyote. Lakini Yeye Hamuitaji yoyote.

2. **Nguzo ya pili katika nguzo za îmân ni: kuamini malaika Wake**, malaika, maana yake ni, mjumbe, mtoa habari au nguvu. Katika hali ya gesi pia ni latîf. Wapo katika hali ya mwangaza. Wana uhai. Ni wenye akili. Malaika hawana ubaya kama wa watu. Wana uwezo wakubadilika kwa kila sura. Kama ilivyo kwa gesi kubadilika kuwa kioevu na kuwa imara badae nakageuza sura, vile vile malaika nao wanaunda mwundo mzuri. Malaika sio nafsi zilizotengana na miili ya watu mashujaa. Wakristu wanadhani kwamba malaika ni kama roho. Wao sio kama nishati na nguvu, wala hawana mwili. Badhi ya wanafalsafa wa zamani walidhania hivyo. Wote huitwa **malâ'ika**. Malaika waliumbwa kabla ya viumbe hai vyote. Ndio kwanini tumeamrishwa kuwamini kabula hatuja amini vitabu vilivyoteremshwa. Vitabu nâvyo tunaviamini kabla ya mitume; katika kur'an vitu vyakuaminiwa vinapangwa kwa mtiriliko.

Kuamini malaika kunafaa kuwa kama ifatayo: malaika ni viumbe wa Allâhu ta'âlâ. Sio wapenzi wake wala sio watoto wake wa kike kama makafiri na washirikina wanavyodhania. Allâhu ta'âlâ Anawependa malaika wote. Wanatii amri zake na hawajawahi kufanya dhambi wala kuâsi amri Zake. Malaika sio wanaume wala wanawake. Hawaowi wala hawaolewi. Hawana watoto. Wana uhai yaani wako hai. Hata hivyo, kulingana na habari kutoka kwa Abdullah ibn Mas'ûd radhi za Mwenyezi Mungu ziwe juu yake, anasema kwamba badhi ya malaika walikuwa na watoto na miongoni mwao ni iblîs na majini, jibu kwa swali hili imelezwa kwa kina kwenye vitabu. Allâhu ta'âlâ Alipotangaza mbele ya malaika kwamba Anaumba kiumbe binadam, malaika waliuliza, "Ey Rabbi! Unataka kuumba viumbe ambavyo watafisidi kwenye ardhi na kumwaga damu?" maswali kama haya yanaitwa **dhella**.

Katika viumbe wote malaika ndio wengi zaidi. Hakuna zaidi ya Allâhu ta'âlâ anayejua idadi yao. Hakuna sehemu faraga mbiguni isipokuwa malaika wapo wanabudu Mwenyezi Mungu. Mbiguni kila mahali pameja malaika wanaorukuu au wamesujudu. Kwenye mbingu, ardhini, kwenye majani, kweye nyota, kwenye kila kiumbe kilicho hai na kisicho hai, kila kwenye tone la nvua, majani ya mimea, atomu, molekuli, kwenye kila mmenyuko, mwendo, kwenye kila kitu, malaika wana kazi. Wanatekeleza amri za Allâhu

ta'âlâ kila mahali. Ni wapatanishi kati ya Allâhu ta'âlâ na viumbe. Badhi yao ni vyongozi wa malaika wengine. Badhi yao walikuwa wanaleta ujumbe kwa watume miongoni mwa watu. Badhi ya malaika wanaleta dhana nzuri zinazoitwa **"ilhâm"** kwenye moyo wa binadam. Badhi yao hawana habari yote kuhusu binadamu na viumbe wengine na wamepoteza fahamu kutokana na hisia zao juu ya uzuri wa Allâhu ta'âlâ. Kila mmoja wa malaika hawa yupo kwenye sehemu yake na hawezi kuondoka kwenye sehemu hiyo. Badhi ya malaika wana mbawa mbili na wengine wana nne au zaidi.[1]

Malaika wanaohusika na pepo wapo kwenye pepo. Kiongozi wao anaitwa **Ridhwân**. Malaika wanaohusika na jahannama wanaitwa **Zabânî** wanatekeleza kazi wanazoamrishwa huko. Moto wa jahannama hauwadhuru, kama ilivyo bahari na samaki. Kwenye jahannam hawa malaika wanaoitwa Zabâni idadi yao ni kumi na tisa lakini kiongozi wao anaitwa **Mâlik**.

Kwa kila mtu, kuna malaika wanne wanaoandika matendo mema na mabaya anayotenda. Wawili kati yao wanakuja usiku na wengine wawili wanakuja wakati wa mchana. Malaika hao wanaitwa **kirâman kâtibîn** au malaika wa **hafaza**. Inaripotiwa kwamba hawa hafaza ni tofauti. Malaika ambaye yuko kwenye upande wa kulia ni kiongozi wa yule kwenye upande wa kushoto na anandiika matendo meema. Yule kwenye mkono wa kusho anandiika madendo maovu. Kuna malaika wataowadhibu makafiri na waislamu wapotofu kwenye kaburi zao, na kuna malaika watakaouliza maswali kwenye kaburi. Malaika wenye majkumu ya kuuliza maswali kwenye kaburi wanaitwa **munkar** na **nakîr**. Malaika

---

[1] Kama ilivyo mbawa za kila ndege(birds) na mbawa za ndege(airplane) wana muundo wake na ni tofauti za mbawa za vitu vingine, vile vile mbawa za malaika nao wana muundo wao. Tunaposikia jina la kintu ambacho hatujawahi kuona au hatukijui, tunadhani kwamba kinafanana na vile tuvyojua. Kitu ambacho siyo sahih. Tunamini kwamba malaika wana mbawa lakini htujui ziko je. Picha za wanawake wenye mbawa zilizopo kwenye makanisa, uchapishaji au sinema, ambazo hujulikana kama malaika ni uongo mtupu. Muislamu hafanyi picha kama hizo. Tusizingatie picha za uongo hizi ambazo zinatengenezwa na wasio waislamu kuwa za kweli na hatupaswi kuwamini maadui wetu.

watakaouliza waislamu wanaitwa **mubahshir** na **bashîr**.

Malaika miongoni mwao kuna wenye vyeo vya juu kuliko wengine. Wenye vyewo vya juu zaidi ni wanne. Wamwanzo ni **Jibrâîl** alaihi ssalam. Huyu kazi yake ni kuteremsha **Wahy** kwa mitume na kuwajulisha mamrisho na yaliokatazwa. Wapili ni **Isrâfîl** alaihi ssalamu ambaye kazi yake ni kupuliza baragumu(Sûr) atapuliza baragumu mara mbili. Mara yakwanza kila kilicho hai kitakufa isipokuwa Allâhu ta'âlâ. Na mara ya pili kila kitu kitafufuka. Wa tatatu ni **Mikâ'îl** alaih ssalamu jukumu lake ni kufanya urahisi, pahali, uhaba, wingi [kiuchumi, kuleta faraja na raha] na kuhamisha kila kitu. Wanne ni **Azrâ'îl** alaihi ssalam; na kazi yake ni kutowa roho za watu. Bada ya malaika hawa wanne, kuna tabaka la lengine ambalo liko juu yao na ni wanne: kuna malaika wanne wanoitwa **Hamalat al-Arsh**, kwenye siku ya kiyama wakatuwa nane; Malaika waliopo mbele ya Mwenyezi Mungu wanaoitwa **muqarrabûn**; malaika wenye kuadhibu wanaoitwa **karûbiyûn**; malaika wa rahma wanaoitwa **rûhâniyûn**. Malaika wote hawa wenye vyeo vya juu ni wenye daraja la juu kuliko watu wote ispokuwa mitume 'alaihim ssalam'. Waumini na ma Awliyâi miongoni mwa waislamu ni wenye vyeo vya juu kuliko malaika wa daraja la chini. Na malaika wa daraja la chini ni wenye vyeo vya juu kuliko waislamu wa daraja la chini kwamfano: wanaomuâsi Mwenyezi Mungu. Makafiri ndio wenye daraja la chini kabisa miongoni mwa viume vyote.

Bada ya kupuliza baragumu mara ya kwanza, malaika wote watakufa isipokuwa Hamalatul-arshi na wale malaika wanne wakubwa. Halafu hamalatul-arsh na wale malaika wanne wakubwa nao watakufa. Kupulizwa baragumu mara ya pili malaika wote watafufuka na watakuwa hai kabla ya kila kitu. Hamalatul-arsh na malaika wanne wakubwa watafufuka kabla ya kupulizwa baragumu mara ya pili. Yaani malaika hawa kama walivyoumbwa kabla ya viumbe hai vote, bada ya kufufuliwa viumbe hai watakufa.

3. **Nnguzo ya tatu ni kuamini vitabu vilivyoteremshwa na Mwenyezi Mungu kwa mitume**. Vitabu hivi, Allâhu ta'âlâ Aliviteremsha kwa mitume na malaika, badhi ya mitume alisema kwa masikio yao tukufu, tena badhi yao, ujumbe uliandikiwa kwenye karatasi, tena badhi yao wakipewa ujumbe bila malaika. Vitabu hivi vyote ni maneno yake Allâhu ta'âlâ. Ni abadî (daima) na azalî (milele). Sio viumbe. Vitabu hivi sio maneno ya malaika wa

maneno ya mitume. Maneno ya Allâhu ta'âlâ sio kama maneno haya tunayoandika, tunayoweka kwenye akili zetu na tunayosema. Sio kama Yalioandikwa, yanayosemwa na yanayopatikana kwenye akili. sio yenye herufi wala sauti. Mtu hawezi kufahamu Allâhu ta'âlâ jinsi alivyo na sifat zake. Ila maneno hayo watu wanayasoma. Wanayaweka kwenye akili na wanandiika. Maneno hayo yanapokuwa nasi, basi yanakuwa hâdith (tukio). Maneno ya Allâhu ta'âlâ yanapokuwa pamoja na watu basi ni kiumbe na ni tukio. Maneno ya Allâhu ta'âlâ yanapokuwa katika hali ya kutafakari basi hapo yanakuwa kadîm (zamani).

Vitabu vilivyoteremshwa na Allâhu ta'âlâ vyote ni vya haki na kweli. Havina uongo wala udanganyifu. Anaposema ataâdhibu, kutesa na kusamehe inategemea na kutaka kwake kwa sababu sisi hatujui sharti zake au irada yake. Au maana yake ni kwamba mja ambaye alistahik kuadhibiwa atasamehewa. Maneno yanayoeleza kuhusu adhabu na mateso yanakuwa sio habari tena, lakini inapokuja mada ya kusamehe, unakuwa uongo tena. Kama ilivyo kwamba hairuhusiwi kwa Allâhu ta'âlâ kutotekeleza neema alizoahidi, ni ruhsa kwake kusamehe madhambi. Akili nazo kuhusu âyati karim ndivyo inavyonyesha.

Ni muhimu kufafanua âyâti karim na hadîth sherif kwa maana yake inayofahamika isipokuwa tukihisi uwezekano wa hatari au usumbufu kutokea. Hairuhusiwi kutumia maana yaliokaribu au kufanana na maana yake.[1]

Âyat zinazoitwa **Mutashâbihât** hazifamiki zina maana ya siri. Ni Allâhu ta'âlâ peke anayefahamu na wachache ambao walijaaliwa kwa kupewa **İlmu-lladûni** ndio wanaoweza kufahmu mâne yake kama ilivyoelezwa. Hakuna mwengine anayeweza kufahamu. Ndio sababu, tunapaswa kuamini âyat mutashâbihât kwamba ni maneno ya Allâhu ta'âlâ bila kuchunguza maana yake. Katika madhehebu ya Ash'ar wanasema inaruhusiwa kufafanua âyat kama hizi kwa ufupi au kwa kina kama **Ta'wîl**. Ta'wîl maana yake ni ku chagua maana

---

[1] Kur'an tukufu na hadith sherifu vipo katika lugha ya Kuraish na lahaja hiyo hiyo. Lakini maneno yanafaa kufafanuliwa kulingana na maana iliotumika kwenye mji wa Hijazi miaka elfu moja mia nne iliopita. Sio sahihi kutafsiri maneno hayo kwa kuyapa m'ana tunayotumia sasa, kwasababu yamebadilika kutokana na mda.

moja katika maana nyingi inayofafanua neno moja, na maana ambayo sio ya kawaida. Kwa mfano, kuhusu aya hi, **“Mkono wa Allah uko juu ya mikono yao,”** katika maana ya âyat, neno la Allâhu ta’âlâ. Tunapaswa kusema kwamba nimeamini maana Allâhu ta’âlâ aliokusudia katika aya hi. Siwezi kufahamu maana yake Allâhu ta’âlâ peke ndio Anayejua, hi ndio njia bora. Au kusema ilim yetu sio kama ilim yake Allâhu ta’âlâ. Irada yake haifanani na irada yetu. Mkono wake Allâhu ta’âlâ pia sio kama mikono ya watu.

Kwenye vitabu Alivyoteremsha Allâhu ta’âlâ, aidha matamshi au maana ya âyat tukufu au au vyote, vilibadilishwa (naskh) na Yeye. Kur’an tukufu ilichukua nafasi ya vitabu vyote na kukomesha uhalali wa sheria za vitabu hivyo. Hakutatokea kosa lolote, uongezeko, kusahau au kukosa nukta yoyote kwenye Kur’an tukufu hadi mwisho wa dunia, wala haitosahaulika. Elimu ya zamani na ya badae yote ipo kwenye Kur’an tukufu. Kwasababu hi, iko juu na ina thamani kubwa kuliko vitabu vyengine. Muujiza mkubwa wa Mtume ‘salla-Allâhu ta’âlâ alaihi wasallam’ ni Kur’an tukufu. Ikiwa Watu wote na majini wameungana kwa pamoja kujaribu kusema kitu kinachofanana na sura fupi zaidi kwenye Kur’an tukufu, wangeshindwa. Kwa kweli, washairi fasihi wa Arabia waliungana na kutamani sana, lakini walishindwa kusema kilicho kama âya tatu fupi. Hawakuweza kushindana na Kur’an tukufu. Walifanywa kuonekana wajinga. Allâhu ta’âlâ Anawafanya madui wa Uislamu kutoweza na kushindwa mbele ya Kur’an tukufu. Ufasaha wa Kur’an tukufu iko juu ya uwezo wa binadamu. Binadamu hawana uwezo wa kusema kama inavyosema. Âyat katika Kur’an tukufu sio kama mashairi, nathari au nyimo za binadamu. Hata hivyo, herufi zake zilitumika na washairi fasihi na watu wa Arabia.

Vitabu vilivyoteremshwa kutoka mbiguni kwetu ni mia na vinne. Katika vitabu hivi Suhufi kumi(10) vilipewa **Âdam** alaihi ssaialam, hamsini(50) suhuf Shith **(shît)** alaih ssalam, thelathin(30) suhuf **Idrîs** alaihissalam, kumi(10) **Ibrâhîm** alaihi ssalam ndio maaruf. **Taurât** iliteremshwa kwa Mûsa alaihi ssalam, **Zabûr** iliteremshwa kwa Dâwûd alaihi ssalam, **Injîl** iliteremshwa kwa Îsa alaihi ssalam na **Kur’ân tukufu** iliteremshwa kwa Muhammad alaihi ssalam.

Mtu anapotaka kutoa amri au kukataza kitu, kuuliza kitu au anapotaka kutoa habari, kwanza anafikiria kuhusu kitu hicho na anakiandaa kwenye akili zake. Mchakato huo wa kufikiria kwenye

akili huitwa **“kalâm nafsî,”** neno ambalo alisemwi kuwa la kiarabu, kiajemi au kingereza. Kupitia kwake kwenye lugha tofauti tofauti hakufanyi maana yake kubadilika. Maneno yanayoeleza maana hi yanaitwa **“kalâm lafzî.”** Kalâm lafdhi yanaweza kuelezwa kwenye lugha Tofauti. Kutokana na haya tunafahamu kwamba, kalâm nafsi ni kama sifa zingine kama elimu, irada, kuona... zinaka kwenye akili za mwenyeje hazibadiliki. Lakini kalâm lafdhi, ni mkusanyiko wa herufi zainazoelezea kalam nafsi kutoka kwenye mdomo wa msemaji na kwelekea sikio. Vile vile, neno la Allâhu ta'âlâ ni la milele, daima, lenye sauti na sio kiumbe. Ni sifa tofauti na Sifat adhâtiyya na Sifât ath-Thubûtiyya za Allâhu ta'âlâ, kama Elimu na Irada.

Sifa kalâm(kusema/neno) ni basit(simpol). Haybadiliki. Sio yenye herufi wala sauti. Haiwezi kupangwa au kuainishwa kama amri, kukataza, kusimulia kama kiarabu, kiajemi, kiyahudi, kituruki au kishamu. Haichukuwi sura kama hizi. Haiandikiwi. Haitaji vifaa kama aikili, sikio au ulimi. Inasemeka kwa kutumia lugha yoyote. Kwahivyo, muarabu akisema basi inaitwa Kur'an tukuf. Muyahudi akisema inaitwa Tawurât. Msiriya akisema inaitwa Incîl. [Katika kitabu **sher-ul-makâsid**[1] kinaeleza kwamba, ikisemwa kwa kiyahudi inakuwa Injîl, na ikiwa kishamu ni Zabûr.]

Kalâm al-ilâhiyya (maneno ya Allâhu ta'âlâ) yanaeleza mada mbali mbali; ikisimulia matukio yaliokuepo au yatakayokuepo, hapo inaitwa khabar (simulizi); isipokua hivyo inakuwa inshâ. Ikitangaza mambo yanayofaa kufanywa, inaitwa amri (kuamrisha). Ikitanganza makatazo inaitwa **nahy** (kukataza). Lakini hakuna mabadiliko wala muongezeko unaotokea kwenye Kalâm al-ilâhiyya. Kila kitabu au kila ukurasa ulioteremshwa ni kati ya karatasi ya maneno ya Allâhu ta'âlâ; kwakusema ni Kalâm an-nafsî Yake. Inapokua kwenye kiarabu inaitwa Kur'ân tukufu.

Wahy inapokuwa katika hali yenye herefi, kuandikwa, kusemwa au kusikika na kuhifadhika kwenye akili inaitwa **kalâm lafdhi** na **Kur'ân karîm**. Kwa kuwa Kalâm lafdhi inaashiria Kalâm nafsî, basi inaruhusiwa kuitwa Kalâm al-ilâhiyya na Sifât ilâhî. Kama ilivyo kwa kitabu chote kinaitwa Kur'an karim. Vile vile vipande vyake navyo

---

[1] Kiliandikwa na Sa'd ad-dîn at-Taftâzânî, ambaye alifia kwenye mji wa Samarkand mwaka 792(1389 miladi)

vinaitwa Kur’an karim.

Wanavyuoni wa njia sahihi kwa pamoja walisema kwamba Kalâm nafsî sio kiumbe lakini ni kadîm (milele). Hakuna kauli ya pamoja kwamba Kalâm al-lafzî ni hâdith(tukio) au Kadîm(milele). Kundi moja waliosema kwamba ni hâdith badae waliseme kwama inafaa kutosemwa kwamba kalâm al-lafzî ni hâdith. Kwasababu itakaposemwa hivyo itaeleweka kwamba kalâm nafsî nayo ni hâdith. Na hi ndio kauli nzuri zaidi kuhusu maada hi. Akili za binadamu zinaposikia kitu kinachoashiria maana ya kitu kiengine basi hukumbuka kitu hicho. Ilielezewa kwamba mmoja kati ya vanavyuoni wa Ahli sunna anaposikika akisema kwamba Kur’an ni hâdith, tunafaa kufahamu kwamba anakusudia sauti na maneno tunayosoma kwa midomo yetu. Wanavyuoni wa Ahli sunna kwa pamoja walisema kwamba yote Kalâm nafsî na Kalâm al-lafzî ni maneno yake Allâhu ta’âlâ. Hata hivyo badhi ya wanavyuoni walisema kwamba majâz, kinachojulikana hapa ni Kalâm nafsî maana yake ni maneeno ya Allah ambayo ni sifa ya kuzunumza kwake Allâhu ta’âlâ. Kalâm al-lafzî ni maneno ya Allâhu ta’âlâmaana yake ni kwamba yaliumbwa na Allâhu ta’âlâ.

Swali: kulingana na maelezo hapo juu inaeleweka kwamba maneno ya Allâhu ta’âlâ ya milele haisikiki. Mtu anayesema kwamba ‘nimesikia neno la Allâhu ta’âlâ’ maana yake ni kwamba nimessikia sauti na maneno yaliotamkwa au nimefahamu Kalâm nafsî kupitia maneno haya. Mitume wote, hata kila mtu anaweza kusikia katika hali mbili hizi. Ni sababu gani kutofautisha Mûsa ‘alaihi salam’ kama Kalîmullah(aliesemeshwa na Allâhu ta’âlâ)?

Jawabu: Mûsa alaihi salam alisikia neno la milele bila herufi wala sauti, kwenye hali iliyotofauti na Âdat al-ilâhiyya(sheria ya usababisho). Alisikia kwa njia ambayo haiwezekani kufafanua, kama ilivyo kwamba Allâhu ta’âlâ ataonwa kwenye pepo kwenye hali amboyo haifamiki kiakili wala hayaelezeki. Hakuna mtu mwengine aliesikia katika hali hi. Au alisikia neno la Allâhu ta’âlâ kwa sauti lakini sio kwa njia ya masikio tuu lakini kwa chembe zote za mwili wake, kutoka kwenye kila pande. Au alisikia tuu kutokana na mwelekeo wa mti, lakini kwenye muundo wa sauti au vibration ya upepo au kwa njia nyengine. Kwakuwa alisikia kupitia moja kati ya hali hizi, ali heshimiwa kwa jina **‘Kalîm-u-llah’**. Muhammad alaihi salam nae kwenye usiku wa Mirâj, Kalâmu ilâhiyyi aliisikia hivi na

Jibrîl alaihi salam nae wakat wa kuchukuwa Wahy(ujumbe) alichukuwa kwa njia hi.

4. **Unguzo ya nne ni "Kuamini mitume wa Allâhu ta'âlâ,"** ambao walitumwa kuongoza watu kufuata njia Anayotaka Allah. Kiluga 'rusul' (ni wingi wa rasûl) ni 'watu waliotumwa, mitume'. Katika Uislamu, **'rasûl'** ni mtu mtukufu, anaeheshimika ambaye maumbile yake, tabia, maarifa na akili ni juu kuliko watu wengine katika zama hizo, na ambaye hana sifa mbaye kitabia. Mitume walikuwa na cheo cha **'Iswima**; yaani, hawakutenda dhambi kubwa wala dogo kabla au bada ya kuteuliwa kuwa mitume. [makafiri wanaotaka kuharibu Uislamu kwa ndani, wanesema kwamba Muhammad aleih salam kabla ya kuwa mtume, alichinja mbele ya masannam na wanaonesha dalili kutoka kwenye vitabu vya watu wasio na madhebu. Uongo wakusingizia hu tunaufahamu kutokana na mistari hapo juu.] bada ya kuteuliwa kuwa mitume hadi pale utume uliposambazwa na kujulikana hawakuwa na kasoro kama upofu, uziwi na kadhalika. Ni lazima kuamini kwamba mitume walikuwa na sifa saba: **Amânat** (amana), **Swidik** (ukweli), **Tablîg** (tamko), **Adâla** (uwadilifu), **Iswimat** (kulindwa dhidi ya maovu), **Fatânat** (smart sana), **Amnul-adha** (kuachishwa utume).

Mtu mwenye kuleta dini mpya anaitwa **Rasûl** (mjumbe). Asiekuja na dini mpya ila anaongoza watu kwa dini iliotangulia anaitwa **Nabiyy** (mtume). Kueleza watu sheria na kuwaita kwenye dini ya Allâhu ta'âlâ hakuna tofauti kati ya Rasûl(mjumbe) na Nabî(nabii/mtume). Kuamini mitume maana yake ni kuwamini mitume wote bila kutofautisha kati yao na kuamini kwamba wote ni wakweli. Anayekata kuamini mmoja wao basi anakuwa hajawamini wote.

Utume huupati kwa kufanya kazi, kujiumiza njaa au kujitesa na kufanya ibada sana. Ila unapatwa kwa ihisan na chaguo lake Allâhu ta'âla. Dini ilitumwa kwa njia ya mitume ili waweze kuandaa maisha muhimu kwa watu hapa duniani na badae, na kuwatahadharisha dhidi ya vitendo hatari na kuwafanya wapate uokovu, muongozo, amani na furaha. Ingawa walikuwa na madui wengi na kufanyiwa maskhara na kutendewa kiunyama, mitume hawakuogopa madui wao na hawakuonesha kusita katika kuwambia watu amri za Allâhu ta'âla kuhusu mafundisho ya imani na desturi za kidini. Allâhu ta'âla Aliwaunga mkono mitume Yake kwa kuwapa miujiza kuonyesha

kwamba wametumwa na waukweli. Hakuna yoyote aliyeweza kutoa changamoto dhidi ya miujiza yao. Watu wanaomfuata mtume fulani wanaitwa **umma** wake. Siku ya kiyama mitume wataruhusiwa kuombea umma wao, hasa wale waliotenda dhambi kubwa, na maombezi yao yatakubaliwa. Allâhu ta'âla pia atawaruhusu mwanachuoni, mtu mwema na waliyy miongoni mwa umma wao kuomba na maombezi yao yatakubaliwa. Mitume 'alaihim swalawâtu' wapo hai ndani ya kabri zao katika uhai ambao hatuwezi kujua; mili yao tukufu haioozwi na undongo. Kwa sababu hi, inaelezwa katika hadîth tukufu: **"Mitume wanasali na kuhiji ndani ya kabri zao"**.[1]

Kama macho yake Mtume yaliobarikiwa yalilala, mcho ya moyo wake hayajalala. Mitume wote 'alaihim-us-salâm' walikuwa sawa katika kutekeleza kazi zao kama mitume na kuwa na ukamilifu wa nubuwwa(utume). Sifa za kipekee saba zilizotajwa hapo juu wote walikuwa nazo. Mitume hawajavuliwa utume kamwe. Lakini Awliya wanaweza kuvuliwa wuawliyâ. Mitume walikuwa watu, sio majini au malaika, ambao hawawezi kuwa mitume wa watu au kupata cheo cha utume. Mitume walikuwa wanazidiana. Kwamfano, umma wa mtume fulani unaweza ukawa na watu wengi au nchi aliotumwa inaweza ikawa kubwa kuliko ya mtume mwengine au wengine, au

---

[1] Katika Saudi Arabia siku hizi kuna watu wanaoitwa mawahâbi. Watu hao hawamini hadîth tukufu hizi. Wanaita waislamu waukweli wanaoamini hadîth tukufu hizi kwamba ni "makafiri". Wao hawawi makafiri kwa tafsir potofu ya âyât tukufu na hadîth za mtume kwa kutumia maana isiowazi na yenye utata; ni watu wenye uzushi(bid'at). Wanadhuru waislamu sana. Uwahabi uliazishwa na Muhammad bin Abdul-Wahâbi kutoka mji wa Najdi. Jasus wa kingereza Hempher, alimpotosha kwa kutumia dhana mbaya za Ahmad ibn Taimiya(alikufa 728/1328 miladi, kwenye mji wa Damascus). Na ilisambazwa miongoni mwa waturuki na kila sehemu kwa kupitia vitabu vya mmisiri Muhammad Abduh(alikufa 1323/1905 miladi, Misir). Wanavyuoni wa Ahli sunna katika mamia ya vitabu vyao walithibitisha kwamba mawahabi sio wafuasi wa dhehebu latano, na kwamba ni watu wenye uzushi wanofuata njia mbaya. Maelezo zaidi yametolewa kwenye vitabu Furaha ya milele na kiyâmat na Âkhirat. Mungu awasaidie vijana wa kiislamu wasianguke kwenye uzushi wa Wahâbi, na Asitufanye kuacha njia sahihi ya wanavuoni wa Ahli-sunna, ambao wamepongezwa sana kwenye hadîth tukufu nyingi! Âmîn.

anaweza akawa amepewa zawadi na neema nyingi, au miujiza yake ikawa nyingi na ya daima; mtume wa mwisho, **Muhammad** 'alaih-ssalam' ndio wa juu kuliko mitume wengine. Mitume wanoitwa Ulu-l-azm walikuwa juu kuliko wengine. Na Rasûl(wajumbe) waliku juu kuliko mitume ambao hawakuwa Rasûl.

Idadi ya mitume 'alaihim-us-salâm' haijulikani. Lakini ni maarufu kwamba idadi yao walikuwa zaidi ya **124,000**. Kati ya hao **313** au **315** walikuwa Rasûl (wajumbe); **sita** miongoni mwao waliitwa **Ulu-l-azm**, nao ni: **Âdam, Nûh, Ibrahîm, Mûsâ, Îsa na Muhammad Mustafâ** 'alaihim ssalâm'.

Thelathin na tatu miongoni mwa mitume walikuwa maarufu nao ni: **Âdam, Idrîs, Shîth, Nûh, Hûd, Swâlih, Ibrahîm, Lût, Ismâîl, Is'hâq, Ya'qûb, Yûsuf, Ayyûb, Shua'ib, Mûsâ, Hârûn, Khidhir, Yûshâ' ibn Nûn, Ilyâs,, Alyasa', Dhul-kifl, Sham'un, Ishmoil, Yûnus ibn Matâ, Dâwûd, Sulaimân, Luqmân, Zakariyya, Yahyâ, Uzair, Îsâ ibn Mariam, Dhul-qarnain** na **Muhammad** 'alaihim ssalâtu wa ssalâm'.

Kati ya hao majina ya mitume ishirin na nane tuu imetajwa kwenye Qur'an tukufu. Shît, Khidir, Yûshâ', Sham'un na Ishmoil hayajandikwa. Miongoni mwa hao ishirin na nane haijulikani kama Dhul-qarnain, Luqmân na Uzair walikuwa mitume au la. Imeandikwa kwenye **Maktûbât-i-Ma'thûmiyya** volume ya pili kwamba kuna dalil zinazosema kwamba Khidir 'alaih ssalâm' alikuwa mtume. Na imeandikwa hivi kwenye baruwa ya mia moja na thamanin na mbili kama ifuatavyo: " Khidir 'alaih salam' yupo kwenye sûra ya binadamu mda wote na anafanya bazi ya kazi, haionyeshe kwamba yuko hai. Allâhu ta'âlâ aliipa roho yake kama alivyoziipa roho za mitume wengine na mawalî, ruhusa ya kuonekana katika sura ya binadam. Kuwaona sio ishara kwamba wako hai." Dhul-kifl 'alaih salam' pia aliitwa Harqil, ndie anayesemekana pia kuwa Ilyâs, Idrîs au Zakariyya.

Ibrahim 'alaih salâm' ni Khalîl-Allah, kwasababu hakuwa na mapenzi ya viumbe katika moyo wake isipokuwa mapenzi ya Allâhu ta'âla peke yake. Mûsa 'alaih salâm' ni Kalîm-Allah, kwasababu alizungumza na Allâhu ta'âla. Îsâ 'alaih salâm' ni Kalimat-Allah, yeye hakuwa na baba na alizaliwa kwa Kalimat al-ilâhiyya(neno la Mungu) 'kuwa!' zaidi alihubiri maneno ya Allâhu ta'âla, ambayo yalikuwa yenye hikma kubwa na akayafikisha kwenye masikio ya watu.

Muhammad ‘alaihi salâm’ ambaye ndie sababu ya kuumbwa kwa viumbe wote na mwenye cheo cha juu, ndie maaruf zaidi, mwenye heshima kubwa miongoni mwa binadamu, ni Habîbu-Allah(kipenzi cha Mungu). Kulikuwa na ushahidi mwingi kuthitisha ukubwa wake na ndio maana kaitwa Habîbu-Allah. Kwa sababu hi, maneno kama ‘ka shidwa’ hayasemwi kwake. Katika siku ya kiyama atafufuka kutoka kwenye kaburi lake kabla ya watu wote. Atakuwa wa mwanzo kwenda kuhukumiwa. Ataingia pepo kabla ya watu wote. Ingawa miujiza yake tukihisabu haishi, na kuhisabu nguvu za mtu hazitoshi, acha tuandike mujiza wake wa Mirâj kwa kupamba mandishi yetu.

Moja katika miujiza yake ni kwenda kwake **Mi’râj**: alipokuwa kitandani Makkat al-Mukarramat, aliamshwa na mwili wake mtukufu ulipelekwa masjid ya Aqsâ mji wa Jerusalem(Quds), na kuelekea mbinguni, na bada ya mbingu ya saba, kwenye maeneo abayo Allâhu ta’âla alikusudia. Tunapaswa kuamini Mi’râj hivyo.[1] Mi’râj ilitokea vipi imeandikwa kwa maelezo kwenye vitabu vyenye thamani vingi, hasa katika **Shifâ’-sherîf**.[2] yeye na Jibrîl alaih salam walikwenda kutoka Makka hadi **Sidrat al-muntahâ**, mti uliopo kwenye mbingu ya sita na saba. Zaidi ya hapo hakuna ndio kikomo cha maarifa na kupanda juu. Hapo kwenye Sidra, Mtume ‘alaih salam’ alimuona Jibrîl ‘alaih salam’ kwenye sura yake halisi akawa ana mbawa mia sita. Jibrîl ‘alaih salâm’ alibaki kwenye Sidra. Kutoka Makka kwenda Jerusalem, na kwelekea mbingu ya saba Rasûlullah ‘alaih salam’ alipanda **Burâq**, ambayo ni nyeupe, yenye kasi sana, haina jinsia sio dume wala jike na ni myama usiokuwa wa hapa duniani lakini kutoka peponi, ni mdogo kuliko nyumbu tena mkubwa kuliko farasi. Anakanyaga pale macho yake yanapoishia kuona. Kwenye masjid ya Aqsâ Rasûlullah ‘alaih salâm’ na mitume wengine walisali jamaat, Mtume ‘alaih salam’ akawa imamu; ilikuwa sala ya usiku au alfajir. Roho za mitume zilikuwepo pale

---

[1] wazushi wenye madhehebu ya Ismâ’îlî na madui wa Uislamu waliojificha kama wanavyuoni wakiislamu, wanajaribu kuwadanganya vijana kwa kusema na kuandika kwamba Mi’râj Mtume hakupanda kimwili lakini kiroho(kama ndoto). Tunafaa kutonunua vitabu hivi vyenye uongo; tusiwape fursa ya kutudanganya.

[2] Qâdî Iyâd al-Mâlikî, mtunzi wa kitabu Shifâ’, alifia Morocco mwaka 544 H.[1150 miladi].

katika sura zao za kibinadam. Kutoka Jerusalem kwenda mbingu ya saba alipanda kwakutumia ngazi ziitwazo **Mi'râj**. Wakati yupo njiani Malaika walipiga foleni kulia na kushoto, wakiwa wanamsifu na kumtaja. Katika kila mbingu, Jibrîl 'alaih salam' alikuwa anatangaza habari njema za kufika kwa Rasûlullah 'alaih salâm'. Katika Kila mbingu aliona mtume na kamsalimia. Kwenye **Sidra**, aliona vitu vingi vya kushangaza, neema kwenye pepo na adhabu kwenye moto. Kutokana na hamu kubwa ya kumuona Allâhu ta'âla, hakutizama kwenye neema za pepo. Zaidi ya Sidra alikwenda peke yake, katikati ya muangaza.

alisikia sauti za kalam za malaika wakiandika. Alipitia pazia elfu sabini. Umbali kati ya pazia mbili ulikuwa kama sagari ya miaka mia tano. Bada ya hapa, kwenye kitanda kiitwacho **Rafraf**, ambacho kilikua kinag'aa kuliko jua, alipitia Kursî na akafika sehem iliopo Arsh. Alikwenda mbali na Arsh, mbali na wakati, anga na masuala ya dunia. Alifika sehemu na kusikia mazungumzo Yake Allâhu ta'âl.

Alimuona Allâhu ta'âla katika hali ambayo haieleweki au kufafanua, kama Allâhu ta'âla atakavy'onwa siku ya kiyama bila wakati wala anga. Alizungumza na Allâhu ta'âla bila herufi wala sauti. Akamtakasa, kumsifu na kumtaja Mwenyezi Mungu. Alipewa zawadi zisizohisabika na heshima. Yeye na umma wake(waislamu) waliamrishwa kusali sala hamsini kila siku. Hata hivyo sala za kila siku zilipunguzwa hadi tano kwa upatanishi wa Mûsa 'alaih salâm'. Kabla ya haya, namâz(sala) zilikuwa zinasaliwa katika wakati wa asubuhi na jioni au usiku tu. Bada ya safari ndefu kama hiyo, bada ya kuwa amepata zawadi na neema na kuona na kusikia vitu vya kushangaza vingi, alirudi kwenye kitanda chake ambacho kilikuwa bado hakijapoteza ujotjoto wake. Tuliofahamisha hapo ju sehem moja tuliitoa kwenye âyât tukufu tena sehem nyingine kutoka kwenye hadîth. Hata sio wajibu kuamini vyote lakini kulingana na mafundisho ya wanavyuoni wa Ahli-sunna mtu anayekanusha ukweli hu anakuwa ametengana na Ahli-sunna. Na yule asieamini âyât au hadîth anakuwa kafiri.

Acha tuangalie badgi ya ushahidi usiohisabika unaonyesha Muhammad 'alaih salâm' kuwa yeye ni **Sayyidul-Ambiyâ'** wa mitume 'alaihim salâm' wote.

Siku ya kiyama mitume wote 'alaihim salâm' watajikinga chini ya kivuli cha bana yake. Allâhu ta'âla alimwambia kila mtume 'alaih

salâm’ kwamba wangekuwa wanaishi hadi wakati atakapochaguwa miongoni mwa viumbe kipenzi chake Muhammadi ‘alaih salâm’ wangestahiki kumuamini na kuwa wasaidizi wake. Vile vile kila mtume ailwambia uma wake vile.

Muhammad ‘alaih salâm’ alikuwa **Khâtam al-ambiyâ** (mtume wa mwisho); kwamba hakuna tena mtume atakayemrith. Roho yake yenye kubarikiwa iliumbwa kabla ya mitume wote. Alipewa cheo cha nubuwwa (utume) mwanzo. Nubuwwa (utume) ulikamilishwa na kuja kwake kuipa dunia heshima. Wakati wa mwisho wa dunia ukikaribia, katika enzi za Hadrat ai Mahdî, Îsâ ‘alaih salâm’ atateremka kutoka mbinguni kwenye mji wa Damascuss (Syria) na kuungana na umma wake Muhammad ‘alaih salâm’ na kutangaza uislamu duniani.

Watu wenye uzushi wanaoitwa **Qâdiyâni** au **Ahmadiyya**, ambao waliandaliwa na wangereza huko Ndia mnamo mwaka wa 1296 hijri [1880 A.D], wanesema uongo na maneno maovu kuhusu Îsâ ‘alaih salâm’. Ingawa wanajiita waislamu, wanajitahidi sana kuharibu Uislamu kwa ndani. Fatuwa ilipita ya kubainisha kwamba sio waislamu.

Kundi lengine la mazindik lenye uzushi ambalo lilijitokeza nchini India ni kundi la **Jamâ’atul-tablîghiyya**. Kundi lao lilianzishwa mnamo mwaka 1345 [1926 A.D], na Ilyâs. Alisema kwamba waislamu walikuwa wamepoteza uislamu wa kweli na ili kuwanusuru alipata amri kwenye ndoto. Alisema alipata mafunzo kutoka kwenye vitabu vya walimu wake ambao pia ni wazushi kama Nazîr Huseyn, Rashîd Ahmed Kankuhî na Halîl Ahmad Sehâranpûrî. Njia wanayotumia kupoteza waislamu ni kwamba kila wakati wanazungumzia umuhimu wa sala na jamât. Hali yakuwa wenye uzushi (wasiofuata madhehebu ya Ahli sunna) sala na ibada zao zengine hazikubaliwi. Wanafaa kusoma vitabu vilivyoandikwa na wanavyuoni wa Ahli sunna wajiokoe kwenye bid’at kisha wawe waislamu wa kweli. Watu wanaotafsir vibaya âyât za Kur’an tukufu ambazo hazina mâna ya moja kwa moja wanaitwa wenye **bid’at** au **wazushi**. Madui wa Uislamu wanaotafsir âyat za Kur’an tukufu kulingana na fikira zao potofu na wakatoa mâna ambayo sio sahihi wanaitwa **Zindiq**. Mazindik hawa wanajaribu kubadilisha Kur’an tukufu na Uislamu. Adui mkubwa alieanzisha na kuwalea na ulimwengu kote kuwasambaza na kuwapa mamiliyon ya pesa ni

muingereza. Wanachama wa **Jamât tablîgh** kwa ujinga wao wameanguka kwenye mtego wa makafiri waingereza, wanajitahidi kudanganya waislamu kwa kujiita **Ahli sunna** na kusali kila siku sala tanu na kusema uongo. Abdullah bin Mas'ûd anasema kwamba,(ingawa hawana dini watakuwa wenye kusali). Watu hawa watakuwa ndani kabisa kwenye moto. Badhi yao ni kama korongo alioko kwenye mnara juu ya mlima , ana kilemba kikubwa, ndevu na juba yake, wanasoma âyât tukufu na wanatoa mâna sio sahihi na wanapoteza waislamu. Hata hivyo hadîth sherif inasema: **(Innallaha lâ yandhuru ilâ suwarikum wa thiyâbikum walâkin yandhuru ilâ kulûbikum wa niyyâtikum)**, Allâhu ta'âla hatizami suru zenu wala mavazi yenu lakini anatizama nyoyo zenu za niya zenu.

Beyt:

Kad-du buland dâred, dester pâra, pâra.
Chun âshiyâni laklak, ber kalla-i-minâra.

Kwakuwa watu hawa wameshindwa kujibu vitabu vinavyochapishwa na **Hakîkat Kitâbevi** ambavyo vinathibitisha kwamba watu hawa ni waongo, basi wanasema "Vitabu vinavyochapishwa na Hakîkat Kitâbevi ni vya uongo na uzushi. Msisome vitabu hivyo." Alama kubwa ya kutambuwa madui wa Uislamu na mazindik ni kusema kwamba vitabu vilivyoandikwa na wanavyuoni wa Ahli sunna vinavyoeleza dini yakweli ni vyauongo, na kuwambiya watu wasisome vitabu hivyo. Kitabu chetu **Fâideli Bilgiler** (Habari muhimu) kimetoa maelezo zaidi kuhusu madhara ya watu hawa kwa waislamu na majibu ya wanavyuoni wa Ahli sunna.

Muhammad 'alaih salâm' ndie wa juu kabisa miongoni mwa mitume wote, ndie rahma ya ulimwengu. Ulimwengu elfu kumi na nane wote wanafaidika kutoka kwenye bahari yake rahma. Kwa muugano wa wanavyuoni walisema kwamba ni mtume wa watu wote na majini. Na kuna kauli nyingi zinazoeleza kwamba pia ni mtume wa Malaika, mimeya, wanyama na kila dutu. Mitume wengine walitumwa kwa umma fulani na nchi zao tu. Lakini Rasûl karîm 'alaih salâm' alitumwa kwa ulimwengu wote, na viumbe wote walio hai na wasiokuwa hai. Allâhu ta'âlâ mitume wengine aliwataja kwa majina yao. Lakini Muhammad 'alaih salâm' alimtaja kwa njia ya Ey mjumbe wangu, Ey mtume wangu wakati wa utume. Alioneshwa miujiza iliopewa kila mtume. Allâhu ta'âla alimpa

zawadi nyingi na kampa miujiza nyingi kuliko aliyawapa mitume wake wengine. Alifanywa kuwa wa juu ya mitume wote kwa kupewa heshima na ubora: mwezi uligawika vipande viwili alipofanya ishara na kidole chake chenye baraka; jiwe ndani ya mkono wake lilitamka jina la Allah; miti ilimsalimia kwa kusema, “ Ey Rasûllah”; mti mkavu unaoitwa Hannâna ulilia kwakuwa Rasûlullah ameuwacha; maji yalitiririka kutoka kwenye vidole vyake vyenye baraka; vyeo vya juu vya **al-Maqâm al-Mahmûd, ash-Shafâ’at al-kubrâ, al-Hawdh al-Kawthar, al-Wasîla** na **al-Fadîla** aliahidiwa kupewa vyote siku ya kiyama; na alipata heshima ya kuona uzuri wake Allâhu ta’âla kabla ya kuingia pepo; alikuwa mwenye tabia unzuri duniani, mwenye imani iliokamili, mwenye elimu, mwenye upole, mwenye uvumilivu, mwenye shukrani, mwenye zuhdi, mwenye usafi wa moyo, mwenye uadilifu, mwenye ukarimu, mwenya hayaa, shujaa, mwenye adabu, mwenye hikma, mzuri wa tabia, mwneye kusaidia, mwenye huruma na heshima bila kikomo. Hakuna mtu anayejuwa miujiza aliopewa isipokuwa Allâhu ta’âlâ. Dini yake ya Uislamu ilifuta dini zengine zote zilizomtangulia. Dini yake ndio bora zaidi na ya juu kuliko zote. Umma wake ni wa juu kuliko umma mwengine. Mawalî wa umma wake hanaheshimika kuliko Mawalî wa umma mwengine.

Miongoni mwa Mawliyâ’ wa umma wa Muhammad ‘alaih salâm’, aliestahiki kuwa halifa wa kwanza **Abû Bakr as-Siddîq** ’radiya-Allâhu ta’âla anhu’, ndio aliependwa zaidi na Awliyâ na ma imâm na ndio alikuwa anafaa kuwa Khalifa kuliko wengine. Bada ya mitume, ndie anaefuata kuwa na cheo cha juu na bora zaidi miongoni mwa binadamu waliowahi kuishi na watakaokuja. Ndie wakwanza kupata cheo na heshima ya Khalifa. Kama neema na baraka kutoka kwa Allâhu ta’âlâ, hajawahi kuabudu masanamu kabla ya Uislamu kuja. Alilindwa dhidi ya ukafiri na tabia za kijinga.[kutokana na haya inafahamika jinsi gani walivyo wajinga na duni wale wanaoandika na kusema kwamba Rasûlullah ‘alaih salâm’ aliwahi kuabudu masanamu kabla ya utume.]

Bada ya huyu anayefuata kuwa na cheo cha juu miongoni mwa binadamu ni Khalifa wa pili **Umar ibn al-Khattâb** ‘radiya-Allâhu anhu’, ambaye Allâhu ta’âlâalimchaguwa kuwa rafiki wa karibu wa mpendwa wake mtume.

Bada ya huyu anayefuata kuwa na cheo cha juu miongoni mwa

binadamu ni Khalifa wa mtume ‘alaih salam’ wa tatu **Dhu-n-Nûrain Uthmân ibn Affân** ‘radiya-Allâhu anhu’, hazina ya neema na baraka na chimbuko la hayaa , imani na maarifa ya kiroho.

Bada yeye, anafuata mtu mbora sana ndani ya watu na ni Khalifa wa Mtume ‘alaih salâmu’ wa nne **Alî ibn Abî Tâlib** ‘radiya-Allâhu anhu’, mwenye nguvu za kutisha na ndie simba wa Allâhu ta’âlâ.

Hadrat **Hasan ibn Alî** ‘radiya-Allâhu ta’âlâ anhum’[1] alikuwa Khalifa bada yake. Mda wa miaka thelathini ya khilâfat iliotajwa na hadîth sherîf ilikamilishwa na yeye. Bada yake mtu mwengine wa juu ni Hadrat **Husayn ibn Alî** ‘radiya-Allâhu ta’âlâ anhum’, mwangaza wa macho yake Rasûlullah ‘alaih salâm’.

Ubora hu ulitokana na wingi wa thawâb mtu alizokusanya, kuachana na makazi yao na wapendwa wao kwa ajili ya Uislamu; kutangulia kwenye Uislamu; kuwa karibu na Mtume ‘alaih salâm’, kwa hali ya juu; kutekeleza sunna za Mtume; jitihada zao kwenye kusambaza Uislamu; na kuepuka ukafiri, fitina na ufisadi.

Hadrat Alî ‘radiya-Allâhu anhu’ alikubali Uislamu kabla ya masahaba wote isipokuwa Abû Bakr ‘radiya-Allâhu anhu’. Lakini alikuwa bado mtoto na hakuwa na mali na alikuwa anaishi kwenye nyumba ya Mtume ‘alaih salâm’ na kumtumikia. Kwa hivyo kukubali kwake Uislamu hakujafanya makafiri kukubali Uislamu, ili kufuata mfano wake, au kushindwa. Kwa upande mwengine, kukubali Usilamu kwa makhalifa watutu wengine kulifanya Usilamu kupata nguvu. Kwa kuwa Hadrat Alî na wanawe ‘radiya-Allâhu ta’âlâ anhum’ walikuwa karibu sana na mtume ‘alaih salâm’ kiudugu na damu, wangesemwa kuwa wenye cheo cha juu kuliko Hadrat Abû Bakr na Hadrat Umar, lakini ubora wao haukuwa ubora katika kila njanja na haukuwasaidia kupita watu wakubwa hawa kwa njiya yoyote. Ilikuwa kama Khidir ‘alaih salâm’ kumfundisha Mûsa ‘alaih salâm’ badhi ya vitu. [ingekuwa tunazingatia ukaribu kidamu kwa ubora wa mtu basi Hadrat Abbâs angekuwa mbora zaidi kuliko Hadrat Alî. Waliokaribu kidamu Abû Twâlib na Abû Lahab wao kiheshima wako chini ya waumini wote na hawana ubora wowote.]

Hadrat **Fâtuma** alikuwa na cheo cha juu kuliko Hadrat **Khadîja**

[1] Hasan bin Alî alikufa kwa sumu mnamo mwaka 49 [669 A.D] kwenye mji wa Madina al-Munawwara.

na Hadrat **Âisha** ‘radiya-Allâhu anhunna’ kwasababu alikuwa karibu sana na Mtume kidamu. Lakini ubora wa namna nyengine hauonyeshi ubora wa kila namna. Wanachuoni wetu walisema kauli tofauti tofauti kuhusu watatu hawa ni yupi ambaye yuko juu. Kama ilivyofahamika kwenye hadîth tukufu, hawa watatu, Hadrat **Mariam** na mke wake Firauna Hadrat **Âsiya**, ni wake vyeo vya juu miongoni mwa wanawake duniani. Na hadîth tukufu nyengine inasema: **“Fâtuma ni mbora zaidi miongoni mwa wanawake walioko peponi, na Hasan na Husayn ni vijana wa juu peponi,”**

Bada ya hawa, miongoni mwa maswahaba waliobora zaidi ni **al-Asharat al-Mubasshara**, yaani kumi waliobashiriwa na pepo wakati wapo hai. Bada ya hawa ni mia tatu kumi na tatu (313) walioshirik kwenye vita vya Badri. Wanaofuata ni mashujaa mia saba (700) walioshirika kwenye vita vya Uhud. Bada ya hawa ni wale elfu moja mia nne (1400) wanaojulikana kama **Bî’at ar-Riddwân**, walioapa kuungana naye Rasûlullah ‘alaih salâm’ chini ya mti.

Maswahâba ‘radiya-Allâhu ta’âlâ anhum ajma’în’ walijitolea kwa uhai wao na mali zao kwa ajili ya Rasûlullah ‘alaih salâm’ na kumsaidia. Ni wajibu kwetu tunapotaja jina la moja wapo kulitaja kwa upendo na heshima. Hairuhusiwi kusema maneno yanayopunguza ukubwa wao. Ni uzushi yaan bid’a kutaja majina yao bila heshima.

Yule anayempenda Rasûlullah ‘alaih salâm’ ni lazima kuwapenda masahaba wake wote. Hadîth tukufu inasoma: **“Anayewapenda masahaba wangu anawapenda wote kwasababu ananipenda mimi. Asiewapenda hanipendi. Anayewaumiza ananiumiza. Tena anayeniumiza anamuumiza Allâhu ta’âlâ. Mtu anayemuumiza Allâhu ta’âlâ bila shaka atadhibiwa.”** Katita hadîth tukufu nyengine Mtume alisema: **“Allâhu ta’âlâ anapotaka kumbariki mmoja katika umma wangu, anatia moyoni mwake mapenzi ya masahâba wangu, na akawapenda wote.”**

Kwahivyo, isitazamwe kwamba masahaba walipigana wao kwa wao kwa ajili ya Khilâfa au kwa nia zao mbaya au kwa tamaa yao. Ni unafiki mkubwa unaosababisha mmoja kuwasema vibaya kutokana na dhana kama hizo, hali yakuwa wivu na tamaa ya cheo na kupenda dunia ilikuwa ishafutwa kabisa kwenye nyoyo zao bada ya kukaa na Mtume ‘alaih salâm’ na kusikiliza maneno yake yenye baraka. Walirekebishwa na kuwa huru kutokana na uchoyo,

matamanio, chuki na nia mbaya; walikuwa safi kabisa. Kuzingatia ukweli kwamba mtu anayekaa siku chache mbele ya mmoja kati ya mawalî wa umma huu wa Mtume aliyetukuka anafaidika kutoka kwa Walî huyu tabia nzuri na ubora na anakuwa msafi kutokana na matamanio ya dunia, inakuwaje ikadhaniwa kwamba masahaba wa mtume, ambao ni mabwana wetu, waliompenda Mtume kuliko mtu mwengine yoyote na wakatoa mali zao na uhai kwa ajili yake na wakaacha nchi zao kwa ajili yake na wakazoea urafiki wake, ambao ulikuwa ni chakula cha moyo, hawakuwa huru dhidi ya tabia mbaya, nafsi zao hazikuwa safi na kwamba walipigana kwa ajili ya mzoga huu kama maisha ya mda tu? Watu wakubwa hao walikuwa wasafi sana kuliko mtu mwengine. Sio fair kufananisha kutoelewana kwao na kupingana kati yao na masuala yanayotokea miongoni mwetu, watu wenye uhasama au kusema kwamba walipigana kutosheleza ubaya wao, hisia na tamaa za kidunia. Hairuhusiwa kuwa na dhana mbaya kama hiyo dhidi ya masahaba. Mtu anayesema kitu chochote dhidi yao anapaswa kujuwa kwamba kuwa na uadui kwa masahaba ni sawa na kuwa na uadui kwa Mtume 'swall-Allâhu ta'âlâ wa sallam', na kusema maovu juu uyao ni sawa na kusema maovu juu yake, ambaye aliwafundisha na kuwapa mafunzo. Kwa sababu hi, watu wakubwa waislamu wanasema kwamba asiyeheshimu na asiyetambua ukumbwa wa masahaba hajâmini mtume wa Allah bado. Hatuwezi kutumia vita vya "Jamal" na "Siffin" kama chanzo cha kuwakashifu. Kwa sababu za kidini, hakuna sahaba aliesimama dhidi ya Alî 'radiya-Allâhu anhu' katika vita hivyo mwenye makosa; wote wanasitahiki kulipwa kwenye siku ya kiyama. Hadith tukufu inasema: **"thawabu moja itapewa mujitahidi mwenye kukosea, na mbili au kumi kwa yule ambaye anasawazisha. Moja kati ya thawabu mbili ni ya kufanya jitihada. Na nyengine ni ya kusawazisha na kupata ukweli."** Migogoro na mapambano miongoni mwa watu wakubwa waislamu hawa haikuwa ukaidi au uadui lakini kutokana na tofauti zao katika ijtihâd matumaini yao ya kuendeleza yale yanaoamrisha na Uislamu. kila sahaba alikuwa mujtahid.[1]

---

[1] kwamfano kwenye Hadîth sherif kwenye ukurasa wa 298 wa kitabu al-Hadîqa inaeleza kwamba 'Amr ibn al-Âs 'radiya-Allâhu anhu' alikuwa mujtahid.

Ilikuwa wajibu kwa kila mujtahid kutekeleza kulingana na matokea aliopata wakati wa ijtihada yake, hata ikiwa matokeo ya ijtihadi yake hayalingani na ya mjitahidi alioko juu yake. Ilikuwa hairuhusiwi kufuata ijtihad ya mwengine. Abû Yûsuf na Muhammad Shaybânî, wanafunzi wa al-Imâm al-a'zam Abû Hanîfa Nu'mân ibn Thâbit (alikufa 150 [767 A.D, kwenye mji wa Bagdad], na Abû Thawr na Ismâil al-Muzanî ambao ni wanafunzi wa Imâm Muhammad ibn Idrîs Shâfi'î (alikufa 204 [820 A.D, Misr] katika masuala mengi hawajakubaliana na wâlimu wao, na kuhusu mambo mengine walimu wao walioyataja kuwa 'halâli' wao walisema 'harâm' na mengine wâlimu waliotaja kuwa 'harâm' wao wakasema ni 'halâli'. Kutokana na yo hawawezi kusemwa kwamba walinya kosa au ni wabaya.

Na hakuna aliyesema hivyo. Kwasababu nao ni mjitahid kama walivyokuwa wâlimu wao.

Ni kweli kwamba Hadrat Alî 'radiyAllâhu ta'âla anhu' alikuwa wa juu na kujifunza zaidi kuliko Hadrat Mu'âwiya na Hadrat Amr ibn al-Âs 'radiya-Allâhu anhum'. Halikuwa na sifa nyingi za juu zinazomtofautisha nao, na ijtihada yake ilikuwa na nguvu na umakini zaidi kuliko ijtihada zao. Hata hivyo, kwa kuwa masahaba wote waliku mujtahidi, ilikuwa hairuhusiwi kwao kufuata ijtihadi ya kiongozi wa dini mkubwa huyu. Ilifaa kwao kutenda kulingana na ijtihadi zao.

Swali: "katika vita vya 'Jamal' na Siffîn' idadi kubwa ya Muhâjirûn na Ansâr miongoni mwa masahâba walishiriki, walimtii na kumfuata Alî. Ingawa wote walikuwa mujtahid, walifikiria kuwa wajibu kumfuata Imâm Alî. Hi inatuonyesha kwamba ilikuwa wajibu pia kumfuata Imâm Alî. Walifaa kumfuata japokuwa ijtihad zao zilikuwa hazikubaliani na yeye, sio?

Jawâbu: Waislamu waliomfuata Imâm Alî na wakapigana pamoja naye waliuungana naye sio kwamba walifuata ijtihâd yake lakini kwasababu matokeo ya ijtihâdi zao ndio yalikubaliana na ya Imâm AlÎ na ikaonyesha kwamba ilikuwa wajibu kumfuata Imâm Alî. Vile vile, ijtihâdi za masahaba wa mtume wakubwa wengi hazikukubaliana na Hadrat Alî na ikawa wajibu kupigana dhidi yake. Ijtihâdi za masahaba zilitokea kwenye njia tatu tofauti: Badhi yao walifahamu kwamba Alî 'radiya-Allâhu anhu' alikuwa na sahihi, na

ikawa wajibu kwao kumfuata Alî ‘radiya-Allâhu anhu’; kundi lengine wakaona kwamba ijtihâdi ya wale waliopigana dhidi ya Alî ni sahihi, na ikawa wajibu kwao kufuata waliopigana dhidi ya Alî ‘radiya-Allâhu anhu’; kundi la tatu waliona haifai kuunga mkono mmoja kati yao na kuamua kutopigana, na ijtihâdi yao iliwambia kutoingia kwenye vita. Makundi yote matatu haya walikuwa sahihi na walipewa thawâbu.

Swala: Kutokana na mandishi hapo juu inaonesha kwamba wale waliopigana dhidi ya Imâm Alî ‘radiya-Allâhu anhu’ pia walikuwa sahihi. Kwa upande mwengine, badhi ya wanavyuoni wa Ahli sunna walisema kwamba Alî ‘radiya-Allâhu anhu’ alikuwa sahihi, na wapinzani wake walikosea, na walisamehewa au walipata thawâbu kwasababu walikuwa na ‘udhr’. Inazungumzwaje kuhusu hili?

Jawâbu: Watu wakubwa wawili ndani ya Uislam Al-Imâm Shâfi’î na Umar ibn Abd al-Aziz walisema kwamba hairuhusiwi kusema kwamba masahaba walikosea. Kwa sababu hi, waliamrisha kwamba kusema kwamba wakubwa wamekosea ni kosa. Hairuhusiwi kwa wadogo kutoa hukumu juu ya wakubwa kama: amefanya sahihi, amekosea, tunakubali, hatukubali. Kwa kuwa Allâhu ta’âla Hakupaka mikono yetu na damu ya watu wakubwa hao, inabidi tuzilinde ndimi zetu kwa kutamka maneno kama ‘ alikuwa na haki’ na ‘ hakuwa na haki’. Wanavyuoni wa kina waliosoma ushahidi na matukio na kusema kwamba Imâm Alî ‘radiya-Allâhu anhu’ alikuwa sahihi(alikuwa na haki) na wapinzani wake hawakuwa na haki(walikosea), kwa lweli walikusudia kwamba laiti Imâm Alî angepata fursa ya kuzungumza nao waliokuwa kwenye upande mwengine, angewaongoza kutumia ijtihadi kwa kulinganisha na ijtihâdi yake. Kusema kweli, Zubair ibn Awwâm ‘radiya-Allâhu anhu’ alikuwa dhidi ya Alî radiya-Allâhu anhu’ katika vita vya ‘Jamal’ lakini bada ya kufikiria kwa kina kwenye matukio alibadilisha ijtihâdi na kuacha mapigano. Maneno ya wanavyuoni wa Ahli sunna wanaochukulia kosa kama ruhusa basi wanafaa kuchukuliwa hivyo. Na hairuhusiwi kusema kwamba Alî ‘radiya-Allâhu anhu’ na wale wlioungana naye walikuwa kwenye ukweli na wale waliokuwa dhidi yao kwneye kundi la mama wetu Âisha aSiddîqa, walikuwa kwenye njia bâtil.

Mapambano ya masahaba haya yalitokana na kutofautiana

kwa ijtihadi kwenye matawi ya Ahkâm as-Shar'iyya (hukum za sheria ya kislamu). Hawakutofautiana kwenye misingi ya Uislamu. Leo, badhi ya watu wanawasema vibaya na kutowaheshimu watu wakubwa wa Uislamu kama Mu'awiya na Amr ibn Âs 'radiya-Allâhu anhum'. Hawajui kwamba kwa kuwakashifu na kuwadhalilisha masahaba ni kumkashifu na kumdhalilisha Mtume 'sall-Allâhu alaih wa sallam'. Imeandikwa kwenye **Shifâ as-sherîf** kwamba Imâm Mâlik ibn Enes alisema: "Mtu anayeapa na kuwakashifu Mu'âwiya[1] na Amr ibn al-Âs[2] anastahiki maneno aliosema dhidi yao kumrudia. Inafaa kuwadhibu vikali hao wanaosema na kuandika dhidi yao na kutonyesha heshima juu yao". Tunamuomba Allâhu ta'âla Ajaze nyoyo zetu na mapenzi ya masahabe wake. Watu wenye imani ya kweli na wanaomuogopa Allâhu ta'âla wanawapenda mashujaa hao lakini wanafiki na wenye madhambi hawawapendi.

[Watu wanaotambua umuhimu na ukubwa wa masahaba wa Mtume 'sall-Allâhu alaih wasallam' na wanaowapenda na kuwaheshimu wote na kuwafuata wanaitwa Ahli sunna. Wale wanaodai kuwapenda badhi yao na kuwachukia wengine na kuwashifu wengi wao, na wale wasiokuwa wafuasi wao wanaitwa Shîa(mashia) na Rawâfiz. Iran, India na Iraq Rawâfizi ni wengi. Uturuki hakuna hata mmoja. Badhi ya hawa, ili kuwapoteza waislamu wakweli wa Alawî wanaopatikana Uturuki, wanajiita Alawî. Hali yakukwa Alawî maana yake ni waislamu wanaompenda Alî 'radiya-Allâh anhu'. Kumpenda mtu ni lazima kufuata nyayo zake na kuwapenda wale aliopenda.

Hawa wangekuwa wanampenda Alî 'radiya-Allâhu anhu' wangefuata nyayo zake. Aliwapenda masahaba wa Mtume wote. Alikuwa mshauri wake Khalîfa Umar 'radiya-Allâhu anhu' ambaye ni Khalîfa wa pili. Alimuozesha Umar 'radiya-Allâhu anhu' mwanawe na bi Fâtuma Umm Kuluthûm. Kwenya hutuba, alisema kuhusu Mu'âwiya: "ndugu zetu hawakukubaliana nasi. Lakini sio makafiri wala wenye madhambi. Ijtihâd yao iliwambia kufanya

---

[1] Hadrat Muâwiya bin Abû Sufyân alikufa mnamo mwaka wa 60 [680 A.D] kwenye mji wa Damascuss.

[2] Amr Ibn al-Âs alikufa mwak wa 43 [633 A.D] nchini Misr

vile.” Talhâ ‘radiya-Allâhu anhu’ aliepigana dhidi yake alipokufa, yeye mwenyewe alimsafisha vumbi kwenye uso wake na akawa imâm wakati wa kumsalia bada ya kifo chake. Allâhu ta’âla anasema: **“Waumini wote ni ndugu.”** Na âya ya mwisho kwenye sûrat al-Fatih Anasema: **“Masahaba wa Mtume wanapendana.”** Kutopenda hata mmoja kati ya masahaba wa Mtume na kujenga uadui juu yake, ni kukanusha Kur’ân tukufu. Wanavyuoni wa Ahli sunna walifahamu ukubwa wa masahaba ‘radiya-Allâhu anhum’ kiukweli na kuamrisha waislamu kuwapenda wote na ili kuokolewa kutoka kwenye hatari.

Watu waliochukia na kuwatendea uadui Ahlul bayt yaani Alî ‘radiya-Allâhu anhu’ na wanawe na kizazi chake ambao wanapendwa sana na waislamu wakisunni wanaitwa **Khawârij**. Leo hawa makhawârij wanaitwa Yazîdiyya. **Yazîdiyya** dini yao na imân zao ni potofu.

Wanaosema sisi masahaba wote tunawapenda halafu badala ya kufuata nyayo zao wakafuata fikira zao potofu na kusema kwamba njiya ya masahaba ndio hi wanaitwa **Wahhâbiyya**. Uwahâbi wanatumia fikiri potofu zilizomo kwenye vitabu vilivyoandikwa na Ahmed ibn Taymiyya ambaye hana madhehebu na Hempher jasusi wa muingereza. Mawahâbi hawataki wanavyuoni wa Ahli sunna, wasufi wakubwa na mashîî wote wanawaona wabaya. Wanadhani wao peke ndio waislamu. Wasiokuwa kama wao wanasema ni washirikina. Wanasema mali zao, uhai ni halâl. Inakuwa (Ibâha). Kwenye nassi yaani Kur’ân tukufu na Hadîth sharîf wanatoa tafsiri ya uongo, mbovu na wanadhani kwamba tafsiri sahihi kwa uislamu ndio hi. Wanakanusha Adillatu-shar’iyya pamoja na hadîth nyingi. Wanavyuoni wa madhehebu manne waliandika vitabu vingi kuhakikisha kwa kutoa ushahidi kwamba wale wanaotengana na Ahli sunna wamepotea na wana madhara makubwa kwa Uislamu. Kupata maelezo zaidi, soma vitabu kama: kwa lugha ya Kituruki, **(Kiyâmet ve Âhiret)**, **(Se’âdet-i Ebediyye)** kwa Kiarâbu: **(Mihna-tul-wahbiyya)**, **(At-Tawassul-u bin-Nabî wa bis-Sâlihîn)**, **(Sabîl-un-najât)** na Kiajami: **(Seyf-ul-abrâr)**. Vitabu hivi viliandikwa nakujibu wenye uzushi, vitabu vingi muhimu vilichapishwa Istanbul na (Hakîkat Kitabevi). Ibni Âbidîn (Muhammad Emîn ibni Âbidîn alikufa mwak wa 1252 [1836 M] Shâm (Syria) kwenye kitabu chake volume

ya tatu wakati anaelezea 'Bâghî' na kwa Kituruki **(Ni'met-i islâm)** mlango wa "Nikâh", ameweka wazi kwamba mawahâbi ni Ibâhi. Sultan Abdulhamîd hân wa pili mmoja kati ya ofisa wake Ayyub Sabri pâsha[1] katika vitabu vyao **(Mir'ât-ul haramain)** na **(Târîhi wahhâbiyyûn)** na Ahmad Jawdat pâsha tarihi yake kwenye volume ya saba, kwa kituruki kimelezea kuhusu mawahâbi kwa urefu. Yûsuf Nabhân naye kwenye kitabu kyake cha kiarabu **(Shawâhidul-hakk)** amejibu mawahabi na Ibni Taymiyya kwa urefu. Ukurasa hamsini kutoka kwenye kitabu chake zipo kwenye kitabu chetu **(Islâm âlimleri ve vahhâbîler)** wanavyuoni wakislamu na mawahâbi (Istanbul, 1972).

Ayyûb Sabrî Pasha 'rahimahu-Allâhu ta'âlâ' alisema: "Uwahâbi ulijitokeza pamoja na umwagaji damu, mateso na uasi wa vitisho katika Peninsula ya Uarabu mnamo mwaka 1205 [1791 A.D]." Muhammad Abduh wa Egypt(Misr) alikuwa mmoja wa awtu waliojaribu kueneza Uwahâbi na wasiokuwa na madhehebu kupitia vitabu vyake kote duniani. Wakati wa chama cha muungano na maendeleo, vitabu vya Abdu vilitafsiriwa kwa lugha ya Kituruki na vilizawadiwa vijana kama kazi ya mwana chuoni wa kislamu mkuu, mwenye fikira za kimaendeleo, mujaddid maarufu 'Abduh'. Hata hivyo, Abduh alikuwa kasha kashaandika wazi kwamba anavutiwa na Jamâl ad-dîn al-Afgânî (aliekufa mwaka 1314 H. [1897 A.D], ambaye alikuwa mmasoni na alikuwa mkuu wa Cairo Masonic Lodge. Madui wa Uislamu, ambao walitaka kufuta njia ya ukweli inayoitwa Ahl as-Sunna na badae kuangamiza Uislamu kwa kutumia sifa za unafiki kwenye Uislamu, na kutengeneza njama za fitina kwa kujiita watu wa dini. Abduh alipongezwa hadi mbinguni. Wanavyuoni wakubwa wa Ahl as-Sunna, a'immat al-madhâhib, walitangazwa kuwa wamekuwa watu wajinga. Majina yao yalikuwa hayatajwi tena. Lakini vizazi vya kweli vya babu zetu, ambao walijitolea kwa uhai kwa ajili ya Mtume 'sall-Allâhu alaih wasallam' na Uislamu, watoto wa mashahidi, wasingedanganywa na matangaazo pamoja na propaganda ambayo mamilioni ya fedha imetumika. Hata wasingesikiliza au kutambua 'mashujaa wa Uislamu' wa uongo hawa. Allâhu ta'âlâ aliwalinda watoto wa

---

[1] Ayyûb Sabri Pasha alikufa mwaka 1308 [1890 M].

mashahidi dhidi ya uvamizi wa kikatili huu. Leo, vitabu vya watu wasiokuwa na madhehebu vilivyotafsiriwa kama Mawdûdî[1], Sayyid Qutb[2], kundi liitwalo ‘Jamâ’at Tablîghî’ na Hamidullah vinapewa vijana.

Vitabu hivyo vina fikira potofu zinazopingana na mafundisho ya wanachuoni wa Ahli sunna na fikira hizo wanazitolea matangazo makubwa. Tunafaa kuwa tayari na makini. Tunamuomba Allahu ta’âla kuwamsha waislamu kutokana na kughafilika kwa neema za mtume wake Muhammad ‘alaihi ssalâm’! na tunamuomba Atulinde dhidi ya kudanganywa na uongo na masingizio ya madui! Amin. Tusijidanganyi wenyewe kwa kuomba tu! Kuomba bila kufuata Âdat al-ilâhiyya (maagizo ya Mwenyezi Mungu), bila kuweka sababu, bila kutenda ni kuomba miujiza kutoka kwa Allâhu ta’âla. Muislamu anapaswa kuomba na kutenda. Ni lazima tuweke sababu kwanza halafu tuombe. Njia ya kwanza kukuwezesha kujikomboa kutoka kwenye ukafiri ni kusoma Uisilamu na kuufundisha. Ukweli wa mambo ni lazima kwa kila mwanaume na mwanamke kupata mafunzo kuhusu itikadi ya Ahli sunna, anayowajibika kufanya na yalio haramu kwake. Hi ndio kazi ya kwanza. Leo, kupata mafunzo hayo ni simple tu. Kwasababu kuna uhuru wa kuandika na kuchapisha vitabu vya dini sahihi. Ni lazima kila muisilamu kusaidia serikali ambayo imewapa waisilamu uhuru hu.

Watu wasiosoma itikadi na ilm al-hâl ya Ahli sunna na wasioelimisha watoto wao, wako kwenye hatari kubwa ya kujitenga na Uisilamu na kutumbukia kwenye janga la ukafiri. Duwa za watu kama hawa hazikubaliwi, hivyo watawezaje kulindwa dhidi ya ukafiri. Mtumw ‘swallallâhu alaih wasallam’ alisema: **“mahali penye elimu Uislamu upo. Mahali pasipopatikana elimu Uislamu haupo.”** Kama ilivyo muhimu kwetu kula na kunywa ili kutokufa nja, vile vile ni muhimu kupata elimu kuhusu dini yetu ili kutodanganywa na makafiri na kutokuwa waislamu. Mababu zetu mara kwa mara walikuwa wanakusanyika na kusoma vitabu vya ‘ilm al-hâl na kwahivyo walibaki kuwa waislamu na wakafurahia Uislamu. na kwa njia hi waliwezeza kufikisha mwangaza wa neema

---

[1] Mawdûdî ndio muanzishi wa kundi la Jamâ’atul-islâmiyya. Alikufa mwaka 1399.

[2] Sayyid Qutb alinyongwa mwaka 1386 [1966 M] nchini Misr.

kwetu sisi. Kwa hiyo ili kubaki waislamu na watoto wetu kutodanganywa na madui kwa ndani au nje, jambo la kwanza na muhimu kufanywa ni kusoma na kujifunza vitabu vya 'İlm hâli' vilivyo andaliwa na wanavyuoni wa Ahl sunnat. Wazazi wanapenda watoto wao kuwa waislamu ni lazima kuwapeleka kwa mwalimu kuwafundisha kusoma Kur'an karim. Hebu tusome, tujifunze na tuwafundishe watoto wetu na wale ambao tunawajibika juu yao wakati fasi bado ipo. Itakuwa vigumu pengine haitowezekana kwao pale watakapokwenda shule. Janga litakapokuja kuomboleza hakutokuwa na faida. Tusiwamini madui wa Uislamu, kwa udanganyifu wao na vitabu vyao vyenye uongo, magazeti, majarida, televizyeni na vipindi vya radio, picha zenye mwendo na tovuti. Ibn Âbidîn 'rahimahu llahu' aliandika katika kitabu **Radd al-muhtâr** juzu ya tatu kwamba makafiri ambao licha ya kutoamini dini yoyote, wanajifanya kuwa waislamu na kufundisha vitu viavyomfancya mtu kuwa kafiri kana kwamba ni vya kiislamu, na wanaojitahidi kuwapoteza waislamu na kuwaongoza kwnda nje ya Uislamu wanaitwa **Mazindiq**.

Swala: Mtu anayesoma tafsiri ilioandikwa kwenye vitabu vibaya vya waiokuwa na madhehebu anasema kwamba: Ni lazima tusome tafsiri ya kur'an tukufu. Kazi ya kujifunza dini yetu na kur'an tukufu Kuikabidhi wanachuoni ni hatari na fikira ya kutisha. Kur'an tukufu haisemi "Enyi wanachuo." Lakini inasema, "Enyi Waislamu" na "Enyi watu." Kwasababu hi, kila Muislamu ni lazima kuielewa Kur'an tukufu mwenyewe na asitarajie jukumu hili kutoka kwa mwengine."

"Mtu huyu anataka kila mtu kusoma vitabu vya tafsiri na hadîth. Hatowi mapendekezo ya kusoma vitabu vya Kalâm, Fiqh na İlm al-hâl vilivyoandikwa na wanachuoni wakiislamu na wanachuoni wakubwa wa Ahli sunna. Katika kitabu cha Rashid Ridha[1] **Islâmda Birlik ve Fikh Mezhebleri** kilichochapishwa na ofisi ya mkuu wa masuala ya dini (nambari 157;1394/1974) kinachanganya sana wasomaji. Sehemu nyingi katika kitabu hiki, mfano kwenye "mazungumzo ya sita" anasema kwamba:

"Hawa (mukallid wanaofuata moja kati yamadhehebu manne)

---

[1] Rashid Rida ni mwanafunzi wa Muhammad Abduh. Alikufa mnamo mwaka wa 1354[1939 A.D.].

wanawataja kina imâm mujitahdiina hadi daraja la mitume ‘alaihim salâm’. Na wanapendelea kauli za mujtahidi ambaye hata hafuati hadith za mtume na kuacha hadith za mtume. Wanasema kwamba hadith huenda ikawa ilifutwa(naskh) au imam huyu huenda akawa ametumia hadith nyingine. Kwa kufuata maneno ya watu hao ambao wanaweza kuwa walikosea katika hukumu yao na huenda wakawa hawajafahamu jambo, na kwa kuiweka hadith ya mtume upande yaani kuiacha, ambaye hakuwa na kossa lolote, mukallid hawa pia wanakwenda kinyume na mujtahdiin. Na kwa kufanya hivyo wanakwenda kinyume na Kur’an pia. Wanasema kwamba hakuna mtu anayeifahamu Kur’an isipokuwa mujtahid. Maneno kama ya fiqh na mukallid wengine inaonyesha kwamba imetolewa kwenye uyahudi au ukiristu. Kinyume chake ni rahisi sana kufahamu Kur’an na hadîth kuliko kufahamu vitabu vilivyoandikwa na watu wa fifh. Watu waliosoma kiarabu na nahau hawatopata ugumu katika kufahamu Kur’an na hadîth. Nani hapa duniani anayekanusha ukweli kwamba Allah ana uwezo wa kufafanuwa dini Yake kwa urahisi? Nani anayepinga ukweli kwamba Mtume ‘alaihi salam’ alikuwa mwenye uwezo zaidi kuliko mtu yoyote kufahamu makusudio ya Allah na kuweza kuyafafanulia watu kuliko wengine?

Kwa kusema maelezo ya Mtume hayakutosha kwa waislamu ni kudai kwamba hakuweza kutekeleza kazi yake ya utume kiukamilifu. Kama watu walio wengi hawajaweza kufahamu Kur’an na Sunna, Allah Asinge wahukumu watu wote kwa kutumia sharia ndani ya kitabu na sunna. Ni lazima mtu ajue kile anachoamini kwa kutumia dalilu. Allah anayakataa mambo ya taklid na anasema kwamba kwa kuiga baba na babu zao haitokuwa udhuru kusamehewa. Âya nyingi zinaonyesha kwamba taqlidi haijakubaliwa na Allah. Ni rahisi sana kufahamu kile kipande cha dini kiachohusiana na tawi kutoka kwenye dalilu kuliko kipande kinachohusiana na imani. Wakati analazimisha kufanya yalio magumu je itakuwaje kwa mepesi? Itakuwa vigumu kuweka sheria kutoka kwenye mambo ambayo ni nadra, halafu tena itachukuliwa kuwa udhuru kwa kutojua au kutoyatekeleza. Watu wa fiqh walivumbua mas’ala mengi wenyewe. Walitoa sheria ya mas’ala hayo. Walijaribu kuanzisha vitu kama ra’y, qiyâs jalî na qiyâs khafî kama dalili kwao. Vitu hivi vilifanywa kufurikwa katika nyanja ya ‘ibâdât, hali yakuwani vigumu kupata elimu kwa ku hoji. Hivyo

walipanua dini kwa mara kadha. Waliwatia waislamu kwenye matatizo. Mimi sikanushi qiyâs; nasema kwamba katika nyanja ya ibâdat hakuna qiyâs. Yanayohusiana na Imân na ibâdat yalikamilishwa kwenye enzi za Mtume. Hakuna anayeweza kuongeza chochote kwa hayo. Maulamâ(mujtahdiin) walikataza watu kuiga(taqlid) na wakaifanya taqlid kuwa haramu.

Mandishi hapo juu tuliotoa kwa muhtasari ni kutoka kwenye kitabu (İslamda Birlik ve Fikh Mezhebleri) cha Rashîd Ridha asiokuwa na madhehebu, kama ilivyo kwa vitabu vya watu wasio na madhebu, wanakataza watu kuiga maimam wa madhehebu manne. Wanamrisha kila mtu kujifunza tafsiri na hadith. Unasemaje kuhusu hili?

Jawab: Ikiwa vifungu vinavyoandikwa na watu wasio na madhehebu vimesomwa kwa uangalifu, unaweza kujua kwamba wanajaribu kuwadanganya waislamu kwa kupamba fikira zao potofu na za kutenganisha kwa kutumia hoja mbali mbali na kauli za uongo. Wajinga, wanafikiri kwamba mandishi hayo yameandikwa kutokana na elimu kwa kutumia mantiki au hoja, wanaweza kuanguka kwenye mtego, lakini wale wenye elimu, walio makini hawatoweza kukamatwa kwenye mitego yao.

Ili kuwaonya vijana dhidi ya hatari ya watu wasio na madhehebu au madui wa ahli sunna, ambao wamekuwa wanawendesha waislamu kuwelekeza kwenye kupotea kwa milele, wanachuoni wa kiislam ‘rahmahum-Allâhu ta’âlâ’ wameandika maelfu ya vitabu vyenye thamani kwa karne kumi na nne. Yafuatayo ni tafsiri ya badhi ya vifungu kutoka kwenye kitabu **Hujjat-Allâhi ‘ala-l-âlamîn** kilichoandikwa na Yûsuf an-Nabhânî (alikufa mwaka 1350 A.H [1932 M] Beirut) kama jibu kwa swala hapo juu.

“Sio kila mtu anaweza kuchambua ahkâm(sheria) kutoka kwenye Qur’ân tukufu. Kwakuwa hata ma imâm mujitahidiin hawakuweza kuchambua sheria zote kutoka kwenye Qur’ân tukufu, Mtume ‘sall-Allâhu ta’âlâ alaihi wa sallam’ alifafanua sheria kwenye Qur’ân tukufu kwa kutumia hadîth sherîf. Kama Qur’ân al-karîm ilivyofafanuliwa na yeye peke yake, vile vile hadîth sherîf nazo zilifahamika tu na kufafanuliwa na masahaba wa Mtume na ma imâm wenye jitihada. Ili waweze kuyafahamu hayo, Allâhu ta’âlâ aliwajalia ma imam wenye kufanya ijtihada na elimu ya kisayansi, ya kidini, nguvu za kufahamu, kuona mbele, akili za hali ya juu, na

mengine mengi. Mbele ya sifa zote hizi ilitangulia taqwâ. Bada ya hayo inafuata nuru ya Mungu kwenye nyoyo zao. Maimam wetu wenye jitihada kwa msada wa vipaji hivi, walifahamu mâna ya maneno yake Allâhu ta'âla na mtume wake yale ambayo hawakufahamu waliripoti kwa njia ya **kiyâsi**. Kila mmoja miongoni mwa maimam wa madhehebu manne alieleza kwamba hakusema kulingana na akili zake(ra'y) na alikuwa anwambia wanafunzi wake : 'ukikuta hadîth sahih basi maneno yangu yaache na fuata hadîth ya mtume'. Maimam wetu wa madhehebu kauli hiyo waliambia watu mujitahidi wenye elimu kama wao. Maulama hawa, walikuwa wenye Tarjih na wenye kujua dalili za wanachuoni wa madhehebu manne. Mujitahid wanafahamu Maulama, kwakusoma hadîth sahih na sanadi zake, riwayat na kutambuwa ipi iliotangulia mwanzo na ipi iliofuata na kuchunguza sharti nyingi za Imamu walizotumia wakati wanafanya ijitihadi. Au Mujtahid imam aliamua kuhusu suala fulani kwa njia ya kiasi kwasababu hakujua hadith inayohusiana na tatizo lake, tena badae wafuasi wake(wanafunzi wake) wakakuta hadith ya Mtume na wakatoa hukum tofauti. Pamoja na hayo wakati wanafunzi wanangalia itjihadi kama hi, hawakenda kinyume na sheria alizotumia Imam wakati wa ijtihada yake. Na badae Mufti waliokuja waliofuata nao walitowa fatua hivyo. Mandishi haya yote inafahamika kwamba, waislamu ambao wamefuata madhehebu manne na mujtahid waliofundishwa kwenye madhehebu yao , wamekuwa wakifuata sheria za Allâhu ta'âlâ na Mtume wake. Mujtahid hawa walielewa sheria kutoka kwenye Kur'an karim na hadîth za Mtume, ambazo hakuna mwengine alieweza kuelewa, na kufikisha kile walichofahamu. Waislamu nao wameiga na kufuata Mujtahid vile walivyofahamu kutoka kwenye kur'an na sunna za Mtume, kwasababu katika suratu Nahl aya ya 43 mana yake inaeleza kwamba **(msipojua, ulizeni wanaojua!)**.

Aya hi inaonyesha kwamba sio kila mtu anauwezo wa kufahamu Kur'an na Hadith kwa usahihi. Inamrisha wale watu ambao hawawezi kuzifahamu wasijaribu wao wenyewe kufahamu Kur'an au Hadith sherif lakini wajifunze kwa njia ya kuuliza wale ambao wamevifahamu. Ikiwa kila mtu angeweza kufahamu maana ya Kur'an al-karim na ya hadith sharif ipasavyo, basi makundi 72 yenya uzushi yasingejitokeza. Watu wote waliosababisha makundi haya

kutokea walikuwa wasomi, lakina hakuna hata mmoja kati yao aliyeweza kufahamu makusudio ya kur'an na hadith ipasavyo. Kutoyaelewa, walikwenda kinyume na njia sahih na kusababisha mamilion ya waislam kupotea. Badhi yao wamekuwa kipao mbele kutoa tafsir ya uwongo kuhusu ayat na hadith, mpaka wamekuwa wazushi kiasi kwamba wanaita watu walioko kwenye njia sahih 'makafir' na 'washirkina'. Katika kitabu kiitwacho **Kashf ash-shubuhât**, cha mawahabi kilichotafsiriwa kwenye lugha ya kituruki na kupenya kuingia nchini Uturuki kinaeleza kwamba kuua na kupora mali ya watu wa Ahli sunnat ni mubaha(inarusiwa).

Kufanya ijtihad kwa maimamu wa madhehebu na kuanzisha madhehebu yao na waislam wote kuungana kwao juu ya madhehebu haya ni ihsan aliompa Allahu ta'âla kipenzi chake Mtume "sallallahu alayhi wa sallam" peke yake. Allah ta'âla kwa upande mwengine kama alivyowaumba maimam wa Itikâd ili wazuwie itikâdi za wapotofu, mazindiki, mulhid na watu wa shaytani kutoharibu elimu inayoeleza imani, vile vile maimamu wa madhehebu waliumbwa kulinda dini isiharibiwei. Neema hi kutopatikana katika uyahudi na ukrisitu, dini zao ziliharibiwa na kuwa kitu cha kuchezea.

Kwa mkusanyiko wa wanavyuoni wa kiislam walisema kwamba, miaka mia nne (400) bada ya kufa kwa Mtume "sallah alayhi wa sallam" hajatokea mwanachuoni mwenye uwezo wa kufanya ijtihad. Mtu anayesema kwamba inafaa kufanya ijtihadi hivi sasa basi mtu huyu atakuwa mwenda wazimu au ana elimu ndogo kuhusu Uislam. Mwanachuoni mkubwa Jalâl ddin as-Suyûtî 'Abd ar-Rahmân rahmahullâhu ta'âlâ (alikufa mwaka 911 H [1505 M], kwenye nchi ya Misr) aliposema kwamba amefika katika daraja la ijtihâd, wanachuoni wengine walimuuliza kuhusu swali ambalo lina majibu mawili tofauti na kumuliza jibu gani ambalo linafaa zaidi. Hakuweza kuwajibu. Alisema kwamba yuko bize sana kuweza kujibu swali hilo. Hata hivyo, alichoulizwa kufanya ni kutumia ijtihadi kwenye fatwâ, ambayo ilikuwa ijtihadi yenye daraja la chini. Kwa kuona kwamba mwanachuoni mkubwa kama as-Suyûtî alishindwa kutumia ijtihadi kwenye fatuwâ, sasa tutawapa jina gani wale wanaolazimisha watu kutumia ijtihad, hawa watu tusipowaita wenda wazimu basi ni wajinga. Al-Imam al-Gazâlî rahmahullah (alikufa mwaka 505 [1111 A.D]) alisema kwenye kitabu chake **Ihyâ'**

Ulûm ad-Dîn kwamba katika enzi zake hakukuwa na mjitahid yoyote.

Endapo muislam ambaye sio mjitahdi anajifunza hadith sahih na badae akanza kukosa utulivu kuhusu namna imam wa madhehebu yake alivyofundisha kwasababu namna alivyofundisha imam wa madhehebu yake haikubaliani na hadith, anafaa kutafuta ndani ya madhehebu manne mujtahid mwengine ambaye ijtihadi yake inalingana na hadith na kufanya vitu kulingana na madhehebu ambayo mjtahid huyu anatoka. Mwachuoni mkubwa al-Imam Yahyâ an-Nawawî 'rahmahullahu ta'âla' (alikufa mwaka 676 H.[1277 M], kwenye mji wa Damascus) alielezea haya kwenye kitabu chake **Rawdat at-tâlibîn**. Kwamba hairuhusiwi kwa watu ambao hawajafikia daraja la ijtihâd kuchambuwa sheria kutoka kwenye Nass, mfano; Kur'an na Sunna. Hivi sasa watu wajinga wanadai kwamba wamefikia daraja la ijtihad, kwamba wanaweza kuchambuwa sheria kutoka kwenye Nass na kwamba hawana haja tena ya kufuata moja kati ya madhehebu manne, na kuachana na madhehebu ambayo wamefuata kwa miaka. Wanajaribu kukanusha madhehebu kwa kutumia sababu zao zisizo na msingi. Wanatoa matamshi ya kijinga kama, 'hatutofuata mawazo ya watu wadini ambao walikuwa wajinga kama tulivyo sisi.' Wanashawishiwa na shaytan na kuharibiwa na nafsi zao na kudai kwamba wako juu. Hawazingatie kwamba kwa kusema hivyo hawaonyeshi ukubwa wao bali wanaonyesha ujinga wao. Miongoni mwao, tunaona pia badhi ya wajinga wenye uzushi wanaosema na kuandika kwamba kila mtuanafaa kusoma na kuchambua sheria kutoka kwenye vitabu vya tafsir na sahih al-Bukhari. Enyi ndugu waislam! Kwa kweli epukeni na kujenga urafiki na watu wajinga kama hao au wanadhania kuwa watu wa dini! Fungamaneni kwanza na na madhehebu ya imam wako! Kila mtu ana haki ya kuchaguwa moja kati ya madhehebu manne atakayo. Lakini hairuhusiwi tena kujumuisha na kufuata tu masuala mepesi kwenye madhehebu yote yani hi inaitwa **Telfîq**.[1]

Muislam mwenye uwezo wa kusoma na kuelewa hadîth sharîf vizuri anafaa kusoma hadith ambazo zinthibitisha madhehebu yake,

---

[1] Talfîq mâna yake ni kufuata madhehebu yote manne kwa kuchagua njia ambazo ni nyepesi kulingana na madhehebu hayo.

badae afanye vitendo vilivyoamrishwa na kuepuka vile vinavyokatazwa na hadith sharif na ajifunze ukubwa na umuhimu wa dini ya kiislam, ukamilifu wa Mtume sallahu alayhi wa sallam na majina yake Allahu ta'âla na sifati vyake, maisha yake mtume, vitendo na miujiza yeke, malengo ya kuishi hapa na badae, kufufuliwa, kuhusu siku ya kiama pepo na moto, malaika, majini, ummat waliotangulia, mitume na vitabu walivyopewa, sifat za kipekee zilizopewa mtume na Kur'an karim, maisha ya watu

Wa njumba yake na ya masahaba zake, dalili za siku ya mwisho na mengine mengi kuhusu maisha ya dunia na badae. Habari zote zinazohusiana na ulimwengu hu na na badae zimekusanyika kwenye hadith za mtume.

Yale ambayo tumeandika hapa yakieleweka, itakuwa dhahiri jinsi gani walivyo wajinga wale wanaosema kwamba sheria za uislam ambazo hazijatolewa kwenye hadith hazina maana. Miongoni mwa habari mbalimbali zilizotolewa na hadith, hadithi zinazofundisha ibadat na mu'âmalât ni chache sana. Kulingana na badhi ya wana wanavyuoni, kuna kama mia tano. [hata na zilizorejewa zikijumuishwa kwa pamoja basi hazivuki elfu tatu.] haiwezekani ya kwamba mmoja kati ya maimam wa madhehebu anaweza kuwa hajapatapo kusikia moja kati ya hadith sahih chache hizi. Kila hadith sahih ilitumika kama ushahidi wa mandishi angalao na mmoja kati ya maimam wanne wa madhehebu. Muislam anayeona kwamba jambo fulani katika madhehebu yake haliendani na hadith sahih basi anafaa kufuata madhehebu mengine inayolingana na ijtihad kwa mujibu wa hadith. Labda imam wa madhehebu yake pia kasikia hadith, lakini kufuata hadith nyengine aliofahamu ilionekana kuwa karibu na sahih au ilifutwa na nyengine badae au kwa badhi ya sababu nyengine zinazojulikana kwa mujtahid , hakuchukuwa hadith ya mwanzo kama ushahid wa mandishi. Ni vizuri kwa muislamu ambaye kafahamu kwamba hadith ya mwanzo ni sahihi kuachana na ijtihadi ya madhehebu yake ambayo hayaendani na hadith na kufuata hadith, katika hali hi bado anafaa kuiga madhehebu mengine ambayo wametumia hadith hi kwenye ijtihad ya kutatua suala lake. Kwa sababu imam wa madhehebu ya pili, kwa kujua mafundisho kuhusu sheria(ahkâm) ambazo mtu huyu hakujua, aligundua kwamba hakukuwa na kitu kumshawishi mtu huyu kuamua kutekeleza

kulingana na hadith hiyo. Pamoja na hayo, inamruhusu pia kutekeleza kulingana na madhehebu yake, kwasababu hakuna wasiwasi kwamba imam huyu katekeleza kulingana na ijtihadi yake. Mukallid kutojua delil hizi uislam unampa udhur. Kwasababu maimam wote hakuna aliyekwenda kinyume na kitabu na sunna wakati anafanya ijtihad. Madhihabu yao ni ufafanuzi wa kitabu na sunna. Walifafanua maana na sheria katika kitbu na sunna kwa waislam. Waliyafafanua kwa njia kwamba waislam wanaweza kuelewa, na wakayaandika kwenye vitabu. Kazi hi ya a'immat al-madhâhib 'rahmahum-Allâhu ta'âlâ ilikuwa kazi kubwa kwa uislam kiasi ambacho nguvu za binadamu hazingetosha kutekeleza Aallahu ta'âla angekuwa hajawasaidia. Upatikanaji wa madhehebu haya ni ushahidi kamili kuhakikisha kwamba Rasûlullah 'sall-Allahu ta'âla alaih wasallam' ni mtume wa kweli na Uislam ni dini ya kweli.

Kutofautiana kwa ijtihad ya a'immat al*madhâhib wetu kuhusu masuala ya dini ipo katika furû' ad-dîn tu, kwa kusema masuala yanayohusiana na fiqh. Hakujatokea tofauti kati yao kulingana na usûl ad-dîn, kwa mfano; kuhusu elimu ya itiqâd au imân. Wala hawajatofautiana kwenye mafunzo ya furû' ambayo inajulikana kuwa ya msingi katika dini na inayotolewa kwenye hadithambazo dalil zake zililetwa kwa njia ya tawatûr. Walitofautiana tu kwenye badhi ya masuala ya elimu kuhusu furû' ad-dîn. Hili liltokea kutokana na tofauti zao kwenye kufahamu dalil za kuhusu mambo haya. Na tofauti ndogo hi miongoni mwao ni rehema ya Allahu ta'âla juu ya umma; inaruhusiwa kwa kila muislam kufuata moja kati ya madhehebu manne anayopenda na kuona ni rahisi kwake. Rasulu 'sallallahu alaih wa sallam' alitabiri tofauti hizi kama habari njema, na zimetokea kama alivyotabiri.

Hairuhusiwi kutumia ijthadi katika masuala ya **itqâdi** kwamfano masuala yanayohusiana na iman. Hi inasababisha kupotea kutoka kwenye njia sahih na uzushi. Tena ni dhambi kubwa mno. Kuna njia moja ilio sahih kuhusiana na masuala ya itqad nayo ni: **ahl as-Sunnat wa'l-jamâ'a**. Tofuauti ambazo zilielezwa kuwa huruma ya Mungu kwenye hadith sharif zilikuwa tofauti kwenye furû' au ahkâm.

Katika suala ambalo madhehebu manne yametofautiyana kwenye hukumu yake, basi hukumu moja tu ni sahih. Wale wanaotekeleza kulingana na hukumu hi iliosahih watapewa

thawabu mbili, na wale wanaotekeleza kulingana na ile isiosahih watapewa thawabu moja. Katika madhehebu kuna huruma kiasi kwamba unaruhusiwa kuacha madhehebu fulani na kufuata dhehebu jengine. Lakini hairuhusiwi kufuata madhehebu yoyote zaidi ya haya manne ambayo ni ya Ahl as-Sunnat, hata madhehebu ya masahaba kwasababu madhehebu yao hayakuwekwa kwenye mandishi na yamesahalika. Hivi sasa hakuna uwezekano wa kufuata madhehebu yoyote zaidi ya haya manne. Imâm Abu Bakr Ahmad ar-Râzî [rahimahu-Allahu ta'âla, alikufa mwaka 370 H. 980 M], pia alikariri kwamba imetangazwa kwa ujumla wa wanavyuoni wa kiislam kwamba hairuhusiwi kufuata masahaba moja kwa moja. Napendekeza kwamba wale wanaotaka kufuahamu vizuri ubora wa madhehebu ya mjitahid, hasa ya a'immat al-madhâhib wanne, kwa ukweli kwamba madhehebu yao hayakwenda mbali(kinyume) na kitabu na sunna na sheria ambazo walitumia wakati wanafanya ijmâ' na qiyâs hazijatokana na mawazo yao lakini zilitolewa kwenye Kitabu na Sunna, anafaa kusoma vitabu kama **Al-mîzân al-kubrâ** na **mîzân al-Khidriyya** kilichoandikwa na Imâm Abd al-Wahhâb ash-Sha'rânî (rahmahu-Allahu ta'âlâ).[1]

Si sahih kusema, "Qur'an al-karîm haisemi au haijataja wanavyuo wa dini". Kuna ayat nyingi zinazowasifu wanavyuo (Ulamâ) na elimu. Hadrat Abd al-Ghânî an-Nablusî [alikufa 1143 H. (1731 M.)] aliandika katika kitabu chake **Al-hadîqa**: "aya ya 7 ya surat al-Ambiya inaeleza: **'waulizeni wenye dhikri ikiwa nyinyi hamjui'** hapa 'dhikri' mâna yake ni 'Elimu'. Aya hi inamrisha watu wasiojua kutafuta watalamu na kuwauliza na kujifunza kutoka kwao. Imelezwa tena kwenye aya ya 7 ya surat al-imran: **"wenye elimu tu ndio wanaofahamu mâna ya âya za mutashâbihât"**. Kwenye aya ya 18 katika sura hiyo hiyo: **"kuwepo kwa Mungu na umoja wake inafahamika na kuelezwa na wenye elimu"** kwenye aya ya 81 surat al-Qasas: **"Na wakasema wale walio pewa ilimu:**

---

[1] Yûsuf an-Nabhânî, Hujjat-Allâhi ala l-âlmîn, p.771. nukuu iliopo juu ambayo imetafsiriwa kutoka Kiarabu asili, haina neno lolote lililongezwa na mfasiri, ambaye amefanya kazi kwenye vitabu vyetu vyote, maneno ya ziada yamewekwa katika mabano hapa ili kuepuka kuyachanganya na mandishi yaliotafsiriwa. Asili ya kifungu haop juu kilichotolewa kwenye Hujjat-Allahi ala-l-âlamin kilizaliswa na offset Istanbul mnamo mwaka 1394[1974].

Ole wenu! Malipo ya Mwenyezi Mungu ni bora kwa mwenye kuamini na akatenda mema. Wala hawatapewa hayo isipo kuwa wenye subira.” Kwenye aya ya 56 ya surat Rûm: **“Na wale waliopewa elimu na iman watasema, ‘hi ndio siku ya kufufuliwa mliokua mnakanusha duniani”** kwenye aya ya 108 ya surat Isrâ: **wenye elimu, wanaposikia Qur’an al-karîm, watasjuud na kusema, hana kasoro Mola wetu ambae havunji ahadi yake”**; kwenye aya ya 54 surat Hajj: **“Wenye elimu wanafahamu kwamba Al-Qur’ân al-karîm ni neon la Allah”**; kwenye aya ya 50 ya surat Ankabût: **“Al-Qur’ân al-karîm imetulia kwenye vifua vya watu wenye elimu”**; kwenye aya ya 6 ya surat Saba’: **“wenye elimu wanafahamu kwamba al-Qur’ân al-karîm ni neon la Allah na kumfanya mmoja kupata mapenzi ya Allâhu ta’âlâ”**; kwenye aya ya 11 ya surat Mujâdala: **“vyeo vya juu vitapewa wale wenye elimu peponi”**; kwenye aya ya 27 ya surat al-Fâtir: **“wenye elimu tu ndio wanaomuogopa Allâhu ta’âlâ”**; kwenye aya ya 14 ya surat al-Hujurât: **“Hakika aliyetukuka zaidi miongoni mwenu kwa Mwenyezi Mungu ni yule anayemcha Mwenyezi Mungu zaidi”**. Imetajwa kwenye hadith ilionukuliwa katika kitabu hicho ukurasa wa 365: **“Allâhu ta’âlâ na malaika na viumbe wote wanamuombea mtu anayefundisha watu wema; kwenye siku ya malipo (kiyama), kwanza mitume, halafu wanavyuoni, halafu mashahi watapewa fursa ya kufanya maombezi; ‘ey binadam! Juwa kwamba elimu inaweza kupatwa kwa njia ya kuwasikiliza maulamaa; jifunze elimu! Kujifunza elimu ni ibada. Mwalimu na mwanafunzi watapewa thawabu ya kufanya ijtihad. Kufundisha elimu ni kama kutoa sadaka. Kujifunza elimu kutoka kwenye ulamâ ni kama kusali usiku(tahajjud).’ ”** Tâhir Buhâri, mwandishi wa kitabu cha fatuwa kinachoitwa Khulâsa, anasema: kusoma vitabu vya Fiqh unavuna thawabu nyingi kuliko kusali usiku. Kwasababu ni fardha kujifunza yalio fardha na haram kutoka kwa waalim au vitabu vyao. Kusoma vitabu vya fiqh ili utekeleze kulingana na mafunzo au kufundisha unapata thawabu kuliko kusali salat tasbîh. Hadith sharif inasema: **(kujifunza elimu, unapata thawabu nyingi kuliko kufanya ibadat za sunna. Kwasababu anafaidika yeye pia wanaosoma nao wanafaidika)** na **(yule anayesoma ili aweze kuwafundisha wengine atalipwa thawabu za maSiddîk)**. Lakin mafunzo ya kiislam yanatolewa tu kwa ustadh au kwenye kitabu. Wanaosema kwamba hakuna haja juu ya vitabu vya kiislam na viongozi basi ni waongo, tena mazindiq. Wanadanganya waislam na kuwapeleka kwenye

kuangamia. Mafunzo yaliomo katika vitabu vya dini ilitolewa kwenye Kur'an na hadith sharîf. Tafsir kutoka kwenye **Hadîka** imeish.

Allâhu ta'âlâ alituma mtume wake 'alaihi s-salâm' ili aweze kufundisha kur'an karîm. As-Sahâbat al-kirâm walijifunza elimu ya kur'an al-karim kutoka kwa mtume. Wanavyuoni wakiislamu nao wakajifunza kutoka kwa masahaba na waislam wote walijifunza kutoka kwa wanavyuoni wakiislam na vitabu vyao. Inaelezwa katika hadith as-sharif: **"Elimu ni hazina. Funguo zake ni kuuliza na kujifunza"; "jifunze na fundisheni elimu!" "kila kitu kina chimbuko. Chimbuko la taqwâ ni moyo wa ârif" kufundisha elimu kunafuta madhambi."**

Al-Imâm ar-Rabbânî 'rahmatullahi ta'âla alaih' aliandika kwenye baruwa ya 193 ya mukusanyiko wake wa kwanza wa kitabu chake **Maktûbât** kwamba: " Mukallaf yani mtu ambaye amebaligi ni lazima arekebishe Imani yake pamoja na itiqadi kwanza. Yani kujifunza na kuamin mafunzo kuhusu akida yalioandikwa na wanavyuoni wa Ahli sunna. Allahu ta'âla Awape thawabu nyingi watu wakubwa hao! Amin. Siku ya kiyama kuepuka adhabu za moto jahannama inategemea na kuamini mafunzo yalioelezwa na watu hao. Wale watakaookolewa kutokana na jahannama ni wale tu wanaofuata njia ya watu hawa. [Wanaofuata njia ya watu hawa wanaitwa **(Sunnî)**] wafuasi wa mtume sallahu alaih wasallam na masahaba zake ni hawa tu. Elimu yenye thamani na sahih inayotolewa kwenye Kitabu yani Kur'an al-karim na sunna yani hadith sharif ni ya watu hawa tu waliofundisha kutoka kwenye kitabu na sunna. Kwasababu kila mwenye bid'a yani kila mwenye mageuzi na kila mjinga na wasio na madhehebu, kwa fikra zao potofu na akili zao fupi wanasema kwamba wanazitoa kutoka kwenye kitabu na sunna. Wanajaribu kuwadhalilisha maulamâ wa Ahli sunna. Kwa kusema, kila maneno waliochukuwa kutoka kwenye kitabu na sunna isifikiriwe kwamba ni ukweli.

Kufafanua Itikâd ya ukweli iliofundishwa na maulamâ wa Ahl-I sunnat wal-jamâ'at, âlim mkubwa hadhrat Turpustî katika kitabu chake alichoandika kwenye lugha ya kiajami **(Al-Mu'tamad)** ni kitabu chenye thamani na kiliandikwa kwa uwazi. Kinafahamika kwa uwepesi. **Hakîkat Kitâbevi** nao pia mwaka 1410 H. 1989M. walichapisha. Fadlullah bin Hasan Turpustî ni mfuasi wa madhehebu ya Hanafi. Alifariki dunia mwaka wa 661 H. [1263 M.]

Bada ya Akâidi yani bada ya kurekebisha yale yanayohusiana na kuabudu, kusoma na kufuata vitu vilivyo **(Halâl)**, **(Harâm)**, **(Fardha)**, **(Sunna)**, **(Mandûb)** na **(Makrûh)** kama vilivyoandikwa na maulamâ wa Ahl-I sunna kwenye vitabu vyao ni lazima. Vitabu vilivyoandikwa na wajinga ambao hawajafahamu ukubwa wa maulamâ hawa havi paswi kusomwa. Allah atwepushe! Muislam ambaye itikadi yake hamini yaliomo kwenye madhehebu ya Ahl-I sunna, siku ya kiyama hatooklewa dhidi ya moto Jahannam. Mwenye Imani sahih akiregeza katika ibadat, hata asipofanya tauba anaweza kusamehewa. Hata asiposamehewa, bada ya kuadhibiwa ataokolewa dhidi ya Jahannam. Jambo muhimu ni kurekebisha itikadi. Haj Ubaydullah-I Ahrâr [qaddas-Allâhu ta'âlâ sirrahu-l-'aziz alifariki dunia mwaka 895 H. 1490 M. kwenye mji wa Samarkandi] alisema: ningekuwa nimepewa kashf zote na karâmât zote lakini nikakosa itikadi ya Ahl-I sunna wal-jamaat basi ningejiona kuwa ni meangamia. Kama ningekosa kashf na karâmât na dhambi zangu zikawa nyingi lakini nikapewa ihsan ya itikadi ya Ahl-I sunna wal-jamaat basi nisingehuzunika.

Leo, Waislam wa India wamekuwa ukiwa. Madui wa uislam wameshambulia kwa kila upande. Shilling moja inayolipwa kwa kusaidia Uislam leo ina thawab nyingi kuliko maelfu ya shilling zinazolipwa kwa wakati mwengine. Huduma kubwa kufanywa kwa ajili ya Uislam ni kupata vitabu vya Ahl-I sunna vinavyofundisha Iman na Uislam na kuvisambaza vijijini na kwa vijana. Mtu ambaye amepewa neema hi anafaa kuifurahia na kumshukuru Allâhu ta'âla kwasababu ana bahati. Daima kuhudumia Uislam ni kitendo kizuri. Lakini kwenye mda kama hu ambapo Uislam umedhoofishwa, nguvu nyingi zimefanywa kuangamiza Uislam kwa njia ya uongo na kusingizia, kusambaza itikadi ya Ahl-I sunna ni bora Zaidi na ina thawabu nyingi. Mtume sallallahu alaih wasallama aliwambia masahaba zake kwamba: **'mnaishi kwenye wakati ambapo mkitekeleza tisa kati ya kumi katika mamurisho yake Allahu ta'âla na makatazo yake na mkiasi moja kati ya kumi basi mtangamia. Mtaadhibiwa. Bada yenu itakuja wakati ambapo atakaetekeleza moja kati ya kumi katika mamrisho na makatazo ataokolewa.'** [Ukweli hu umeandikwa kwenye **Mishkât-ul masâbih**, vol. 1, ukurasa wa 179 na kwenye **Tirmizi, Kitâb-al Fitan,** ukurasa wa 79]. Hu ndio wakati ulivioelezwa kwenye hadith hi. Ni muhimu kupampna dhidi ya makafiri, ili kujua wale wanaoshambulia Uislam

na kuwachukia.[1]

Ili kusambaza vitabu na maneno ya wanavyuoni wa Ahl-I sunna, sio lazima mtu awe mwanachuoni au karâma. Kila muislam anafaa kupambana kufanya kazi hiyo. Fursa hi isipotezwe. Kwenye siku ya kiyama kila muislam ataulizwa kuhusu hili na wataulizwa kwanini hawajauhudumia Uislam. Wale wasiojitahidi kusambaza vitabu vinavyofundisha Uislam na wale wasiosaidia watu na taasisi kueneza elimu ya kiislam wataadhibiwa vibaya. Katika siku hiyo udhuru haitokubaliwa. Ingawa mitume ‘alaihim ssalam’ walikuwa watu wa juu na bora Zaidi, hawakuzingatia starehe zao. Wakati wakusambaza dini ya Allâhu ta’âlâ, kwelekea furaha ya kudumu, walijitahidi mchana na usiku. Kwa wale walioomba miujiza waliwajibiwa kwamba **(Allâhu ta’âlâ anaumba miujiza na kazi yangu ni kufundisha dini ya Allah.)** Wakti wanatekeleza kazi hi Allahu ta’âla naye aliwasaidia na kuumba miujiza. Na sisi pia tunafaa kusambaaza vitabu na maneno ya wanachuoni wa Ahl-I sunna ‘rahmahum-Allahu ta’âl’ na kuwambia vijana na marafiki zetu ubaya wa makafiri na kufichua uongo wa madui na wale wanaokashfu na kuwatesa waislam. [kwa kusema haya sio gîbat(umbeya) bali ni Amru bil-ma’rûf]. Watu ambao hawapiganie njia hi kwa kutumia mali zao, nguvu zao, veo vyao hawatokolewa dhidi ya adhabu. Wakati wa kupigania nji hi, mateso na kunyanyaswa ni lazima vichukuliwe kama ni ushindi mkubwa kwake. Mitume “aleihim ssalawât”, wakati wanafundisha mamrisho ya Allâhu ta’âla walikumbana na hujuma za watu wajinga. Waliteswa sana. Muhammad “alaihi ssalam” ambae ni kipezi chake Allâhu ta’âla na aliechaguliwa kuwa juu ya mitume wote alisema: **‘Hakuna mtume alieteswa zaidi kuliko mimi’** tafsiir kutoka **(Maktûbât)** imeisha.

[kila muislam anwajibika kujifunza itikadi ya Ahl-I sunna na kufundisha watu wake ambao anauwezo wakuwashawishi. Vitabu, majarida na magazeti yanayoelezea maneno ya wanachuoni wa Ahl-I sunna yanafaa kutafutwa na kununuliwa na kutuma kwa

---

[1] Jihâd kwa njia ya jeshi(jihâd qatlî) inafanywa na serikali, kwa jeshi lake. Waislam kufanya jihâd katika hali hi ni kupelekwa kama maskari kutekeleze jukumu walilopewa na serikali. Jihâd qawlî, inayofanywa kwa njia ya hotuba na maadish ni bora kuliko jihâd qatlî na imeandikwa pia kwenye barua ya 65.

vijana ili waweze kusoma. Pia vitabu vinavyofichua malengo ya madui ya Uislam vinafaa kusambazwa.]

Wanachuoni wa Ahl-I sunna walioonyesha waislam wote njia ya sahih duniani na kutuongoza kujielimisha dini ya Muhammad ‘alaih salam’ bila mabadiliko yoyote au kuongeza kitu ni wachuoni wa madhehebu manne ambao walifikia daraja la ijtihadi. Watu hawa wane ni: **Abu Hanîfa Nu’mân ibn Thâbit** ‘rahmahu-Allahu ta’âla’. Alikuwa mmoja kati ya wanachuoni wa kiislam wakubwa. Alikuwa kiongozi wa Ahl-I sunna. Wasifu wake umeandikwa kwa urefu kwenye vitabu kama **Se’âdet-I Ebediyye** na **Faideli Bilgiler**. Alizaliwa kûfa mwaka wa 80 H. (699 M.) na mnamo mwaka wa 150 H. (767) aliuliua kwenye mji wa Bagdad.

Wa pili ni **Imâm Mâlik bin Enes** ‘rahmahu-Allahu ta’âla’, ni âlim mkubwa. Alizaliwa mwaka 90 H. kwenye mji wa Madina, na mwaka 179 H. (795 M.) alifarik dunia huko Madina. Imeandikwa katika Ibni Âbidîn kwamba aliishi miaka 89. Mâlik bin Abî Âmir ni babu yake.

Wa tatu ni **Imâm Muhammad bin Idrîs Shâfi’î** ‘rahmahu-Allâhu ta’âla’ ambae alipendwa na wanachuoni wa kiislam wote. Alizaliwa mwaka 150 M. (767 M.) nchi ya Palestine mji wa Ghazza na alikufa mwaka 204 H. (820 M.).

Wa nne ni **Imâm Ahmad Ibn Hanbal** ‘rahmah-Allahu ta’âla’. Alizaliwa mwaka wa 164 H. (780 M.) kweneye mji wa Baghdad na kwenye mji huo huo mwaka 241H. (855M.) alikufa. Ndio nguzo za jingo la Uislam ‘rahmahumllah ajma’ên’.

Leo mtu asifuata mmoja kati ya maimam wane hao yupo kwenye hatari kubwa. Ametoka kwenye njia sahih. Zaidi ya hawa, maulamâ wa Ahl-I sunna wengine wapo wengi. Nao pia madhehebu yao ya kweli ilikuwepo. Lakini bada ya mda madhehebu yao ilisahauliwa. Haijandikwa kwenye vitabu. Kwa mfano **(Fukahâ-u sab’a)** wâlimu Saba wakubewa wa mji wa Madina na **Umar bin Abdul’azîz, Sufyân bun Uyaina**[1]**, Is’hâq bun Râhawa, Dâwûd at-Tâ’î, Âmir bun Sharâhil ash-Sha’bî, Layth ibn Sa’d, ‘A’mash, Muhammad bun Jarîr at-Tabarî, Sufyân ath-Thawrî**[2] **na**

---

[1] Sufiyân bun Uyaina mwaka 198 H. (813 M.) alikufa kwenye mji wa Makka.

[2] Sufiyân ath-Thawrî alifariki dunia mwaka 161 H. (778 M.) kwenye mji wa Basra.

Abdurrahmân Awzâ'î 'rahmahum-Allâh ta'âla' ni miongoni mwao.

Masahaba wote 'radiya-Allâhu ta'âlâ anhum ajma'ên' walikuwa nyota za kuongoza kuelekea uongofu. Mmoja kati yao anatosha kuongoza ulimwengu wote kwenda njia sahih. Walikuwa mjitahidi. Kila mmoja alikuwa kwenye madhehebu yake. Madhehebu mengi yalikuwa yanafanana. Lakini kwakuwa madhehebu yao haikukusanywa na kuandikwa kwenye kitabu, haiwezekani kwetu kuwafuata. Madhehebu manne ya maimam wan ne, yale waliofundisha kuhusu vitu vinavyofaa kuamini na vitu vinavyofaa kufanywa, yalikusanywa pamoja na kufafanuliwa na wanafunzi wao. Walifungamana na vitabu. Leo kila muislam ni lazima kuwa chini ya moja ya madhehebu yaliotajwa hapo juu na kuishi na kutekeleza ibada kulingana na madhehebu hayo. [yule asietaka kufuata moja kati ya madhehebu haya basi hayupo katika kundi la Ahl-I sunna.]

Wawili kati ya wanafunzi wa maimam wan ne hawa , wamefikia daraja la juu kuhusu kusambaza masuala ya Iman. Kwa hivyo ikawa katika Itiqâd au Imân madhehebu mawili. Itiqâd sahih kulingana na Kur'an na hadith , ni itiqâdi tu ilionyeshwa na maimam wawili hawa, ambao walieneza itiqâdi ya Ahl-I sunna dunian kote, itiqâd ambayo ni yenye uokofu. Mmoja kati yao alikuwa **Abu'l-Hasan Alî al-Ash'arî** 'rahmah-Allau ta'âla, aliezaliwa Basra mwaka 226 H. (879 M.) na kafariki dunia mwaka 330 H. (941 M.) kwenye mji wa Baghdad. Mwengine alikuwa Abu Mansûr al-Mâturîdî 'rahmah-Allahu ta'âla' aliekufa mwaka 333 H. (944 M.) kwenye mji wa Samarkand. Katika masuala ya Iman, kila muislam anafaa kufuata mmoja kati ya maimam wakubwa hawa.

Njiya (turuq) za mauliyâ ni sahih. Hawajatofautiana hata kidogo kutoka kwenye uislam.[1] Mauliyâ wana karâmât. Karâmât yao ni

---

[1] Katika kila karne kumekuwa na waongo na wazushi ambao wametumia dini kuendesha maisha yao ya kidunia na wanakua mbele kwa kujificha kwenye majina ya mawalî, mushid au watu wa dini. Leo kuna watu wabaya katika kila taaluma, katika kila tawi la ufundi na katika kila ofisi rasmi. Kuona watu wanaotafuta advantage zao na furaha kwa kuwajeruhi wengine, ingekuwa udhalimu au ujinga kuwalaumu watu wote na ufundi ambapo watu hao wanajichanganya nao. Ingesaidia watenganishaji. Kwa sababu hi, upatikanaji wa watu wazushi wa dini na ujinga, watu wa uongo wa turuq(mitazamo, njia) hawatufanyi sisi kusema vibaya juu ya wanachuoni wa kiislam au watu wa kubwa wa njia ya Tasawwuf ambao huduma zao zenye

sahih na ukweli. Al-Imâm Abdullah al-Yâfi'î (alikufa mwaka 768 H. (1367 M. kwenye mji wa Makka) alisema: " Ghawth ath-Thaqalain Mawlânâ Abd al-Qâdir al-Gaylânî 'qaddasa-Allâhu sirruhu-l-azîz[1] karâmât zake zimetambulika sana kiasi kwamba mtu hawezi kuwa na shaka au kuzikanusha kwasababu zimenea kwa njia ya **Tawâtur** na sanadi yake inaminika.

Hairuhusiwi kuita kwa kuiga wengine, mtu anaesali kwamba ni kafiri isipokuwa ukafiri wake unaeleweka kutokana na yeye kuutangaaza wazi na bila kulazimishwa kusema neon au kutumia kitu kinachomfanya kuwa kafiri. Hatuwezi kuweka laana juu ya mtu huyu isipokuwa ieleweke kwamba alikufa katika hali ya ukafiri. Hairuhusiwi pia kuwalaani makafiri. Kwa mjibu huo, ni vizuri kutomlaani Yazîdi.

5. **Nguzo ya Tano ya Imân ni "Kuamini siku ya mwisho (al-Yawm al-âkhir)."** Hi inazia pale mtu anapoodoka dunia na kuendelea hadi siku ya kiyama. Sababu inayofanya siku hiyo kuitwa siku ya mwisho ni kwamba usiku hautokuja tena badea, au kwasababu inakuja bada ya dunia. Siku iliotajwa katika hadith hi sio kama mchana au usiku tunavyojua sisi. Siku hi mana yake ni mda, ni wakati. Kiyama itakuja lini haikutajwa. Wakati gani itakuja hakuna anayefahamu. Hata hivyo, Mtume wetu 'sall-Allahu alaih wasallam' alitaja badhi ya alama zitakazojitokeza kwanza: Hadrat Mahdî atakuja, Îsâ alaihi ssalâm atashuka kutoka mbiguni kwenye mji wa Damascuss (Shâm), Dajjâl atatokea. Ya'jûj na Ma'jûj (Gog and Magog) kama wanavoitwa wataenea kila sehemu. Jua litanzia magharibi, itakuwepo matetemeko makubwa. Mafunzo ya dini yatasahauliwa. Ufisadi, mabaya vitakithiri. Watu Wapagani, wanaokwenda kinyume na maadili, wadanganyifu watakuwa vyongozi. Amri zake Allahu ta'âla hazitamrishwa kutekelezwa. Mambo ya Harâm yatafanywa kila sehemu. Moto utatoka yemen. Mbingu na milima vitapasuka vipande vipande. Jua na mwezi vitazimwa na kuwa giza. Mabahari yatajichanganya na kuchemka halafu yatakauka.

Waislam wanaotenda maovu wanaitwa **(Fâsik)**. Mafâsik na

---

kuheshimika zimejaza historia. Tunafaa kujua kwamba watu wanaowakashfu ni madhaalimu.

[1] Abdulqâdir Gaylânî alikuf mwaka 561 H. (1161 M.) kwenye mji wa Baghdâd.

makafiri wote wana adhâbu kabrini. Haya bila shaka ni lazima kuaminiwa. Maiti anapotiiwa kwenye kaburi, anafufuliwa kwa uhayi ambao haujulikani, ataona raha au adhâbu ndani ya kaburi. Malaika wawili wanoitwa **Munkar** na **Nakîr**, wanakuja kwa sura ya mtu asiejulikana mwenye kutisha na kuuliza maswala kama ilivyoeleza hadith sharîf kwa uwazi. Maswali ya kaburi, kulingana na badhi ya maulamâ, badhi itatoka kwenye akîda, badhi ya maulama wanasema maswala yote yatahusiana na akîda. Kwa sababu hi, tunafaa kufundisha watoto wetu namna ya kujibu maswala haya: Mola wako ni nani? Dini yako ni ipi? Upo kwenye umma (wa mtume) gani? Kitabu chako ni kipi? Kibla chako ni wapi? Kuhusiana Iman na Itikâdi madhehebu yako ni ipi? Imeandikwa kwenye **Tadhkirat al-Qurtubî**[1] kwamba wale ambo sio Ahl-I sunna hawatoweza kujibu mawsala haya. Wale watakao jibu maswali hayo vizuri kaburi zao zitapanuliwa, hapa dirisha la pepo litagunguliwa. Kila asubuhi na jioni atakuwa anaona fasi yake kwenye pepo, malaika watakuwa wanamtendea wema na kumpa habari njema. Yule atakaeshindwa kujibu, atapigwa na nyondo ya chuma na atapiga kelele ambayo itasikika na kila kiumbe isipokuwa binadamu na majini.

Kaburi lake litafanywa finyu/nyembamba kiasi kwamba mifupa yake itaingiliana. Dirisha la Jahannam litafunguliwa. Kila asubuhi na jioni ataona fasi yake motoni, atadhibiwa katika kaburi hadi siku ya kufufuliwa.

Ni lazima kuamini kwamba kuna maisha bada ya kufa. Bada ya muili na mifupa kuoza na kuwa mchanga na gas, vitarejeshwa tena kwa hali ya muili na nyoyo zitaingizwa kwenye miili iliokuwa inaishi, na kila mtu atafufuka kutoka kwenye kaburi lake. Ndio kwanini siku hi inaitwa siku ya **Qiyâma** (kufufuka).[2]

---

[1] Mwandishi wa Tadhkira anaitwa Muhammad Kurtubî Mâlikî alikufa mwaka 671 H. (1272 M.). Muhtasar-I Tadhkira-I Kurtubî kilichapishwa upya na Hakîkat Kitâbevi mwaka 1421 H. (2000 M.)

[2] Mimea kunyonya carbon dioxide kutoka kwenye hewa, maji na chunvi yani dutu madini kutoka kwenye udongo na kuviunganisha pamoja na kuumba dutu za kikaboni, viungo vyetu hai. Inafuahamika leo kwamba mmenyuko kemikali inayochukuwa miaka inaweza kutokea chini ya sekunde endapo catalyst (kichocheo) kimetumika. Vile vile, Allahu ta'âla atajumuisha maji, carbon dioxide na dutu madini ndani ya kaburi na kuumba dutu za kemikali na viungo hai ndani yam da mchache. Mukhbir-I Sâdiq (msemaji ukweli yaani mtume) alisema

viumbe hai wote watakusanywa kwenye eneo linaloitwa **Mahshar**. Kila mtu daftar lake kwa kupeperushwa litakwenda kwa mwenyeje. Allâhu ta'âla, muumbaji wa ulimwengu, mbingu, nyota na chembe zote atayafanya haya kutokea. Mtume wa Allâhu ta'âla 'sall-Allâhu alaih wa sallam' alisema kwamba haya yatatokea. Anayoyasema bila shaka ni ukweli. Bila shaka yote yatatokea.

Watu wema na wazuri watapewa madaftari yao kwa mkono wa kulia, waovu na wabaya watepewa kwa nyuma au mkono wa kushoto. Matendo mema na mabaya, makubwa na madogo, yaliotendwa kwa siri na ya wazi yote yatakutwa yameandikwa kwenye daftari. Hatta yale ambayo hayakujulikana kwa malaika wawili **(kirâman kâtbiin)** yatasemwa ima kwa njia ya viungo vya muili au na Allâhu ta'âla, kila kitu kitaulizwa na kitahisabiwa. Kwenyw mahshar mambo yote ya siri Mungu atakapotaka yatafichua. Malaika wataulizwa mlifanya nini dunian na ulimwengu? Mitume alayhim salaam wataulizwa walifundisha vipi amri za Mungu kwa waja wake? Pia kila mtu ataulizwa alimtii vipi mtume wake na yaliofundishwa na mitume mlitekeleza vipi? haki zilizopo Kati yenu mlizitunza vipi wataulizwa? Kwenye mahshar, watu wenye Imân na wenye matendo mema na tabia nzuri watazawadiwa na kutunzwa, na watu wabaya wenye matendo mabaya na tabia mbaya watapewa adhabu kali.

Allâhu ta'âla kwa uadilifu na ihsani yake miongoni mwa waumini waliotenda madhambi makubwa na madogo atawasamehe wale atakaotaka. Mbali na shirk na ukafiri, kila dhambi akitaka atasamehe, akitaka kwa uadilifu wake kwa madhambi madogo pia watadhibiwa. Makafir wenye kitabu na bila kitabu yani wale ambao hawamini kwamba Muhammad 'sall-Allahu alaih wasallama' ni mtume kwa watu wote, na wanaokata hata moja kati ya mamrisho na makatazo yake, na wakafa katika hali hi, bila shaka watatupwa kwenye Jahannam na watadhibiwa milele.

Kwenye siku ya kiyama, patakuepo na **Mizân** ambayo ni tofauti na zile tunazojua, mizani hi itatumika kupima vitendo na tabia. Itakuwa kubwa kiasi ambacho mmoja kati ya mikono yake ni sawa na mbingu na ardhi. Mizan ya matendo meema itakuwa inangaa na

---

kwamba tutarejeshwa kwenye uhai mwengine namna hi. Na elimu ya science inaonyesha kwamba haya tayari yanafanyika duniani.

itakuwa upande wa kulia wa Arsh ambapo inapatikana pepo, na mizani ya matendo maovu itakuwa nyeusi na itakuwa upande wa kushoto wa Arsh ambapo unapatikana moto. Vitendo, maneno, mawazo na mitazamo inayofanywa hapa duniani itakuwa na sura huko, na matendo meema yatakuwa na sura yenye kungaa na maovu yatakuwa na sura nyeusi na mbia itapimwa kwenye mizani hi ambayo haifanani na mizani za dunia ; ilisemwa kwamba mkono wenye uzito zaidi utapanda juu na ule hafif utashuka chini. Kulingana na badhi ya wanachuoni, itakuepo mizan tofauti tofauti. Na wengine wengi walisema: " Dini haijaonyesha wazi idadi ya mizani na zitakuaje, kwa hivyo ni vizuri kutofikiria kuhusu mizani."

Patakuwepo na daraja linaloitwa **Swirât**, ambalo litajengwa juu ya moto kwa amri ya Mwenyezi Mungu. Kila mtu atambiwa kuvuka daraja hilo. Siku hiyo, mitume wote wataomba: " Ewe Mungu! Towa salama! Watu wa pepo watavuka daraja hili kwa uepesi na kuingia pepo. Miongoni mwa hawa watavuka kwa mwendo kama radi, wengine kama upepo na wengine kama farasi inayokimbia. Sirat hi ni nyembamba kuliko nywele na kali kuliko kisu. Dunian kufuata uislam ni kama hivyo. Kufuata Uisilam kwa ukweli ni kama kuvuka daraja (swirat). Hapa dunian wale wanaopambambana na nafsi zao (matamanio) kwa nguvu basi huko watavuka sirat kwa uwepesi na kwa raha. Wale wasofuata Uislam kwasababu ya nafsi (matamanio) yao watavuka daraja (Swirat) kwa ugumu. Kwa sababu hi, njia sahih inayoelezea na Uislam Allâh ta'âla aliipa jina la **"Swirât al-Mustaqîm."** Mfuano wa jina hili kwa wanaofuata Uislam ni kama kuvuka daraja la swirat. Watu wa moto, badala ya kuvuka Sirat watanguka kwenye moto.

Kutakuwa na chemchem (hodhi) inayoitwa **Hawd al-Kawthar** ambayo ni kwa ajili ya mtume wetu Muhammad sallah alaih wa sallam. Urefu wake ni mwendo wa mwezi mzima. Maji yake ni meupe kuliko maziwa, harufu yake ni nzuri kuliko misk. Glasi zilizoizunkunguka ni nyingi kuliko nyota. Mwenye kunywa kuonja maji yake hata mara moja hatopata kiu tena hata akiwa kwenye moto Jahannam.

Inafaa kuamini kwamba **Shafâ'a** (maombolezi) ni ukweli. Mitume, mawalî, waumini, malaika na wale watakaokubaliwa na Allah watawaombea wale waliotenda maovu madogo na makubwa na walikufa bila kutubu, na maombi yao itakubaliwa. Mtume wetu 'sall-Allâhu alaihi wa sallam' alisema: **"nitawaombea wale waliotenda maovu makubwa ndani ya umma wangu."** Kwenye

Mahshar Shafâ'a(maombolezi) itakuwa ya aina tanu:

Ya kwanza, wenye dhambi bada ya kuchoka kutokana na msururu na kusubiri kwa mda mrefu kwenye sehem ya mahshar, wataomba kwamba mahisabu yao yafanywe haraka. Na kutakuwa na shafâ'a kwa hili.

Ya pili, kutakuwa na shafâ'a kwa ajili ya maswali kufanyika kwa uwepesi na haraka.

Ya tatu, kutakuwa na shafâ'a kwa waislam wenye dhambi ili wasianguke kutoka sirat na kuingia moto na wataokolewa kutokana na moto.

Ya nne, kutakuwa na shafâ'a kwa waislam wenye dhambi kutolewa motoni.

Ya tano, kutakuwa na shafâ'a kwa ajili ya kupandisha waislam ngazi za juu ndani ya pepo, ndani ya pepo kuna neema zisizohesabika na wataishi milele, pepo ina ngazi nane. Kila mtu ngazi zake zitategemea kiwango cha vitendo vyake.

Pepo na moto vipo sasa hivi. Pepo ipo juu ya mbingu ya sabaa. Jahannam ipo chini ya kila kitu. Kuna pepo nane na Jahannam sabaa. Pepo ni kubwa kuliko dunia, jua na mbingu. Jahannam ni kubwa kuliko jua.

6. **Nguzo ya mwisho kati ya nguzo sita za Îmân ni " ni kuamini kadar, kwamba kheri na shari yanatokana na Allâhu ta'âlâ."** Meema na mabaya, advantage na hatari, mapato na hasara vinayomwandama binadam vyote ni makadirio yake Allâhu ta'âlâ. 'Qadar' maana yake kilugha ni 'kupima wingi; uwamuzi na amri. wingi na ukubwa pia inatumika. Makadirio ya Allâhu ta'âla ya milele kwa kuwepo kitu inaitwa **qadar**. Kutokea kwa qadar kunaitwa **qadhâ**. Qadhâ na qadar vinatumika kwa maana moja. Kulingana na hili qadhâ maana yake ni madakiriyo ya Allahu ta'âla kwa vitu vitakavyoumbwa kwanzia mwanzo hadi mwisho wa dunia. Na kadari maana yake ni vitu vyote vikiumbwa kwa wingi au kidogo kuambatana na qadhâ. Allahu ta'âla alijua mwanzo kila kitu kitakachotokea. Elimu yake hi inaitwa **Qadhâ na Kadar**. Wanafalsafa wa girik walisema hi ni inâyet-I ezeliyye (neema ya milele). Viumbe wote walitoka kwenye qadhâ hiyo. Pia kuumbwa kwa vitu kutokana na elimu yake ya zamani inaitwa qadhâ na qadar. Ili kuamin kadar tunafaa kujua na kuamini kwamba Allahu ta'ala ikiwa alitaka kumba kitu huku nyuma, basi bila shaka kitatokea kama alivyotaka, kwa kiwango kidogo au kwa wingi, haiwezekani kutotokea kitu

alichotaka kuumba wala kutokea ambacho hakutaka kuumba.

Wanyama wote, mimea, viumbe bila uhai [vigumu, kioevu, gas, nyota, molekuli, atomi, elektroni, mawimbi ya sumakuumeme, kwa ufupi kila mwendo wa kila kiumbe, matukio ya kimwili, athati za kemikali na nuklia, nishati, matukio ya fizioloji kwenye viumbe hai] kuepo au kutokuepo kwa kila kitu, matendo mema na mabaya ya binadam, kuadhibiwa kwao hapa dunian, na badae na kila kitu vilikuwepo kwenye elimu ya Allah ya daima. Alijua kila kitu zamani. Vitu vinavyotokea kutoka kwenye umilele mda uliopita hadi milele ya badae, upekee wake, matembezi yake na kila tukio, yanaumbwa na Yeye kulingana nay ale aliyoyajua mwanzo. Matendo yote mema na mabaya ya binadam, Imani zao au ukafiri wao, matendo yao yote, yanayofanywa kwa hiyari au bila hiyari, yanaumbwa na Allâhu ta'âla. Ndio yeye pekee anayeumba na kufanya kila kitu kitokea kwa njia ya as'bâbu. Anaumba kila kitu kupitia badhi ya njia(as'bâb).

Kwa mfano, moto unawake, kwa uhakika Allah ndiye anayeufanya uchome. Moto hauna athari yoyote kuhusiana na kuchoma. Lakini desturi ni kwamba moto usipungana na kitu, basi hatengenezi kuchoma.[1] anyechoma ni Allâhu ta'âla pekee. Anaweza kuchoma bila moto pia, lakini ni dasturi yake kuchoma kwa moto. Asipotaka kuchoma, anazuia kuchoma hata ndani ya moto. Hakuchoma Ibrahîm

---

[1] Moto haufanyi kitu Zaidi ya kutoa joto. Sio moto unaounganisha kabon na hidrojeni na oksijeni ndani ya dutu za kikaboni au kusambaza harakati za elektroni. Wale ambao hawawezi kuona ukweli wanadhani moto unafanya hivi. Anayechoma, anayefanya kitendo cha kuchoma, sio moto. Wala sio oksijeni. Wala sio joto. Wala sio harakat za elektroni. Anayechoma ni Allâhu ta'âla pekee. Haya yote, ameumba ili yaweze kuwa sababu za kuchoma. Mto asiokua na elimu, anadhani moto unachoma. Mtu aliemaliza skuli ya msingi, hasemi 'moto unachoma' bali anasema 'hewa inachoma'. Na mtu anayemaliza sekondari pia hakubaliani na hili, anasema hewa ilipo kwenye oksijeni ndio inachoma. Tena mtu aliemaliza high school, anasema kwamba kuchoma hakuhusiani na oksijeni tuu lakini kila kipengele kinachovutia elektroni kinachoma. Lakini aliyemaliza chuo kikuu anazingatia nishati na dutu pamoja. Inaonekana kwamba mtu anaposoma na kujuwa Zaidi anapata kufahamu kwa kina kwamba sababu moja haifanyi kitu kutokea. Mitume 'alaih salâm' ambao walikuwa kwa daraja la juu la elimu na sayansi na ambao walikuwa na uwezo wa kuona kila kitu kwa ukweli wake, na wanachuoni wakiislam, waliofuata nyayo zao, walipata matone kutoka kwenye bahari ya elimu yao, walisema kwamba leo vitu vinavudhaniwa kuchoma, vina sababu na muumbaji ambaye ni Allahu ta'âla.

‘alaih salam’ kwenye moto; kwasababu alimpenda sana, aliachilia mbali dasturi yake. [bila shaka, anaumba dutu kusababisha moto usichome. Wakemia wamevumbua dutu hizi.]

Allâhu ta’âla angependa, Angeumba kila kitu bila sababu, kuchoma bila moto, tungeshiba bila kula. Kuruka bila ndege. Kusikia habari kutoka masafa marefu bila radio. Lakini kwa neema zake juu ya waja wake ameumba kila kitu na kukiwezesha kutokea kwa sababu. Alitaka kutengeneza vitu maalum kupitia sababu maalum. Alificha kazi zake chini ya sababu zake. Uwezo wake aliuweka chini ya sababu zake. Yule anayemtaka kumtengenezea kitu basi ni lazima atafute sababu za kitu hicho na atafanikiwa.[Anayetaka kuwasha taa anatumia kibiriti. Anayetaka kutoa mafuta kwenye zaytini anatumia machine ya kusaga. Anayeumwa kichwa anatumia aspirin. Anayetaka kuingia pepo na nakupa neema zisizo na kikomo anajambanisha na uislam. Anayejipiga risas na bastola anakufa. Anayekunywa sumu anakufa.

Anayekunywa maji wakati anajasho anahatarisha afiya yake. Anayetenda maovu na kupoteza imaan yake anakwenda Jahannam. Kila sababu inayofuatwa, basi sababu hiyo itakuwezesha kupata kile ilichoumbiwa. Anayesoma vitabu vya kiislam, anajifunza uislam, na anaupenda kasha anakuwa muislam. Anayeish pamoja na wasionadini na wasio na madhehebu na kusikiliza maneno yao anakuwa mjinga wa dini. Wengi ya hao wasiojuwa dini wanakuwa kafiri. Mtu akipanda chombo chochote basi anakwenda huko kinakoelekea.]

Ingekuwa Allâhu ta’âla hajafanya kazi zake kwa kuziwekea sababu, hakuna asingependa usaidizi kutoka kwa mwengine. Kila mtu angeomba kila kitu moja kwa moja kutoka kwa Allah bila kupitia kitu chochote. Hali ikiwa hivi, watu kati yao kiongozi, raia, mfanya kazi, fundi, mwanafunzi, mwalimu na kadhalika uhusiano usingekuepo, sharia za dunia na akhira nazo zingeharibiwa. Isingekuepo tofauti kati ya mrembo na mwenye sura mbaya, kizuri na kibaya, mtiifu na muâsi kati yao isingeonekana tofauti.

Allâhu ta’âla angelipenda, angefanya dasturi zake kwa mfumo mwengine. Kila kitu alikiumba kulingana na dasturi hiyo. Kwa mfano, angelikuwa amependa, angewatia peponi makafiri, wale wanaofuata matamanio yao dunian, wale wanaoumiza wengine na wanaodanganya wengine, na angewatia waumini, wanaoabudu na wema kwenye Jahannam. Lakini âyat na hadith zinaonesha kwamba Hakutaka hivyo.

Allah ndiye anayeumba vitendo vya binadam vyote. Mja ili aweze kufanya harakati anazotaka, ndani mwake ameubiwa **ihtiyar na irada**, na anatenda kulingana na matakwa yake kwasababu ana irada. Mtu anapojaguwa na kutaka kufanya jambo, Allah naye anaumba jambo hilo Akitaka. Mtu asipotaka na asipotamani, Allâhu ta'âla pia asipopenda, basi haumbi kitu hicho. Kitu hicho hakiumbi tuu kwasababu ya matumaini ya mtu. Kuumbwa kwa kitu anachokitaka mtu ni kama moto unaposhika kitu Anaumba hali ya kuchoma na kuwaka. Kisu kikigusa kitu Anaumba kitendo cha kukata. Sio kisu lakini mkataji ndio Yeye. Amefanya kisu kuwa sababu ya kukata. Kwa maneno mengine, anaumba vitendo vya mtu vya hiari kwa sababu ambayo anataka, anapendelea kwa vitendo hivi. Hata hivyo, harakati kwenye maumbile haitegemei kwa hiari ya mtu. Haya Allahu ta'âla pekee akitaka, inaumbwa kwa kutumia sababu nyengine. Hakuna muumbaji Zaidi yake, yeye pekee anaumba mwenendo wa kila kitu, wa jua, chembe chembe, matone, seli, wadudu na atomu, dutu zao na tabia. Hata hivyo kuna tofauti kati ya harakati za dutu zisizo hai na vitendo hiari vya mtu na wanyama: mtu au mnyama anapotaka kufanya, kupendelea na kutamani kitu naye Mungu akipenda pia, Anamfanya mtu au myama kutenda na Allah anaumba kitendo chake. Vitendo vya mtu haviko juu ya nguvu zake. Kwa uhakika hajui hata namna inavyofanyika. [kila harakati za mtu zinatokana na sababu za kimwili na kikemikali.] hakuna hiari katika harakati za visiyo hai. Allah anaumba kuchoma moto unapogusa kitu, na sio kwa njia ya moto kutaka kuchoma ndio unachoma.[1]

Vitendo vya mtu vya hiari vinatokana na hali aina mbili. Ya kwanza chaguo la moyo wake, matakwa na nguvu inahusishwa. Ndio

---

[1] Allâhu ta'âla pia anataka na anaumba mazuri, yenye faida kwa waja wake anaowapenda na kuwahurumia. Hapendi au kuumba mabaya na hatari kwao. Matendo mazuri na yenye faida daima yanatendwa na waja wanaopendwa. Kuna vitu vingi wanavyojutia kwa kushindwa kuvifanya lakini wangejua na kufikiria kwamba vitendo hivyo havijaumbwa kwasababu vingekuwa hatari kwao, basi wasingeyajutia hata kidogo. Badala yake wangefurahi na kumshukuru Allah, ambaye alikadiria zamani kwamba Ataumba vitendo vya binadam vya hiari bada ya nyoyo zao kutamani na kuwa na nia ya kuyafanya; Alikadiria vile. Asingekuwa amekadiria hivyo zamani, Angekuwa daima anaumba hata hiari zetu kwa nguvu, bila hiari, bila sisi kuyatamani. Kuumba kwake hiari zetu bada ya kuzitamani ni kwamba Alishakadiria zamani. Sasa sababu kubwa kwa kila kitu kutokea ni (Irâda) makadirio yake.

kwanin vitendo vya mtu huitwa **kasb** (kujipatia) ambacho ni sifa ya mtu. Ya pili, umbaji wa Allah unatokea. Amri yake Allâhu ta'âla, makatazo, thawab na adhâb vyote vinatokana na kasb aliopewa binadam. Kwenye aya 96 ya sûrat as-Sâffât, Allah anasema: **"Allah Alikumbeni na Aliumba vitendo vyenu."** Aya hi inaonyeshi upatikanaji wa hiari ya moyo na **irâdat juz'iyya** katika kasb ya watu. Inathibitisha wazi kutopatikana kwa ulazima. Ndio kwanin inasemwa kuwa "vitendo vya mtu" kwa mfano, inasemwa Ali kapiga, kavunja. Lakin ni hakika kwamba kila kitu kimeumbwa kwa qadhâ na qadar.

Ili kitendo cha mtu kifanywe na kuumbwa, hiari ya moyo na makadirio yake lazima yawepo kwanza. Mtu anakadiria vitu vilivyomo ndani ya uwezo wake. Kadirio hili au tamani hi inaitwa **kasb** (kujipatia). Marehem Âmidî alielezea kwamba kasb inahusika na kuumbwa kwa vitendo. Hata hivyo, kusema kwamba kasb haina uhusiano na vitendo hiari haina umbaya kwasababu vitendo vinavyokadiria na mtu na vile vinavyoumbwa havitofautiani. Hivyo mtu hawezi kufanya chochote anachotaka; vitu asivyotaka navyo vinaweza kutokea pia. Endapo mtu angekuwa na uwezo wa kufanya kila anachotaka na kile asichotamani kikakosa kutokea, basi asingekuwa mtu bali angedai umungu. Allâhu ta'âla aliwahurumia na kuwaneemesha waja wake na akawapa nguvu na uwezo kiasi wanachotaka ili kutekeleza amri zake na makatazo yake. Kwa mfano, mtu tajiri na mwenye afya nzuri anaweza kuhiji mara moja maishani mwake; anaweza kufunga mwezi mmoja anapouona mwezi wa Ramadhani mbinguni; anaweza kusali sala tano kila siku; anayemilik pesa nyingi au mali kama nisâb bada ya mwaka kupita anatoa robo ya dhahabu au fedha kwa waislam kama zakat.

Hivyo mtu anafanya vitendo hiari vyake anapotaka na hafanyi asipotaka. Allâhu ta'âla ukubwa wake unatambulika hapa pia. Kwasbabu wajinga na wapumbavu hawawezi kufahamu elimu ya qadhâ na qadar, hawamini kile walichosema wanachuoni wa Ahl as-Sunna na kuwa na shaka kuhusu uwezo na hiari ya mtu. Wanafikiri kwamba mtu hana hiari katika kufanya kitu bali analazimishwa. Bada ya kuona kwamba mtu hana hiari kwenye mambo mengine wanawarushia maneno wanachuoni wa Ahl as-Sunna. Maneno yao mabaya haya yanaonyesha upatikanaji wa irada na hiari kwao.

Uwezo wa kufanya au kutofanya kitu unahusiana na **qudra** (nguvu). Kupendelez, kuchagua kufanya au kutofanya kitu kunaitwa **ikhtiyar** (chaguo). Kutamani kufanya ulichochagua ni irâda. Kukubali kufanya kitu au kutokanusha unaitwa **ridhâ** (kuridhia).

Unguvu na irada vikiungana pamoja na irada kufanya kitu kwa ufanisi inaitwa **Khalq** (kuumba) kunatokea. Vikiungana bila ufanisi inaitwa **kasb** (kujipatia). Kila mwenye hiari sio lazima awe mumbaji. Vilevile kila kilichokadiriwa sio lazima kikubalike. Allahu ta'âla anaitwa Khâliq (muumbaji) na Mukhtâr (mwenye hiari), na mtu anaitwa kâsib na mukhtâr.

Allâhu ta'âla anakadiri na kuumba ibada (vitendo vya kuabudu) na maovu ya waja wake. Haliyakua anapenda ibada na anachukia maovu. Kila kitu kinatokea kwa irada yake na kuumba kwake. Kwenye aya 102 ya sûrat al-An'âm, Anasema: **"hakuna Mungu isipokua yeye. Yeye pekee ni muumbaji wa kila kitu."**

Kundi la **Mu'tazila**, kwa kushindwa kuona tofauti kati ya irada na ridhâ, walichanganyikiwa na kusema: "mtu mwenyewe anaumba vitentedo atakavyo." Walikanusha qadhâ na qadar. Kundi la jabariyya nao walichanganyikiwa; hawakujua kwamba hiari inaweza kuepo bila umbaji. Kwa kufikiria kwamba mtu hana hiari walimfananisha na jiwe na kuni. Walisema kwamba watu kamwe hawana makosa. Walisema Allâhu ta'âla ndiye anayesababisha maovu kufanywa. Isingekuepo irada na hiari kwa watu na Allahu ta'âla angekuwa anfanya maovu na mabaya kutokea kwa nguvu kama wanavodai kundi la jabariyya, isingekuwepo tofauti yoyote kati ya mwendo wa mtu anayetupwa chini kutoka juu ya mlima waati amefungwa mikono na migu yake na mwendo wa yule mtu anyeshuka kwa kutembea wakati anangalia hapa na pale. Ukweli ni kwamba mtu wa kwanza anakwenda kwa nguve (analazimishwa hana chaguo) lakini wa pili anakwenda kwa hiari yake. Watu wasioona tofauti kati yake hawaoni mbali. Na wanakuwa hawajamini ayat karim pia. Wanayachukulia mamrisho na makatazo ya Allâhu ta'âla kutofaa na kutokuwa chochote. Kudhania kama walivyosema Mu'tazila au Kadariyya kwamba mtu anaumba vitendo vyake mwenyewe basi ni kutoamini ayat karîm, inayosema **"Allâhu ta'âla pekee ndio muumbaji wa kila kitu,"** na kusema kwamba mtu ni msaidizi wa Allâhu ta'âla.

Mashi'a nao wanasema kama Mu'tazila kwamba mtu anaumba vitendo vyake anavyotaka. Kujenga hoja yao wanatoa mfano wa punda kwamba hata akipigwa viboko havuki maji. Hawa hawafikirie kwamba mtu akitaka kufanya kitu, Allâhu ta'âla naye asipotaka kitu hicho kifanyike, basi Alichotaka Allâhu ta'ala ndio kitakuwa. Hapo inafahamika kwamba maneno ya Mu'tazila hapo inakuwa sio sahih. Yaani binadam, kila anachotaka hakifanyi wala hakiumbwi. Kama

walivyosema, binadam kila anachotaka kinatokea basi Allâhu ta'âla angekuwa ameshindwa. Allâhu ta'âla yuko mbali na kushindwa yaani Hashindwi. Hata hivyo irade yake inakuwa. Ndiye pekee anayeumba kila kitu. Na hivyo alivyo Allahu ta'âla. Kwa watu kusema kama "mtu aliumba hiki," "tumeumba hiki," au "waliumba hiki" ni maneno mabaya. Inakuwa tabia mbaya dhidi ya Allâhu ta'âla. Na inasababisha ukafiri.[1]

Tafsiir ya kitabu **I'tiqâd-nâma** inafikia hapa. Haji Fayzullah Efendi, mwenye kufanya tafsir hi, alikuwa anatoka Kamâh, mji wa Erzincan. Alifundisha kama professor kweny mji wa Soke (Uturuki) kwa miaka mingi, na alifariki dunia mwaka 1323 H. (1905 M.). Mawlâna Khâlid-I Baghdâdî Uthmânî 'quddisa sirruh', mtunzi wa kitabu alizaliwa 1192 H. kwenye mji wa Shahrazûr, kaskazini mwa mji wa Baghdâdi, na alifariki dunia kwenye mji wa Damascuss mnamo mwaka 1242 H. (1826 M.). anaitwa 'Uthmânî kwasababu anatoka kwenye kizazi cha Hadhrat Uthmân Zannûrayn radhiy-Allahu anhu'. Alipokuwa anamfundisha kaka yake Mawlâna Mahmûd Sâhib kuhusu hadith ya pili kwenye kitabu cha Imâm Nawawî **Hadîth-I Arbaîn**, hadith marûfu kama **Hadîth Jibrîl**, awlâna Mahmûd Sahib aliomba kaka yake kuandika ufafanuzi wa hadith hi. Mawlâna Khâlid 'rahmatullah alaih' alikubali ombi hili ili kufurahisha moyo wa kaka yake na akafafanuwa hadith hi kwenye lugha ya kiajami

---

[1] kama ilivyoelezwa juu, harakati za binadamu za hiari, vitu vinavotokea bila hiari yake, hatta vile ambavyo hajapata kusikia, vinatokana na matukio ya kimwili, kikemikali na fiziolojia. Mwana sayansi aliyesoma na kufahamu vizuri anaona haaya mbele ya Mungu kusema "nimefanya hiki" au "nimeumba hiki" kuhusu vitendo vyke vya hiari. Lakini mtu mwenye elimu ndogo, uelewaji na tabia, haoni hahya kusema chochote katika sehemu yoyote. Allahu ta'ala anahuruma juu ya watu wote dunian. Anaumba kila wanachotaka na kuvituma kwa kila mtu. Anaweleza mambo mengi wanayofaa kufanya ili waweze kuishi kwa Amani na furaha hapa duniani, na kupata furaha ya milele badae kwenye maisha yajayo. Anaongoza kwenye njia sahih kila anayemtaka miongoni mwa wale walioacha njia sahih na kufuata njia ya ukafiri nay a uzushi bada ya kudanganywa na nafsi zao wenyewe (matamanio), marafiki wabaya, vitabu hatari na mitandao. Anawavuta kuwelekeza njia sahih. Lakini neema hi hawapi wale waliopindukia na kupita kikomo. Anawaacha ndani ya bwawa la ukafiri ambako walianguka na wakapendelea na kutoamani.

BARUWA YA SHERIF DDIN MUNÎRÎ
“rahimah-Allah ta’âla”

Sherif ddîn Ahmad ibn Yahyâ Munîrî alikufa mwaka (782 H. / 1380 M.), ni mmoja wa wanachuoni wa kiislam waliopata elimu India, aliandika kwenye baruwa ya 18 kwenye kitabu chake cha kiajami **Maktûbât**

“Watu wengi wanakosea kwa kuegemea kwenye dhana na njozi. Badhi ya watu wenye dhana mbovu wanasema: ‘Allâhu ta’âla hana haja na ibâda zetu. Ibâda zetu hazimsaidie. Watu kumuabudu au kumuasi havibadilishi kitu dhidi ya ukubwa wake. Wanasema watu wanaofanya ibâda wanajisumbua na kujichosha bure. Kufikiria namna hi sio sahih. Kutofahamu kwao Uislâm wanasema hivyo. Wanadhani ibâda zimeamrishwa kwasababu zina faida kwake Allah. Dhana hi ni mbaya sana. Ni kama kufikiria kisichowezekana kuwezekana. Ibâda yoyote inayofanywa na mtu anafaidika yeye tu. Allah Anaeleza wazi wazi kwenye aya 18 ya surat Fâtir kwamba ndivyo ilivyo. Mtu mwenye fikira mbovu kama hizi ni kama mgonjwa anayepewa utaratibu wa mlo na daktari lakini hafuati utaratibu huo na kusema, ‘nsipofuata utaratibu haitomathir daktari.’ Ni kweli kusema kwamba daktari hatoathirika. Lakini muathirika ndio yeye. Daktari anampa utaratibu wa mlo sio kwamba daktari anafaidika lakini ni kutibu ugonjwa wa mgonjwa. Anapofuata nasaha ya daktari basi atapona. Na asipofuata, atakufa na kwenda zake, na hili halitomathiri daktari kabisa.

Badhi ya kundi lenye fikira mbovu nao, hawajafanya ibâda hata kidogo na hawajikingi dhidi ya maouvu, yaani hawaufuati Uislâm. Wanasema ‘Allah ni mkarim, mwenye rahma. Anawahurumia waja wake sana. Msamaha wake hauna kikomo. Hatoadhibu mtu yoyote.’ Kweli maneno yao ya kwanza ni sahih lakin wamekosea kwenye maneno ya mwisho. Hapa shaitani inawadanganya na kuwavutia maasi. Mwenye akili hadanganywi na shaitani. Allah ta’âla kama alivyo mkarim, msamehevu, adhabu zake pia ni kali mno. Anawachoma watu. Tunaona hapa dunian anavyowafanya wengi kuishi kwenye umasikini na matatizo. Anawafanya waja wake wengi kuishi kwenye adhâbu bila kusita. Ingawa ni mkarim sana na ni Razzâq (mgawaji wa rizik), hatotoa

hata mkate mmoja hadi pale mazao na kilimo vitakaposhugulikiwa. Ingawa ndiye anayewafanya watu wote kuwa hai, hatomkubalia mtu kuishi bila kula na kunywa. Hatompa shifa mgonjwa ambae hatumie dawa. Anaumba sababu kwa neema za ulimwengu wote kama kuishi, kutopata marazi, kumilik mali, na hasiti kuwanyima neema hizi wale ambao hawatafuti sababu za kuwawezesha kupata neema hizo. Kuna aina mbili za dawa: dawa za kimali na dawa za kiroho. Dawa ya kiroho inayotibu kila ugonjwa, ni kutoa zaka na kuomba dua. Hadith mbili mashihuri zinazohimiza hili. **“tibuni ugonjwa wenu kwa kutoa zaka”** na **“kusoma sana istigfâr, ni dawa ya magonjwa yote.”** Dawa za kimali ni nyingi sana. Inaihitaji uzoefu kuyajua. Kwa kutumia dawa za kiroho kunasaidia kutafuta dawa za kimali pia. Kupata neema za akhira ni kama hivy. Alifanya ukafiri, moyo na sumu inayoua roho. Na uzembe unafanya moyo kuumwa. Dawa isipotumika moyo utaumwa na kufa. Dawa peke ya ujinga na ukafiri ni elimu na ma’rifa. Na dwa ya uzembe ni kusali sala na kufanya ibâda za kila aina. Hapa dunian, mtu anapokunywa sumu na halafu akasema, ‘Allah ni mwenye rehema, na atanikinga dhidi ya hatari ya sumu,’ atakuwa mgonjwa na atakufa. Mtu mwenye kuharisha akinywa mafuta ya kupikia au (mwenye kisukari akila vitamu au vyakula vya wanga), ugonjwa utazidi. Kwakuwa mwili wa binadam ni nyeti, vitu vilivyo lazima ni kibao [kama chakula, mavazi na makazi.] Hivi kuvipata na kuvitumia kama inavyostahiki kulingana na Uislam, ni vigumu kujianda. Vitu hivyo ili vitumike kirahisi na kwa raha, uwezo unaoitwa **Nafs** umeumbwa ndani ya mtu. Hakuna sababu ya kuumba uwezo hu kwenye wanyama. Nafs inataka vitu vilivyo lazima kwa mwili vifanywe. Nafs inafurahia kufanya vitu hivyo kwa kupita kiasi. Matakwa ya Nafs inaitwa **Shahwa**. Shahwa isiposhauriana na akili, na ikafanya kupita kiasi kinachotakikana, inahatarisha moyo na mwili na wengine na linakuwa kosa. Angalia kwenye **Endless Bliss** (Furaha bila kikomo) ukurasa wa 32.

Kundi lengine lenye fikira mbovu nalo wanafanya **riyâda** kwa kujiumiza njaa. Hivyo wanataka kuondo chanzo cha shahawa, hasira na burudani zao ambazo haziendani na Uislam. Wanadhani Uislam unamrisha kuziondoa. Bada ya kukaa mda mrefu na njaa wanajikuta matamanio yao mabaya hayajaondoka, na mwhisho wanasema Uislam uliamrisha kitu ambacho hakifanyi. Wanasema: ***‘Amri ya Uislam hi haifanyiki. Mtu hawezi kujiokoa kwa kitu alichoumbwa nacho. Kujaribu kujiokoa kwa haya ni kama kujaribu kumfanya mtu mweusi kuwa mweupe. Kufanya kitu kisichowezekana ni kupoteza umri wa mtu bure.’*** Wanafikiria vibaya na wanafanya kazi mbaya. Hata hivyo, kusema kwao kwamba Uislam unamrisha hivi ni ujinga mkubwa na

upumbavu. Kwasababu Uislam hauamrishi kuondo sifat za kiutu kama hasira, shahwa. Kusema hivyo basi ni kuusingizia Uislam. Ingekuwa Uislam umeamrisha hivi basi Muhammad 'alaihis-salâm' mwenye dini ya Uislam asingekuwa na sifat hizi. Kwa kweli, alisema: **'mimi ni binadam pia kama wengine, nami nakasirika.'** Mara kwa mara alionekana amekasirika. Kukasirika kwake mar azote kulikua kwa ajili ya Allâhu ta'âla. Allah anawasifu watu **'wanaoshinda hasira zao'** kwenye kur'an karîm sûrat Âl-I Imrân aya ya 134. Hawasifu wasiokasirika. Mtu mwenye fikira mbaya, kusema kwake kwamba mtu anafaa kuondoa shahwa yake ni uongo mkubwa. Kitendo cha Mtume 'sallallahu alaih wasallam' kuoa wake tisa, kinaonyesha wazi kwamba maneno ya mtu huyu ni uongo. Mtu akipoteza shahwa yake anairejesha kwa kumeza dawa. Hasira nazo ziko hivyo. Mtu anatumia sifat ya hasira kulinda mkewe na watoto wake. Dhidi ya madui wa Uislam kwa msada wa sifa hi jihad inafanyika. Kupitia shahwa, mtu mwenye watoto anasifiwa na kuheshimiwa bada ya kifo chake. Hivi ni vitu vilivyopendwa na kusifiwa na Uislam.

Uislam hauamrishi kutokomeza shahwa na hasira lakini vyote viwili kuvyendesha na kuvitumia kama ulivyosema Uislam. Ni sawa na mpanda farasi au mbwa wa kuwinda sio lazima kuacha farasi au mbwa lakini kuwafuga kuweza kunufaika na faida zao. Yaani shahwa na hasira ni kama mbwa wa muindaji na farasi yam panda farasi. Bila ya hivi viwili neema za akhira haziwindwi. Lakini ili kunufaika kutoka kwa hizi, ni lazima kuchukuwa mafunzo kama ya Uislam yanayofaa. Yasipochukuwa mafunzo, yakapindukia kiasi na kuvuka mipaka, yanampeleka mtu kweneye hasara. Kufanya Riyâda, sio kutokomeza sifat mbili hizi, lakini kuzipa mafunzo na kuzifanya kufuata Uislam. Na hili linawezekana kwa kila mtu. Ustaraabu sio kutumia nguvu za atomic na kufanya vitu kama ndege za kivita. Usitaraabu ni kutumia hivi kuwahudumia watu. Na haya inatumika kwa kufuata Uislam.

Tukija kwenye kundi lenye fikira mbaya la nne, hawa wanajidanganya wenyewe wanasema: ***(kila kitu kishakadiriwa zamani. Motto kabla hajazaliwa, ni wazi kwamba atakuwa Sa'îd (mwema) au Shaqî (sio mwema). hi haitabadilika badae. Kwa hivyo hakuna haja ya kufanya ibâda)***. Mtume 'sallallahu alaih wasallam' alipokuwa anaelezea qadhâ na kadar kutobadilika na kwamba kila kitu kishakadiriwa zamani, masahaba nao walisema hivi (yaliokadiriwa zamani tunayamini. Tusifanye ibâda). Lakini Mtume sallallahu alaih wasallam aliwajibu kwamba, **'Fanyeni ibâda! Ni rahihi kwa kila mtu kufanya kile alichokadiriwa zamani'**. Yaani mtu aliekadiriwa kuwa sa'îd zamani dunian anafanya vitendo vya sa'îd. Kutokana na haya

inafahamika kwamba, watu waliokadiriwa kuwa sa'îd zamani wanatekeleza ibâda na wale waliojaliwa kuwa shaqî wanamuasi Mungu ni sawa na ukweli kwamba watu walijaliwa kuishi na afya nzuri wanakula chakula na wanameza dawa na wale waliojaliwa kuwa wagonjwa na kufa hawali na hawamezi dawa. Watu ambao hatima yao ni kufa kwa njaa au ugonjwa hawawezi kufaidika na chakula au dawa. Njia za kupata mali ziko wazi kwa mtu aliejaaliwa kuwa tajiri. Mtu aliejaaliwa kifo chake mashariki basi njia zinazompeleka magaribi zinafungwa. Kulingana na tunayosikia, Azrâ'îl alaih salâm alipomtembelea nabii sulayman 'alaih salâm' aliangalia kwa umakini mmoja kati ya waliokuepo naye, huyu mtu alipata hofu kutpkana na macho ya Malaika. Azrâ'îl alipokwenda huyu mtu akamuomba nabii Sulayman 'alaih salam' kuamrisha upepo kumpeleka kwenye moja kati ya miji ya magaribi ili aweze kumkimbia Azrâ'îl 'alaih salam'. Azrâ'îl 'alaih salam' aliporudi, Sulayman 'alaih salam' alimuuliza kwanini alikuwa anagalia mtu yule kwa uchungu. Azrâ'îl 'alaih salam' alisema, 'nimeamrishwa kuchukuwa roho yake huko magaribi bada ya saa. Lakini nlipomuona kwenye kundi lako, sikukatisha kumwangalia kwa kushangaa. Badae nmekwenda zangu magaribi kutekeleza amri na nikamuona huko nikachukua uhai wake. [kisa hiki Jalâlu ddîn Rûmî amekieleza kwa urefu katika kitabu chake Mathnawî, alikufa mnamo mwaka 672 H. (1273 M.) Konya/Uturuki.] inaonekana kwamba makadirio ya zamani sio amri lakini ni Elimu. Angalia ukurasa wa hamsin na saba! Mtu huyu aliogopa Azrâ'îl 'alaih salam' ili kutimiza makadirio ya zamani. Sulayman 'alaih salam' naye alitii amri hiyo. Makadirio ya zamani yalitekelezwa kwa njia ya mtiririko wa sababu. Vile vile mtu aliejaliwa kuwa sa'îd (mwema) zamani atapata neema yakuwa na iman na kurekebisha vitendo vyake vibaya kupitia riyâda. Aya ya 125 sûrat al-An'âm inasema: **'Basi yule ambaye Mwenyezi Mungu anataka kumuongoza anauweka Uislam kwenye kifua chake.'** Mtu aliekadiriwa kuwa shaqî zamani, tuseme aliejaliwa kwenda moto, anapata wazo kwamba, 'hakuna haja ya kufanya ibâda. Ilishajaliwa zamani kwamba mtu atakuwa sa'îd au shaqî.' Hatekelezi ibâda kwasababu ya wazo hili, kutotekeleza kwake ibada kwasababu ya wazo hili inaonyesha kwamba alijaaliwa kuwa shaqî zamani. Vile vile mtu aliejaliwa ujinga anapata wazo kwamba 'kila kitu kishajaliwa zamani. kusoma au kujifunza hakutokuwa na faida kwa mtu kama alijaaliwa kuwa mjinga.' Kwa hivyo hasomi wala hajifunzi kitu chochote. Anabaki mjinga. Kama mtu alijaaliwa kupanda na kuvuna mazao mengi, anapata nguvu za kupanda mbegu kwenye shamba lake. Kwa hali hi ni sawa na wale waliojaaliwa kuwa sa'îd zamani wanapata iman na

kuabudu na wale waliojaaliwa kama shaqî wanakanusha na kuasi. Mpumbavu, kwakushindwa kuelewa haya, wanasema, ‘iman na ibada vınauhusiano gani kuwa sa’îd zamani, au ukafiri na uasi kuwa shaqî?’ kwa hoja zao fupi, wanaribu kufahamu hili kwa kulinganisha na kutatua kila kitu kwa kutumia akili zao. Lakini hoja ya binadam ni ndogo, na ni ujinga au upumbavu kujaribu kuelewa vitu vilivyo Zaidi ya hoja. Wale wanaofikiria hivyo wanafaa kuhukumiwa kuwa wapumbavu. Îsâ aleyhi ssalâm anasema kwamba, kuwaponyeha waliozaliza wakiwa vipofu, hatta kufufua waliokufa uwezo haukuwa wangu, lakini sikuweza kumueleza mjinga ukueli wa maneno haya. Allâhu ta’âla kwa elimu yake isio na kikomo na hikima yake anawapandisha daraja badhi ya waja wake hadi daraja la malaika. Hatta wanawapita malaika. Badhi yao wanashushwa vyeo vyao pia na kuwa kama mbwa na unguruwe. Tafsir ya baruwa ya kumi na nane inaishia hapa.

Kitabu cha hazrat Sherefuddîn Ahmad bin Yahyâ Munîrî cha **Maktûbât** kuna baruwa mia moja. Zilikusanywa mwaka 741 H. [1339 M.] na kuchapishwa mwaka 1329 H. [1911 M.] India. Istanbul nako kwenye maktaba ya Sulaymaniyye nakala ilioandikwa kwa mkono ipo. Baruwa ya sabeen na sita inasema kwamba:

‘Sa’âda’ maana yake ni ‘kustahiki pepo.’ And **‘Shaqâwa’** maana yake ni ‘kustahik moto.’ Sa’âda na shaqâwa ni kama hazina mbili za Allâhu ta’âla. Funfuo za hazina ya kwanza ni utiif na ibâda. Fungo za hazina ya pili ni mâsiya yaani madhambi. Allah ta’âla kila mtu atakuwa Sa’îd au Shaqî alijua zamani. Elimu hi inaitwa **Kadar**. Mtu aliejulikana kwamba atakuwa sa’îd (mwema) nyuma basi anamtıı Allahu ta’âla. Na yule aliyejulikana kwamba atakuwa shakiyy, mara kwa mara anatenda maovu. Duniani saeed (mwema) au shakiyy (muovu) anatambulika kutokana na vitendo vyake. Wanachuoni wanaofikiria kwenye akhira, hivi ndivyo wanavyofahamu saeed na shakiyy. Lakin watu wa dini waliozama na dunia hawaelewi hili. Kila heshima na Baraka vinapatikana kwa sababu ya kumuabudu Allahu ta’âla. Kila mabaya na matatizo ni mafanikio ya kutenda maovu. Shida na bala juu ya kila mtu yanatokana na kutenda maovu. Furaha na utulivu navyo vinapatikana kwa njia ya kumtii Allah.[1] Jerusalem kwenye msikiti wa Aqsa palikuwepo na mtu mmoja alieabudu kwa mda mrefu umri wake wote

---

[1] Hizi ndio sharia za Allah tukufu. Hakuna anayeweza kubadilisha hili. Tusichukulie vitu vinavyonekana vyepesi na vitamu kwa nafsi zetu kama sa’âda. Na wala tusifikirie vitu vinavyonekana vigumu na vichungu kwa nafsi zetu kama shaqâwa.

lakini kwa kutojifunza masharti ya ibada na ihlasi, alipoacha sujudi moja tu aliharibu na kuangamia. Hata hivyo umbwa wa Ash'âbul kahfi hali yakuwa chafu lakini kwasababu alitembea pamoja na watu wema(siddik) alipandishwa cheo ambacho hakikadiriki. Hali hi inawashangaza watu. Kwa karni nyingi wataalamu wameshindwa kutatuwa siri hi. Akili za mtu haziwezi kufahamu hikima iliomo. Adam alayhi salam alikatazwa kula ngano lakini Alimuacha akala kwasababu alijua mwanzoni kwamba ataila. Aliamrisha shaitan kumsujudia Adama alayhih salam na alipendekeza kutomsujudia kwake. Alituamrisha tumtafute illa hakujaalia wale wasio na ikhlasi kumpata. Bada ya kusema njia ya Mungu hatujaifaham hawajasema kitu kingine. Inakuwaje sisi tuseme. Hana haja na Imani za watu na kufanya ibada kwao. watu kuwa makafiri na utendaji maovu wao haumpi hasara. Hana haja na viumbe wake. Alifanya Elimu kuwa sababu ya kusafisha dhuluma, na ujinga kuwa sababu ya kutenda maovu. Elimu ni chanzo cha iman na twâat vile vile ujinga nao ni chanzo cha ukafiri na maovu. Twâat hata ikiwa ndogo basi isipotezwe! Na ovu hata likionekana dogo sana basi lisikaribiwe. Wanchuoni wa kiislam wanasema kwamba mambo matatu yanasababisha mambo matatu, Twâat; ni sababu ya kupata radhi za Allahu ta'âl. Kutenda maovu ni sababu ya gadhabu za Allah. Kuwa na iman ni sababu ya kupata heshima na sifa njema. Kwa sababu hi tunafaa kuepuka sana kutenda maovu madogo pia. Hasira za Allah zinaweza zikatokea kwa sababu ya maovu. Kila muumini anafaa kuheshimiwa.

Muumin huyu anaweza akawa mja anayependwa na Allah. Makadirio ya kila mtu yaliofanywa mwanzoni kamwe hayabadilishwi. Muislam alietenda maovu tuu na hakumtii Allah hata kido, Allahu ta'âla akipenda atamsamehe. Surat Bakara aya ya thelathin Malaika waliposema **(Ey Mola! Kwanini unamuumba mtu ambaye atafanya ufisadi kwenye dunia na kumwaga damu)** Mungu hakusema kwamba hawatofanyi ufisadi lakini Alisema **(najua msiojuwa nyinyi)**. Alimanisha kwamba nafanya yanayostahiki kutoka kwenye yasiostahiki. Nasogeza yalioko mbali. Nawafanya kuwa wenye heshima wale wenye udhalilifu. Nyiye mnangalia kwenye matendo yao. Lakini mimi nangalia yaliomo kwenye nyoyo zao. Nyinyi mnajangalia kuwa hamtendi maovu. Lakin wao wanaimani na rahma zangu na wanaomba msamaha. Kama navyotaka kutotenda maovu kwenu ndivyo navyotaka kusamehe waislam madhambi yao. Hamjui navyovijuwa. Nawafanya waumini wapate neema zangu za milele. Tafsiir ya baruwa ya sabueen na sita inaishia hapa.

Sherefuddîn Ahmad bin Yahyâ Munîrî 'rahmatullâhi ta'âlâ' alifariki

mnamo mwaka 732 H (18830 M). aliish kwenye mji wa Bihar, India. Kaburi lake lipo huku pia. Munir ni moja ya jina la vijiji vilivyopo kwenye mji wa Bihar. Hali yake imeelezwa kwa urefu kwenye kitabu **Akhbârul akhyâr** kilichoandikwa na Shah Abdulhaq Dahlawî ‘rahmatullahi ta’âla. Kitabu hiki kipo kwenye lugha ya kiajami, na kilichapishwa kwenye mji wa Diobend, India mwaka 1332 H. (1914 M), na badae kwenye mji wa Lahor, Pakistan. Vitabu hivi; **Irshâd-us-sâlikîn**, **Ma’din-ul-ma’ânî** na **Maktûbât** ni vitabu muhimu sana.

Imâm Rabbânî “rahmatullahi alayh” kwenye vitabu vyake tofauti anasema kwamba, mamrisho ya Allâhu ta’âla yanaitwa **Farz**. Makatazo yake yanaitwa **Harâm**. Yalioachwa wazi bila kubainishwa kwamba ni Farz au Harâm yanaitwa **Mubâh**. Kitendo cha kufanya yalio farz na kuepuka yalio haram na kufanya yalio mubaha kwa kumridhisha Allah kinaitwa **Ibadat**. Ibadat ili iweze kuwa sahih na kukubaliwa, yani ikubaliwe na Allah, ni lazima upate **İlm** (elimu) yani kusoma masharti yake, halafu **Amel** (utekelezaji) yani kutekeleza ipasavyo pamoja na **Ikhlâs** (ihlas) yani nia njema. Ihlâs, ni kufanya kitu bila kufikiria manufaa ya kidunia kama pesa, cheo, kupata umarufu, lakini kwakuwa ni mamrisho ya Mungu, na kupata ridha yake na upendo wake. Elimu inapatikana kwa kusoma vitabu vya fikh pamoja na ustadh, Ihlâs nayo inapatikana kusoma vitabu vya tasawwufu na kusikiliza maneno ya mawali na hali zao na kufuata nyendo zao. Elimu katika Uislam ni ya aina mbili; elimu ya dini na elimu ya sayansi. Ni lazima kujifunza kutokana na mahtaji. Kwa mfano; kujua matumizi na kipimo cha dawa na anayetaka kutumia umeme kujifunza ni lazima kabla. Asipojifunza inaweza kuwa sababu ya kifo.

Muislam asiefanya ibada kwa sababu ya uvivu au kwa kuwafuata marafiki wabaya akifa bila kutubu, hata akiwa anamini farz na haram, atachomwa kwenye Jahannam kadir madhambi yake. Mtu asipojifunza farz, hata akijua lakini akakosa kuipa thamani na kujua umuhimu bila kusikitika na kumuogopa Mungu basi mtu huyu anatoka kwenye uislam na anakuwa kafir. Atachomwa kwenye Jahannam milele. Na yule anayefanya haramu hivyo anavyokuwa.

Ibadat inapofanywa bila kupata elimu kuhusu ibada hiyo haiwi sahih hata mtendaji akiwa ametenda na ihlas. Anakuwa kama hajafanya na atachomwa kwenye Jahannam. Ibadat ikifanywa kwa kujua na kuzingatia sharti zake basi inakuwa sahih. Mtendaji anaokolewa dhidi ya Jahannam. Lakini asipofanya na ihlas, ibada hi haitokubaliwa pamoja na matendo mengine. Na hawezi kupata thawabu. Inafundishwa kwamba ibada yake na wema wake na hasanâti zake hazitokuliwa na Mungu. Ibadat zinazofanywa bila elimu

na ihlas hazina faida. Ibada hizo haziwezi kumuokowa mtu dhidi ya ukafiri, dhambi na adhabu. Wanafiki wengi wanaofanya ibada hivi na kufa kama kafir wameonekana maisha yote. Ibada zinazofanywa na elimu na ihlas, zinamuokoa mtu kutokana na ukafiri, madhambi na kumfanya mwenye heshima dunian. Pia kwenye siku ya kiya Mungu aliahidi kumuokoa dhidi ya adhabu za Jahannam katika surat Mâida aya ya tisa na katika surat Asri. Ahadi ya Allah ni ya kweli. Ahadi anayotoa bila shaka anaitekeleza.

Allah ta'âla naye analipiza kisas kwa njia ya waja wake.
Kwa wale wasiokuwa na 'ilm-i-ladunnî hudhania haya yametendwa na mja.

Kila kitu ndio muumbaji, lakini inatekelezwa na mikono ya waja.
Usidhani kitu hata kidogo kupiga hatua bila nguvu za Mungu.

ALLAH YUPO NA MMOJA, ZAIDI YAKE VIUMBE VYOTE HAVIKUWEPO NA TENA VITATOWEKA.

Tunatambua vitu viliviotuzunguka kwa kutumia viungo vya hisi. Vitu vinavio athiri viungo vyetu vya hisi vinaitwa **matukio** au **viumbe**. Viumbe vinavyo athiri hisia zetu tano vinaitwa **tabia** au **sifa** na vinatofuautishwa kwa njia hiyo hiyo. Mwanga, sauti, maji, hewa na nyenzo za kioo vyote ni viumbe; vyote vipo. Viumbe vilivyo na kipimo, uzito, ujazo au kwa namna nyengine vinavyochukuwa nafasi kwenye uwazi vinaitwa **Dutu** au **maada**. Maada zinatofuautishwa moja kwa nyengine kulingana na tabia zao. Hewa, maji, jiwe na glass (kioo) ni maada tofauti. Mwanga na sauti sio maada kwasababu havichukuwi nafasi uwazini wala havina uzito. Kila kiumbe kina **nishati** yani **(uwezo)**; tuseme, vina uwezo wa kufanya kazi. Kila maada ipo katika hali tatu: yabisi, kioevu na gesi. maada zilizopo kwenye hali ya yabisi zina umbo. Kioevu na gesi zinachukua umbo la chombo ambacho zimewekwa, na havina umbo rasmi. Maada yenye umbo inaitwa **dutu**. Maada daima zinakuwa kwenye hali ya dutu. Kwa mfano, funguo, sindano, makoleo na msumari ni vitu tofuauti vyenye umbo tofauti. Lakini vyote vinatoka kwenye maada moja, yani chuma. Kuna aina mbili za dutu. Elementi na Mimumunyo.

Mabadiliko daima yanatokea kwenye kila kitu. Kwa mfano, inaweza kutembea na kubadilisha mahali pake au inakuwa kubwa au ndogo. Inabadilika rangi. Kama ni kiumbe hai kinapata ugonjwa na kufa. Mabadiliko haya yanaitwa **matukio**. Hakuna mabadiliko yanayotokea kwenye maada bila athari kutoka nje yake. Tukio linapotokea na kutofanya mabadiliko yoyote kwenye kiini cha maada inaitwa tukio la kiumbo. Kuchana karatasi ni **tukio** la **kiumbo**. Tukio la kiumbo kuweza kutokea kwenye dutu fulani lazima ipatikane nguvu inayoathiri dutu. Matukio yanayobadilisha muundo au kiini cha dutu huitwa **tukio** la **kikemikali**. Kuchomeka kwa karatasi na kuwa jivu, ni tukio la kikemikali. Ili tukio la

kikemikali liweze kutokea kwenye dutu lazima dutu iathiriwe na dutu nyengine. Dutu mbili au Zaidi zinapoungana pamoja na tukio la kikemikali likatokea kwenye kila moja, basi hi inaitwa **Utendanaji wa Kikemikali.**

Utendanaji wa kikemikali kati ya dutu, tuseme, moja kuathiri nyengine inatokea kati ya kipande kidogo Zaidi. Kipande kiduchu cha dutu hiki kinaitwa atomu. Kila kitu kimeumbwa kutokana na atomu. Yani masi ya atomu. Hata hivyo muundo wa atomu unafanana lakini ukubwa na uzito wake ni tofauti. Kwa sababu hiyo, leo tunafahamu aina mia moja na tano za atomu. Hata atomu kubwa zaidi ni ndogo sana kiasi ambacho haiwezi kuonwa kwa kutumia mikroskop. Atomu zenye jinsia moja zikija pamoja zinatengeneza **elementi**. Kwa kuwa kuna atomu mia moja na tano, kuna elementi mia moja na tano pia. Kila chuma, salfa, zebaki, oksijen, na kaboni ni elementi. Atomu tofauti tofauti zikija pamoja zinaunda mmumunyo. Kuna mamia ya maelfu ya mimumunyo. Maji, pombe, chunvi na chokaa(lime) ni mimumunyo. Mimumunyo inatokana na kuungana kwa elementi mbili au Zaidi. Inatokea pia kwa kuungana kwa atomu na elementi.

Kila dutu, kwa mfano, milima, bahari, aina zote za mimea na wanyama vyote vinato kwenye elementi mia moja na tano. Mawe yanoyotengeneza dutu hai na zisizo hai ni kutokana na elementi mia moja na tano hizi. Dutu zote zinaundwa kutokana na mchanganyiko wa atomu moja au zaidi kati ya elementi mia moja na tano hizi. Hewa, udongo, maji, jooto, mwanga, umeme na vijidudu vinatenganisha mimumunyo au vinasababisha dutu kuungana pamoja. **Hakuna mabadiliko yanayotokea bila sababu**. Katika mabadiliko haya, elementi yani vijiwe vya kutengeneza viumbe hivi vinahama kutoka kwenye dutu moja na kwenda nyengine au kuacha dutu na kuwa huru. Na tunaona dutu kutoweka. Lakini kwa kuwa tunatoa hukumu kulingana na tunavyoona tunakosea kwasababu, kutoweka na kuwepo kama tunavyosema sio kitu zaidi ya mgeuzo wa maada. Kwa mfano maiti iliopo kaburini kutoweka kwake ni kugeuka kuwa dutu mpya kama maji, gesi na udongo. Mabadiliko yanapotokea kwenye maada bila kuathiri hisia zetu hatuwezi kufahamu kwamba mabadiliko yametokea. Ndio mana tunasema maada ya kwanza ilitoweka.

Tunaona kwamba umbo kutoka kwenye elementi mia moja na

tano inabadilika na kila elementi kutokea tukio la kiumbo na la kikemikali. Elementi moja ikiungana na mmumunyo inaingia kwenye hali ya ion. Yani atomu zake hupoteza au hupata elektroni. Hivyo tabia tofauti za kiumbo na za kikemikali za elementi hi kubadilika. Kila atomu ya elementi imeumbwa kutokana na kiini pamoja na vipande vidogo viitwavyo **Elektroni**. Kiini kipo kati kati ya atomu. Mbali na haidrojen, viini vya atom vimeumbwa kutokana na **protoni na nutroni**. Protoni inachukuwa umeme na nutroni haichukuwi umeme. Elektoni ni chembe chembe zisizochukuwa umeme ambazo zinazunguka kiini.

Katika kiini cha atomu pia kunatokea mabadiliko na mipasuko inayojulikana kuwa **Radioactive** kutoka kwenye elementi. Katika mipasuko hi ya kiini, mgeuko wa elementi moja kwenda nyengine; na maada kutoweka na kugeuka kuwa nishati, na mabadiliko haya pia yamefanyiwa mahesabu na myahudi Eintein (alikufa mwaka 1375 A.H 1955 M). hivyo, kama ilivyo kwenye mimumunyo, pia kwenye elementi mabadiliko yanatokea kutoka hali moja kwenda nyengine.

Kila maada iwe ilio hai au isio hai inabadilika, tuseme kongwe hupotea na mpya kutokea. Leo kile kilicho hai, wanyama au mimea havikuepo mwanzo. Kulikuepo viumbe wengine. Na bada ya mda pia, viumbe hai vilivyopo sasa vitatoweka na hakuna kitakachobaki, viumbe hai vingine vitatokea. Hivyo ilivyo kwenye kweny viumbe isio hai. Kila kiumbe hai na isio hai kwa mfano elementi chuma, mmumunyo wa jiwa, mfupa, maada zote na chembe chembe zote hubadilika. Yani kongwe kutoweka na mpya kutokea. Sifa za maada iliopo na ile iliotoweka zikifanana basi mtu hawezi kuelewa mabadiliko haya na anaendelea kudhania kwamba maada hiyo bado ipo. Swala hili mfano wake ni kama kwenye sinema, kwenye mkanda wa filamu inayoendelea kunakuwa na harakati kila wakati picha nyengine inakuja na inapokwenda, basi watazamaji tukio hili hawalielewi na kudhania kwamba ni picha moja hiyo inayoendelea. Karatasi inapochomeka na kuwa jivu, kwa kuwa tumefahamu mabadiliko haya tunasema karatasi imetoweka na kuwa jivu. Barafu inapoyayuka tunasema barafu imetoweka na kuwa maji. Maelezo zaidi kuhusiana na maada ya kisasa imeelezwa kwenye kitabu **(Se’âdet-i abediyya)** ukurasa wa 546, 971 na 1041.

Kwenye mwanzo wa kitabu **Sharh al-‘Aqâ’id**: kinasema kwamba,

kwa sababu ya kuwa viumbe wote ni alama ya upatikanaji wa Allah taala, na kuonesha upanikanaji wake, viumbe wote wanaitwa âlam. Pia kila tabaka kutoka kwenye viumbe wenye umbo moja inaitwa âlam. Kwa mfano; âlam ya watu, âlam ya malaika, âlam ya wanyama, âlam ya visio hai n.k. au kila dutu inaitwa âlam.

Katika ukurasa wa 441 wa kitabu Sharh al-Mawâqif[1] kinasema kwamba, âlam ni **hâdith** yani kila kitu kimeumbwa. Yani vilitokea bada ya kutokuepo. (pia tumeelezea juu kwamba kila wakati viumbe vinatokea kutoka kwa viengine). Maada na tabia za dutu pia ni hâdith. Kuhusu swala hili kuna kauli nne.

1- Kulingana na Waislam, Mayahudi, Wakristu na Majuusi (wanao abudu moto/magian) wanasema maada na tabia za dutu zote mbili ni hâdisi.

2- Kulingana na Aristotle na wafuasi wake wanafalsafa, wanasema maada na tabia za dutu zote ni kadîm(zamani). Maelezo ya kisasa ya kimiya yanaeleza kuwa maneno ya Aristotle na wenzake ni ya uwongo. Wale wanoamini na kusema hivyo wanatoka kwenye Uislam na kuwa kafiri. Hata Ibn Sînâ[2] na Muhammad Fârâbî[3] walisema hivyo.

3– Kulingana na wanafalsafa waliomtangulia Aristotle wanasema maada ni ya zaman lakini tabia zake (sifa) ni hadith. Leo wanasayansi wengi wana itikadi potofu hi.

4- Hakuna aliyesema kwamba maada ni hâdis na sifa zake ni kadîm(zaman). Calinos yeye katika kauli nne hizi hakusema kitu.

Waislam kwa njia mbali mbali wanathibitisha kwamba maada na sifat zake ni hâdis. Ya kwanza ni kwamba maada nan a chembe chembe zake zote zinabadilika mara kwa mara.

---

[1] Mwandish wa sharh-I mawâqif Sayyid Sharîf Alî Jurjânî alikufa mwaka 816 H. 1413 M. kwenye mji wa Shirâz.

[2] Ibn Sînâ huseyn alikufa mwaka 428 H. 1037 M.

[3] Muhammad fârâbî alikufa mwaka 339 H. 950 M.

SALAFIYYA

Mwanzo wa yote tutasema kwamba vitabu vilivyoandikwa na wanavyuoni wa Ahl as-Sunna ‘rahmatullâhi ta’âlâ ’alaihim ajma’în’ havitaji chochote kinachohusiana na jina “Salafiyya” au “madhehebu ya salafiyya”. Majina haya yaliyozushwa badae na watu wasiokuwa na madhehebu (La madhâhib) yamenea miongoni mwa waturuki kupitia vitabu vya La madhâhibu vilivyotafsiriwa kutoka lugha ya kiarabu kwa kituruki na watu wasio na elimu kuhusu dini. Kulingana nao:

“Salafiyya ni jina la madhehebu ambayo yamekuwa yanafatwa na Sunni wote kabla madhebu ya Ash’ariyya na Mâturîdiyya hayajanzishwa. Walikuwa ni wafuasi wa Masahaba na Tabi’în. Madhehebu ya salafiyya ni madhehebu ya Masahâba, Tabi’în na Taba at-Tâbi’în. Kitabu chakwanza kutetea madhehebu ya Salafiyya kilikuwa **Fiqh al-akbar** kilichoandikwa na al-Imâm al-a’zam. Al-Imâm al-Ghazâlî aliandika kwenye kitabu chake **Iljâm al-awâm ‘ani-l-kalâm** kwamba madhehebu ya Salafiyya walikuwa na nguzo saba. ‘ilm al-kalâm ya mutaakhirîn(walikuja baadae) ilianza na al-Imâm al-Ghazâlî. Baada ya kusoma madhehebu ya ‘maulamâ’ wa kalâm wa mwanzo na fikra za wanafalsafa wa kiislam, al-Imâm al-Ghazâlî alifanya mabadiliko katika njiya za ufundishaji wa ‘ilm al-kalâm. Aliingiza masomo ya falsafa kwenye ‘ilm al-kalâm kwa wazo la kuzikanusha. Ar-Râdî na al-Âmidî waliunganisha pamoja kalâm na falsafa na kuvifanya kuwa taawi la Elimu. Na Baydhâwî alifanya kalâm na falsafa kuwa havitenganiswi. ‘ilm al-kalâm ya mutaakhirîn ilizuia kuenea kwa madhehebu ya Salafiyya. Ibn Taimiyya na wafuasi wake kina Ibn al-Qayyim al-Jawziyya walijaribu kuimarisha madhehebu ya Salafiyya na baadae yaligawika makundi mawili; Salaf wa mwanzo hawakwelezea kwa undani kuhusiana na sifati za Allâhu ta’âlâ au nass(ayat) za mutashâbih. Salafi waliofuata walikuwa na hamu ya kueleza kwa undani. Hali hi ilionekana waazi na Salafi waliokuja baadae kama Ibn Taymiyya na Ibn al-Qayyim alJawziyya. Salaf wa mwanzo na wa mwisho kwa pamoja wanaitwa **Ahl as-Sunnat al-khâssa**. Watu wa kalâm miongoni mwa Ahl asSunna walitafsiri baadhi ya nass lakini Salafiyya walizikanusha. Walisema kwamba uso Wake Allah na kuja kwake ni tofauti na nyuso za watu na kuja kwao, Salafiyya wao wanatofautiana na Mushabbih.”

Sio sahihi kusema kwamba madhehebu ya **al-Ash'arî** na **al-Mâturîdî** yalianzishwa baadae. Maimam wawili wakubwa hawa walifafanua elimu ya i'tiqâd na îmân iliofundishwa na Salaf as-sâlihîn, wakaianda kwenye darasa na kuichapisha, kuifanya ieleweke kwa vijana. Al-Imâm al-Ash'arî alikuwa kwenye mstari wa wafuasi wa al-Imâm ash-Shâfi'î. Na al-Imâm alMâturîdî alikuwa kwenye mstari wa wafuasi wa al-Imâm al-a'zam Abû Hanîfa. Al-Ash'arî na alMâturîdî hawakwenda nje ya madhehebu ya waalimu wao, hawakuazisha madhehebu mapya. Hawa wawili pamoja na waalimu wao na maimam wa madhehebu manne walikuwa na madhehebu ya aina moja: madhehebu inayojulikana wazi kwa jina **Ahl as-Sunnat wa-l-Jamâ'a**. Malengo ya msingi ilioshikwa na kundi la watu hawa ni sawa na malego ya msingi ilioshikilwa na Sahâbat al-kirâm, Tâbi'în na Tabi' at-Tâbi'în. Kitabu kinachoitwa **Fiqh al-akbar** kilichoandikwa na al-Imâm al-a'zam Abû Hanîfa kinatetea madhehebu ya Ahl as-Sunna. Neno 'Salafiyya' halipatikani katika kitabu hicho au katika kitabu cha al-Imâm al-Ghazâlî **Iljâm Al-awâm 'ani-l-kalâm**. Vitabu hivi viwili na **Qawl al-fasl**,[1] moja ya fafanuzi za kitabu Fiqh al-akbar, kinafundisha madhehebu ya Ahl as-Sunna na kujibu makundi ya wazushi na wana falsafa. Al-Imâm al-Ghazâlî anaandika katika kitabu chake **Iljâm al-awâm**: " ndan ya kitabu hiki nitaelezea kwamba madhehebu ya salaf ni sahihi na kweli. Nitaelezea kwamba wale wanaoachana na madhehebu haya ni wenye bid'a (uzushi). Madhehebu ya salaf maana yake ni madhehebu yalioshikiliwa na Sahâbat al-kirâm na Tâbi'în. Misingi mhimu ya madhehebu haya ni saba." Kama inavyonekana, kitabu **Iljâm** kinaandika misingi saba ya madhehebu ya salaf. Kusema kwamba ni misingi ya madhehebu ya "salafiyya" ni kupotosha mandishi ya kitabu na kumkashifu al-Imâm al-Ghazâlî. Kama ilivyo kwenye vitabu vya Ahl as-Sunna vyote, imeandikwa chini ya vingilio 'Salaf' na 'Khalaf' kwenye mlango unaohusiana na "Kutoa Ushahidi" katika kitabu **Durr al-mukhtâr**, kitabu cha Fiqh chenye thamani: "Salaf ni sifa ya Sahâb na Tâbi'în. Pia wanaitwa **Salaf as-sâlihîn**. Na 'ulamâ'(wanavyuoni) wa Ahl as-Sunna wanaofuata Salaf as-sâlihîn wanaitwa **'Khalaf.'"** Al-Imâm al-Ghazâlî, al-Imâm ar-Râzî na al-Imâm al-Baydhwâwî, ambao walipendwa na kuheshimiwa Zaidi ya wote na 'ulamâ'(wanavyuoni) wa Tafsîr, wote walikuwa ndani ya madhehebu ya Salaf as-sâlihîn. Makundi yenye bid'a (uzushi) waliojitokeza katika enzi zao walichanganya 'ilm al-kalâm na falsafa. Kwakweli walianzisha iman yao kutegemea falsafa. Kitabu **al-Milal wa-n-nihal** kinatoa mailezo kwa undani kuhusu itiqad zinazofuatwa na makundi wazusji hao. Hakuna nadharia za kifalsafa au njia ya kifalsafa katika mandishi(kazi) ya al-Baydâwî, kwenye tafsir ya **Shaikh-Zâda**, komenti zenye thamani kubwa Zaidi, ni tuhuma mbaya

sana kusema kwamba imam watukufu hawa walifuata falsafa. Hisia ya kukanusha hi iliambatanishwa kwa maulama wa Ahl as-Sunna na Ibn Taymiyya kwenye kitabu chake **al-Wâsita**. Zaidi ya hayo, kuelezea kwamba Ibn Taymiyya na mfuasi wake Ibn al-Qayyim al-Jawziyya walijaribu kurekebisha madhehebu ya salafiyya ni kutoa ushahidi muhimu unaonyesha namna watu waliopo kwenye njia sahihi wanavyotafautiana na wale walioangukia kwenye makosa. Kabla ya watu hawa wawili madhehebu yanayoitwa "Salafiyya" haikuepo, wala neon "Salafiyya"; inakuaje wakasema kwamba walirekebisha madhehebu ya Salafiyya? Kabla ya hawa wawili, palikuepo dhehebu moja sahih, dhehebu la "Salaf as-Sâlihîn, ambalo liliitwa **Ahl as-Sunna Wa-l-Jamâ'a**. Ibn Taymiyya alijaribu kubadilisha dhehebu sahihi hili na kuvumbuwa uzushi mwengi. Chanzo cha vitabu, maneno na uzushi, mawazo yenye uzushi ya watu waleo wasio na madhehebu (Lâ madhhabi) na wageuzi wa dini uzushi uliorizishwa na Ibn Taymiyya ili kudanganya Waislam kwamba njia yao ya uzushi ndio njia sahih, wazushi hawa walianzisha hila/plan yenye utata; waligundua jina "Salafiyya" kutoka kwenye neno "Salaf as-Sâlihîn" ili wathibitishe bid'a na mawazo ya uzushi ya Ibn Taymiyya na kuelekeza njama kwenye msimamo hu, waliambatanisha dhana za kifalsafa na bid'a kwa mawlamaa wakiislam, ambao ni warîth wa Salaf as-Sâlihîn, na kuwalaumu kuacha jina walilovumbua la Salafiyya; walimueka mbele ıbn Taymiyya kama mujtahid kama shujaa alierudisha Salafiyya kwenye hali nzuri. Kwa ukweli, wanachuoni wa Ahl as-Sunna 'rahmatullâh ta'âla alaihim ajma'în, ambao ni warithi wa wanachuoni wanaoitwa Salaf as-Sâllihîn, wanalinda mafundisho ya İ'tqâd ya Ahl as-Sunna ambayo yalikuwa madhehebu ya Salaf as-Sâlihîn, na katika vitabu ambavyo wameandika hadi enzi zetu na vile wanavyoendelea kuandika hadi leo, wanaeleza kwamba Ibn Taymiyya, ash-Shawkânî na wengineo waligeuka kutoka kwenye njia sahih ya Salaf as-Sâlihîn na wamekuwa wanaelekeza Waislam kwenye adhabu kali na moto.

Watu wanaosoma vitabu **at-Tawassuli bi-n-Nabî wa bi-s-Sâlihîn, Ulemâ al-muslimîn wal- mukhâlifûn, Shifâ' as-siqam** na dibaj zake, **Ta'thîr alfu'âd min danasi-l-itiqâd**, atagundua kwamba wanzishaji wa itqad potofu inayoitwa "New Salafiyya" Salafiyya mpya wanaongoza waislam kuelekea adhabu kali na kuteketeza Uislam kwa ndani.

Siku hizi, badhi ya midomo mara nyingi hutumia jina "Salafiyya", kila muislam anafaa kujua vizuri kwamba katika Uislam hakuna kitu kwa jina la madhehebu ya Salafiyya lakini kuna madhehebu ya Salaf as-Sâlihîn peke, ambao ni waislam wa karni za kiislam mbili za mwanzo ambazo zilisifiwa kwenye hadith sharif. Wanachuoni wa kiislam walioishi kwenye karni ya tatu ma ya nne wanaitwa khalaf as-Sâdiqîn. Itqad ya

watu waheshimiwa hawa inaitwa madhehebu ya Ahl as-Sunnat wa-l-jamâ'a. haya ni madhehebu ya imân, nguzo za iman. Iman iliongoza masahaba tukufu na tabi'în ilikuwa moja. Hakupatikana tofauti kati ya itqadi zao. Leo Waislam wengi ulimwenguni wapo kwenye madhehebu ya Ahl as-Sunna. Makundi sabeen na mbili ya wazushi yote yalitokea bada ya karni ya pili ya Uislam. Wanzishi wa badhi ya makundi haya waliish mwanzo, lakini ilikuwa bada ya Tabi'în vitabu vyao viliandikwa na kutokea kwenye makundi na kuharibu itqad ya Ahl as-Sunna.

Rasûlullah 'sall-Allâhu alaih wa sallam' alileta itqad ya Ahl as-Sunna, Masahaba watukufuu walichukuwa mafunzo haya ya iman kutoka kwa chimbuko. Na Tabi'în izam, nao walijifunza mafunzo haya kutoka kwa masahabat al-kirâm. Na kutoka kwao walijifunza urith wao; kwa njia hiyo mafunzo ya Ahl as-Sunna yalitufikia kwa Tawâtur. Akili haiwezi kubadilisha wala hazisaidie kufahamu. Kwa kusema, akili ni lazima kuzifahamu, kujuwa kwamba ni sahihi na kujuwa umuhimu wake. Wanachuoni wote wa hadith walikuwa kwenye itqad ya Ahl as-Sunna. Maimam wa madhehebu manne nao pia walikuwa kwenye madhehebu haya. Pia al Mâturîdî na al-Ash'arî, maimam wawili wa madhehebu yetu ya itqad, walikuwa kwenye madhehebu ya Ahl as-sunna. Wote maimam wawili hawa walieneza madhehebu haya. Mara kwa mara walikuwa wanalinda madhehebu haya dhidi ya wazushi na dhidi ya materialist, ambao walikuwa wamedidimia kwenye falsafa za wagriki wa zaman. Hata hivyo, walikuepo kwa wakati mmoja, waliish katika sehemu tofauti na namna yao ya kufikiria na jinsi ya kutoa hukumu kwa watenda maovu ilikuwa tofauti, kwa hiyo mtindo wa ulinzi waliotumia na majibu yaliotolewa na wanachuoni wakubwa wa Ahl as-Sunna hawa ilikuwa tofauti. Lakini haya hayamanishi kwamba watu hawa walikuwa na madhehebu tofauti. Mamia ya maelf ya wanachuoni na mauliyaa waliwokuja bada ya maimam wataalam hawa walisoma vitabu vyao na kwa jumla walisema kwamba watu hawa walikuwa kwenye madhehebu ya Ahl as-Sunna. Wanachuoni wa Ahl as-Sunna walichukuwa nass pamoja na maana yake. Kwa kusema walitoa tafsiir za ayât na hadith zenye uhakika, na hawa kufafanuwa nass(ta'wîl) au kubadilisha/kugeuza maana haya isipokuwa palikuepo dharura kufanya hivyo. Na kwa hiyo, hawakufanya mageuzi yoyote kutumia akili zao binafsi au mawazo. Lakini watu ambao walikuwa kwenye makundi ya uzushi na lâ-madhhabi(wasio na madhehebu) hawakusita kugeuza mafunzo ya iman na ibadat kama walivyosoma kutoka kwa mafalsafa wa kigrik na kutoka kwa wanasayansi na kisham ambao walikuwa wapinzani wa Uislam.

Dola la ki Ottoman, ambalo ni gadian na watumwa wa Ahl as-Sunna lilisambaratishwa, kushindwa kuendelea kwa karni kutokana na njama

zilizofanywa na mafreemason, misyoner na utawala umbaya uliwoletwa na Waingereza, ambao walihimiza majeshi yao, wasionamadhehebu(Lâ-madhhabî) walitumia fursa hi. Pamoja na uongo mkubwa na njama, walianza kuvamia ma Ahl as-Sunna na kuvunja Uislam kwa ndani, hasa katika nchi kama Saudi Arabia, nchi ambamo wanachuoni wa Ahı as-Sunna hawaruhusiwi kuongea. Kipimo cha dhahabu kisicho hesabika kilichomilikiwa na mawahabi kilisaidia dhuluma hi kuenea ulimwenguni kote. Kama inavyoeleweka kutoka kwenye repoti kutoka Pakistan, Ndia na nchi za Africa, badhi ya watu wa dini wenye elimu ndogo ya ndini na wasiomuogopa Allah walipewa nyadhifa/kazi na majumba makubwa kwa kusaidia madhalimu hawa. Hasa njama zao za kudanganya vijana na kuwapoteza kutoka kwenye madhehebu ya Ahl as-Sunna iliwawezesha kupata advantage mbaya hizi. Moja katika ya vitabu waliandika, ili kupoteza wanafunzi kwenye madrasa na watoto wa waislam, mwandishi anasema: “nimeandika kitabu hiki na wazo la kukomesha madhehebu na kusaidia kila mtu kuish kwenye madhehebu yake kwa Amani”. Mtu huyu anamaanisha kwa ufumbuzi wa kutokomeza madhehebu ni kuvamia madhehebu ya Ahl as-Sunna na kudhalilisha wasomi wa Ahl as-Sunna. Anachoma kisu kwenye Uislam, halafu anasema anafanya hivi ili Waislam waish kwa Amani. Katika sehemu nyingine kwenye kitabu hiki, anasema: “mtu mwenye akili akifikiria, atalipwa thawab kumi, akikosa atalipwa thawabu moja”. Vile vile, kila mtu hata akiwa mkrisitu au mshirkina, atalipwa kila wazo lake; na atapata thawabu kumi kutokana na mawazo yake sahih! Angalia jinsi gani alibadilisha hadith as-sharif ya mtume ‘sall-allahu ta’âla alaih wa sallam’ na jinsi anavyo cheza njama zake! Hadith as-Sharif inaeleza: **“mjitahid akifanikiwa kuchambua sharia kutoka kwenye âyat karima au kutoka kwenye hadith as-sharif atapata thawâbu kumi, akikosea atapata thawabu moja.”** Hadith as-sharif hi inaonyesha kwamba thawabu hizi hazitapewa kila mtu anayefikiria lakini zinapewa mwanachuoni Muislam ambae amefikia daraja la İjtihâd, na kwamba zitamlipwa sio kwa kila wazo lake lakini kwa kazi yake ya kuchambua sharia kutoka kwenye nass. Kwa kuwa kazi yake ni ibada, kama ibada zengine, atalipwa thawabu.

Katika enzi za Salaf as-Salihîn na enzi za mujtahid ambao walikuwa wraith wao, mfano, hadi mwisho wa karni ya nne ya Uislam, kila jambo linalojitokeza kutokana na mabadiliko ya maisha na hali, mujtahid walifanya usiku na mchana na kutafuta jinsi mambo yanayoweza kutatuliwa kulingana na chimbuko nne zinazoitwa **al-adillat ash-Shariyya**, na waislam wote walitekeleza hayo kwa kufuata pendekezo za maimam wa madhehebu na wanachuoni wakubwa hao ambao walifanya hivyo walipewa thawab kumi au moja. Bada ya karni ya nne,

watu waliendelea kufuata mawazo ya mujtahid. Katika mda mrefu hu hakuna Muislam yoyote aliepotea au kupata matatizo kuhusu jinsi ya kutenda. Katika mda huo, hakuna manachuoni au mufti waliokuwa na elimu ili kuwawezesha kupata daraja la sabaa la ijtihad, kwa hivyo, leo tunafaa kujifunza kutoka kwa Waislam wanaoweza kusoma na kuelewa vitabu vya mwanachuoni mmoja kati ya madhehebu manne, na kutokana na tafsiir zake na kupata ibada zetu za kila siku. Allahu ta'âla aliidhinisha sharia za kila kitu kwenye Qur'an al-karim. Mtume wake Muhammad "alaih-salam" alizifafanua zote. Na wanachuoni wa Ahl as-Sunna kujielimisha yote kutoka kwa sahabat al-kiram, waliandika sharia hizo kwenye vitabu vyao. Vitabu hivi vinapatikana ulimwenguni kote hivi sasa. Jambao jipya lote ambalo litajitokeza kote ulimwengun hadi siku ya kiyama linaweza kutatuliwa kutokana na mafundisho yalimo kwenye vitabu hivi. Uwezekano hu ni Mujiza wa Kur'an al-karim na Karâma ya wanachuoni wakiislam. Lakini ni muhimu sana kujifunza kwa kuuliza Mwislam wa Kisuni sahihi, utakapouliza lâ-madhhabî(asio na madhehebu) atakupoteza kwa kukupa jibu ambalo haliendani na vitabu vya fiqh.

Nyuma tumefafanua jinsi gani vijana wamedanganywa na Lâ-madhhabî hao wasiokuwa na elimu ambao wameishi katika nchi za kiarab kwa miaka michache, kujifunza namna ya kuongea kiarabu, wamepoteza mda wao kwa kuishi maisha ya kifahari, burden na kutenda maovu na halafu kupata vyeti kutoka kwa Lâ-madhhabî ambao ni madui wa Ahl as-Sunna, walirudi nyumbani Pakistan au Ndia. Vijana ambao waliona vyeti vyao bandya na kuwasikia wakisema kiarabu wanadhani kwamba watu hawa ni wataalam wa dini. Haliyakuwa hawafahamu vitabu vya fiqh hata kidogo na hawajui chochote kuhusiana na mafundisho ya fiqh katika vitabu. Kwa kweli hawamini mafunzo ya kidini haya, wanayaita uzushi. Zamana wanachuoni wa kiislam walitoa majjibu ya maswali walioulizwa kwa kuangalia vitabu vya fiqh na kujibu waliowauliza majibu walipata lakini mtu Lâ-madhhabi kwa kutoweza kusoma au kuelewa kitabu cha fiqh, atapoteza muulizaji kwa kusema chochote kinachotokea kwenye kichwa chake na akili zake duni na atamsababisha kwenda motoni, kuhusiana na hi mtume "sall-Allah ta'âla alaihi wa sallam" alisema **"mwanachuoni mzuri ndio mbora katika watu. Na mwanachuoni mbaya ndio mbaya Zaidi wa binadam"** hadith hi inaonyesha kwamba wanachuoni wa Ahl as-Sunna ndio bora Zaidi katika jami, na Lâ-madhhabi ndio wabaya Zaidi kati ya binadam, kwasababu wa mwanzo anaongoza watu kumfuata Rasûlullah, mfano kwenda pepo na wale wengine wanaongoza watu kwa fikira za uzushi na hatimaye kwenda moto.

Ustâdh Ibn Khalîfa Alîwî, hiriji kutoka chuo cha Uislam(Islamic

University of Jâmi'al-Azhar, anandika kwenye kitabu chake **Aqîdat as-Salafi wal-khalaf:"** kama Allâma Abû zuhra anandika kwenye kitabu chake **ârîkh al-madhâhibu –l-İslamiyya**, badhi ya watu ambao walitenga madhehebu ya Hanbali kimawazo katika karni ya nne bada ya hijra walijiita **Salafiyyîn**. Abu-l-Faraj Ibn al-Jawzi na wanachuoni wengine katika madhehebu ua Hanbali pia walitangaza kwamba Salafi hao hawakuwa wafuasi wa Salaf as-Salihin na kwamba walikuwa wenye kushikilia bid'a, kuwa kwenye kundi la Mujassima, walizuia fitna hi kuenea. Kwenye karni ya sabaa Ibn Taymiyya alianzisha tena fitna hi.

Lâ-madhhabî walijiita jina "Salafiyya" na kumuita Ibn Taymiyya "imam mkuu wa salaf". Neon hili linaweza kuwa sahihi kwa upande mmoja kwasababu neon "Salaf" halikuepo kabla yake. Kulikuepo Salaf as-Salihin ambao madhehebu yao ilikuwa ya Ahl as-Sunna. Itqad za uzushi za Ibn Taymiyya zimekuwa chanzo cha mawahabi na Lâ-madhhabi wengine. Ibn Taymiyya alifundishwa kulingana na madhehebu ya Hanbali yani alikuwa Sunni. Lakini, pale akili zake zilipozidi na kufikia daraja la kutoa fatuwa, alianza kujiona mwenye akili Zaidi kuliko wanachuoni wa Ahl as-Sunna. Kuongezeka kwa akili zake kulimfanya kuwa mzushi: hakuwa tena kwenye madhehebu ya Hanbali kwasababu, kuwa katika moja ya madhehebu manne, inalazimisha mtu kushikilia nguzo za Ahl as-Sunna. Mtu ambaye hashikilie nguzo za Ahl as-Sunna hawezi kusema kwamba yupo kwenye madhehebu ya Hanbali.

Lâ-madhhabi wanachukuwa kila fursa kudhalilisha watu wa dini ya kisunni wanapotimiza wajibu wao nchini mwao. Wanakataza watu kusoma vitabu vya ki sunni na kupata mafunzo ya Ahl as-Sunna. Kwa mfano, mtu lâ-madhhabi, lilipotajwa jina la mwanachuoni wa kweli alisema, "mwana fizia au kimia ana biashara gani kwenye elimu ya dini? Anafaa kufanya kazi kwenye tawi lake na sio kuingilia mambo yetu." Mawazo gani ya kijinga haya! Anafikii mwanasayansi hawezi kuwa na elimu ya dini. Hajui ukweli kwamba mwanasayansi Muislam anajua na kufikiria umbaji kila wakati, anazingatia ukamilifu wa sifa za muubaji ambazo zimetajwa kwenye kitabu kya umbaji, na kuona uwezo mdogo wa viumbe ukilinganisha na nguvu za Allahu ta'âla za milele, na kujua kwamba Allahu ta'âla sio kama kila kitu na yuko mbali na kasoro za aina yote. Mjeruman maruf Max Planck, alieleza hili vizuri kwenye kazi yake **Der Strom**. Lakini Lâ-madhhabi mwenye akili mbovu akiegemea mandishi aliopata kutoka kwa watu wazushi kama yeye na kupata adhabu kutoka nje, anafikiria kwamba elimu ya dini anayo peke yake. Tunamuomba Allahu ta'âla atuongoze na mtu mpotofu huyu. Allah pia tunamuomba awalinde vijana dhidi ya njama za wezi wa dini hawa. Amiin.

Kwa kweli, mwanachuoni anayesemwa alihudumia nchi yake vizuri

kwa Zaidi ya miaka thelathin katika Nyanja ya madaawa(pharmacy) na chemicak engineering. Kwa mda huo huo kuchukuwa mafunzo ya dini na kufanya kazi usiku na mchana kwa miaka saba, alipewa tuzo ya ijaz iliotolewa na wanachuoni wakiislam wakubwa. Mtaalamu huyu hakupata nguvu kuandika mawazo yake kwenye vitabu vyake vyovyote. Kila mara alijaribu kumpa mdogo wake maandishi yenye thamani ya wanachuoni wa Ahl as-Sunna ambayo ilipendwa na watu wanayoyafahamu kwa kuyatafsiir kwa lugha ya Kiarab au Kifursi. Hofu yake kuwa kubwa, alikuwa bado hajafikiria kuandika vitabu kwa miaka mingi. Alipoona hadith sharif kwenye ukurasa wa kwanza wa **Sawâiq-ul Muhriqa, "fitna inapokuwa mbaya, yule anayejua ukweli anafaa kuambia wengine. Endapo hatofanya hivyo, atalaaniwa na Allah na watu wote!"** alianza kufikiria. Kwa upande mmoja, alipojifunza ukubwa wa wanachuoni wa Ahl as-Sunna kafahamu na kuelewa elimu ya dini na elimu ya sayansi wa wakati huo na jithada zao kuhusu ibadât na taqwâ, aliona upole wake; kwa upande mwengine, aliona kwamba watu waaminifu wachache ndio wenye uwezo wa kusoma na kuelewa vitabu vilivyoandikwa na wanachuoni wa Ahl as-Sunna na kwamba wajinga wamejichanganya na watu wa dini na kazi za dini na walikuwa wamendika vitabu vya uzushi alisktika sana.

Mwanachuoni mkubwa Ibn Hajar al-Makkî 'rahmatullâhi ta'âlâ alaih' aliandika kwenye kitabu chake **Fatâwa al-hadîthiyya**:

"Allahu ta'ala alimfanya Ibn Taimiyya kuangukia kwenye uzushi na kuangamia. Alimfanya kipofu na kiziwi. Wanachuoni wengi walieleza kwamba vitendo vyake viliku vya upotofu na maneno yake yalikuwa ya uongo, na walithibitisha hili kwa maandishi. Watu ambao walisoma vitabu vya wanachuoni waislam wakubwa Abû Hasan as-Subkî, motto wake Tâj-ad-dîn as-Subkî na Imam al-izz ibn Jamâ'a, na wale waliosoma maandishi walisema na kuandika kwa kumjibu kwa wanachuoni wa Shafii, Maliki, Hanafi waliwoishi katika enzi hizo, wataona vizuri kwamba tuko sahihi.

"Ibn Taymiyya alisingizia wanachuoni wa kisuufi. Zaidi ya hayo, hakusita kuvamia Hadrat Umar na Hadrat Ali, ambao walikuwa watu wakubwa katika Uislam. Maneno yake yalipita kikomo na sharia za adaabu. Aliwasingizia wanachuoni wakiislam walioko kwenye njia sahih kwamba wanashikilia bid'a, na ujinga.

"Alisema: maneno ya wanafalsafa wagirik isiokubaliana na Uislam yaliwekwa kwenye vitabu vya watu wakubwa wakisuufi; na kujaribu kuthibitisha kwa kutumia fikira za uzushi na uongo. Vijana ambao hawajui ukweli wanaweza kupotezwa na maneno yake ya uongo. Kwa mfano, alisema:

‘watu wakisuufi wanasema kwamba wanaona Lawh al-mahfûz. Wanafalsafa wengine kama Ibn Sînâ, anaiita an-nafs al-falakiyya. Wanasema kwamba moyo wa mtu ukifika daraja la ukamilifu, moyo unaungana na an-nafs al-falakiyya au al-‘aql al-fa’âl anapokuwa macho au amelala, na moyo wa mtu unapoungana na viwili hivi, ambavyo vinasababisha kila kitu kutokea katika dunia, anambiwa vitu vinavyopatikana ndani yake. Haya hayakusemwa na wanafalsafa wa kigirik. Yalisemwa na Ibn Sînâ na wengineo waliokuja badae. Pia Imâm Abû Hamîd al-Ghazâlî, Muhyiddin Ibn al-Arabî na wanafalsafa kutoka Andalusi Qutb ad-dîn Muhammad ibn Sa’bîn walisema maneno kama hayo. Ni maneno ya wanafalsafa. Vitu kama hivyo havipo katika Uislam. Kwa maneno hayo walitoka kwenye Uislam na kuwa mulhid kama mulhid wa kishi’a, Ismailiyya, Qarâmitwa na Bâtiniyya. Kwenye kitabu cha Ibn Sina **Âkhir al- ishârât’alâ maqâmi-l-‘ârifîn** kuna maneno kama haya mengi. Imam Ghazâl pia alisema maneno yanayofanana haya kwenye vitabu vyake kama **al-Kitâb al-madnûn na Mishkât al-anwâr**. Kwa kweli rafiki yake Abû Bakr Ibn al-Arabî alijaribu kumuokoa kwa kusema aliyachukuwa kwenye wanafalsafa lakini alishindwa. Kwa upande mwengine, al-imâm al-Ghazâl alisema kwamba wanafalsafa walikuwa makafiri. Wengine wanasema kwamba maneno hayo yaliambatanishwa kwa imam al-Ghazali kumuaibisha.

Taj ad-dîn as-Subkî aliorodhesha mambo ambayo Ibn Taymiyya anatofautiana na Salaf as-sâlihîn lama ifuatavyo:

1. Alisema Talak ikitokea ni lazima kulipa kaffâra kwa kuapa. Hakuna mwanachuoni wakiislam aliekuepo kabla yake aliesema kwamba kaffâra inalipwa.

2. Alisema Talak inayopewa mwanamke mwenye hedhi haiwi.

3. Alisema: sio lazima kulipa swala ikiwa imekupita kimaksudi.

4. Alisema: ni mubâha(inaruhusiwa) kwa mwanamke mwenye hedhi kuzunguka kaba wakati wa tawaf.

5. Alisema: talaka moja inayotolewa kwa jina la talaka tatu, bado ni moja. Hata hivyo kabla ua kusema hayo, mara kwa mara alisema kwa mda mrefu kwamba ijmâ’ al-Muslimîn hawakusema hivyo.

6. Alisema: ushuru ambao haulingani na Uislam ni halâl kwa wale wanaouomba.

7. Ushuru unapokusanywa kutoka kwa wafanya biashara, unatolewa kama zakat hata ikiwa haikukusudiwa vile.

8. Alisema: maji hayawi najsi endapo panya au kitu kingine kimefilia ndani yake.

9. Alisema: inaruhusiwa kwa mtu mwenye janaba kusali sala za

suna bila kuoga janaba usiku.

10. Alisema: masharti yanayotolewa na wâqif hayafuatwi.

11. Alisema: mtu anayetofautiana na ijmâ’ al-umma hawi kafiri au mwenye dhambi.

12. Alisema: Allâhu ta’âlâ ni mahall-I hawâdith na ameumbwa na chembe chembe zilizoungana pamoja.

13. Alisema: Qur’an al-karîm iliumbwa kutoka kwa Dhât ya Allâhu ta’3al3a.

14. Alisema: ulimwengu pamoja na vilivyomo ni wa milele.

15. Alisema: Allâhu ta’âlâ anaumba vitendo vizuri.

16. Alisema: Allâhu ta’âla ana mwili na sehem; anabadilisha sehemu.

17. Alisema: moto sio wa milele. Utatolewa mwisho wake

18. Alikanusha ukweli kwamba mitume ni maasum(hawana dhambi).

19. Alisema: Rasûlullah sall-Allâhu ta’âla alaihi wa sallam hana tofuauti na watu wengine. Hairuhusiwi kuomba kwa kutumia jina lake.

20. Alisema: ni dhambi kwenda Madina na nia ya kutembelea Rasûlullah.

21. Pia alisema: ni harâm ni dhambi kwenga huko kuomba shafa’a msamaha.

22. Alisema: vitabu vya **Tawrât** na **al-Injîl** havikutofautiana ki lugha. Vilitofautiana kwenye maana.

“Badhi ya wanachuoni walisema kwamba mengi ya maneno ambayo yamenukuliwa hapo juu sio ya Ibn Taymiyya, lakini hakuna yoyote aliekanusha maneno yake kwamba Allahu ta’âla ana eneo na aliumbwa kutokana na chembe chembe kwa kujumuika pamoja.

Hivi sasa umekuwa mtindo kumuiga Ibn Taymiyya. Wanalinda mandishi yake ya uzushi na kuzalisha vitabu vyake, hasa kitabu chake **al-Wâsita**. Kuanzia mwanzo hadi mwisho, kitabu hiki kimejaa mawazo yake yanayotofautiana na Qur’ân al-karîm, hadith sharîf na ijmâ’ al-Muslmîn. Inaleta fitna kubwa na mgawanyiko kati ya wasomi na inasababisha uadui kati ya ndugu. Mawahabi wa India na watu wajinga kuhusu dini ambao walianguka kwenye njama zao katika nchi za waislam zengine wamemfanya Ibn Taymiyya kuwa bango lao na wamempa majina kama Mjitahid mkubwa na Shaikh al-İslam.

KAMUSI

Maingizo yanayohusiana na **Tasawwuf** yanaweza kusomwa vizuri kutoka kwenye kitabu cha Hadrat Ahmad al-Fârûqî as-Sirhindî **Maktûbât.b**

-adillat ash-Shar'iyya: asili nne za Uislam: **al-Qur'ân al-karîm, hadith as-sharîf, ijmâ' al-Umma na qiyâs al-fuqahâ.**

ahl: watu; **Ahl al-Bayt**, watu wa karibu wa mtume(kulingana na **wanachuoni waislam**) Ali, Fâtima, Hasan na Husain; **ahl as-Sunna(t) wa-l-Jamâ'a.**

a'immat al-madhâhib: wengi wa **imam al-madhhab.**

Allah: Allâhu akbar, Allâhu ta'âlâ.

Âmin: kubali dua yangu

Amru bi-l-ma'rûf wa-n-nahyu ani 'l-munkar: uwajibu wa kufundisha mamrisho ya **Allâhu ta'âlâ** na kukataza makatazo yake.

Ansâr: wakazi wa Madina waliokubali Uislam kabla fatihMakka.

'aqâ'id: iman

'Arafât: sehemu ya wazi ilioko kilometer 24 kaskazini wa mji wa Makka

'ârif: âlim ni mtu anayejua yale yanayowezekana kujua.

'Arsh: mwisho wa mbingu sabaa.

As-hâb al-kahaf: waumini sabaa waliopata cheo cha juu kutokana na kuhama kwao kwenda sehemu nyengine ili kuokoa Imani yao makafiri walipovamia makazi yao.

Basmala: katika kiarabu "Bismillah Rahman Rahim"

Bâtini: mfuasi wa kundi la wazushi wa âtiniyya.

Fadîla, Wasîla: daraja la juu sana kwenye pepo.

Faqîh: mwanachuoni mkubwa wa fiqh; fuqahâ' as-sab'a.

Fard: vitendo vilivyoamrishwa na **Allâhu ta'âlâ** kwenye **al-Qur'ân al-karîm.**